

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FRANSIZCA MÜTERCİM TERCÜMANLIK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÖZLÜK AKTARIMI ÜZERİNE BETİMLEYİCİ
VE ELEŞTİREL BİR ÇALIŞMA

ASENA ÇAKMAK
07703001

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ERTUĞRUL EFEOĞLU

İSTANBUL
2010

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
FRANSIZCA MÜTERCİM TERCÜMANLIK YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÖZLÜK AKTARIMI ÜZERİNE BETİMLEYİCİ
VE ELEŞTİREL BİR ÇALIŞMA

ASENA ÇAKMAK
07703001

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih : 25.06.2010

Tez Oy birliği ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Ünvan Ad Soyad
Doç. Dr. Ertuğrul EFEOĞLU
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Füsun ATASEVEN
Prof. Dr. Nedret ÖZTOKAT
Doç. Dr. Ertuğrul EFEOĞLU

İmza
E. Efeoğlu
F. Ataseven
N. Öztokat
E. Efeoğlu

İSTANBUL
HAZİRAN 2010

ÖZ

SÖZLÜK AKTARIMI ÜZERİNE BETİMLEYİCİ VE ELEŞTİREL BİR ÇALIŞMA Asena Çakmak Mayıs, 2010

Sözlükler, bir dilin en önemli yapıtları arasında yer alırlar. İçerdikleri sözcüklerle, deyimlerle, terimlerle, kavramlarla, bir ulusun kültürel varlıklarının, değerlerinin, yaşam biçimlerinin birer yansımasıdır. Ayrıca dile ve bilinmeyen sözcüklere ilişkin her türlü durumda tüm insanların başvurabileceği en önemli kaynaklardan biridir. Bu nedenle, sözlük hazırlamak iyi bir ekip çalışması gereken önemli bir uğraştır. Araştırmamızda, Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri Ve Edebiyatları Bölümü, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilimdalı'nın 2006 Eylül ayından bu yana bir teknik çeviri projesi olarak üzerinde çalıştığı, ansiklopedik bir sözlük olan *Larousse Lexis* ele alınmıştır. Sözü geçen proje, Fransızca olarak hazırlanmış tekdilli bir sözlük olan Lexis'i, Fransızca-Türkçe çiftdilli bir sözlüğe dönüştürmektir. Çalışma nesnesi olan Lexis'in öbür sözlükler arasındaki yerini belirtmek ve onu daha ayrıntılı tanımak amacıyla sözlük tanımlarını, sözlükçülüğü ve sözlük türlerini incelemek, bunun yanında sözlüklerin iç ve dış yapıları olan büyük ve küçük ölçekli yapıları açıklamak da gereklidir. Bu betimsel çalışmanın ardından gelen temel araştırma sorusunun ilk basamağı, bir teknik çeviri metni olarak ele alınan Lexis'in, uygulanan teknik çeviri yönteminin ve yöntemin işleyişinin incelenerek, ortaya çıkan çalışmaların niteliğinin değerlendirilmesidir. İkinci basamak ise elde edilen veriler ile yöntemin işleyişinin proje üzerindeki başarısının saptanmasıdır. Çalışmada, Daniel Gouadec'in Rennes II Üniversitesi'nde uyguladığı yöntem uygulanmıştır. İlk kez yapılan bir çalışma olmasının yanı sıra hem proje öncesinde hem de bireysel yapılan çalışmalarda yeterli araştırma ve inceleme yapılmamasından kaynaklanan eksiklikler ve yapıtın tutarlılığı açısından olumsuzluklar görülmüştür. Öğrenci çalışmalarının ortaya koyduğu önemli nokta, bir sözlük çalışmasının başarılı olması için gerekli olan teknik çeviri eğitimi ile çalışma yönteminin işleyişinin yeterli olmasıdır. Sonuç olarak, bu öğelerin, çeviri ve proje başarısıyla doğru orantılı olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Sözlük, Sözlükçülük, Tekdilli Sözlük, Çiftdilli Sözlük, Teknik Çeviri.

ABSTRACT

A DESCRIPTIVE AND CRITICAL STUDY OF DICTIONARY TRANSLATION

Asena akmak

May, 2010

Dictionaries are one of the most important achievements of a language. They are the reflection of a nation's cultural assets by means of words, expressions, terms and notions included in. They are also one of the most important reference guides concerning the situations of a language and unknown words for all the people. Thus, making of a dictionary is a reasonably serious profession. In our research, the encyclopedic dictionary Larousse Lexis that Yıldız Technical University, Department of French Translation and Interpretation has studied as a technical translation project since September 2006, has been discussed. The aforementioned project is to transform Larousse Lexis which was made in French as a monolingual dictionary, into a French-Turkish bilingual dictionary. It is necessary to analyze dictionary definitions, types of dictionaries and lexicography for the purpose of stating Larousse Lexis's place among other dictionaries and, familiarizing the study subject in detail. Furthermore, it is also necessary to explain dictionaries' inner and outer structures which are microstructure and macrostructure. First step of the basic research question following this descriptive study is the evaluation of studies arising from the analysis of Lexis which dealt as a technical translation text, the method of technical translation and the function of method. Second step is to determine the success of function of the method according to the data acquired. The study has been executed according to the method which Daniel Gouadec employed in University of Rennes II. Besides being a first time study, there has been seen some technical deficiencies arising from studies and analysis that were not adequate, regarding both pre-project studies and individual studies, and there has been seen negativities from the viewpoint of work's coherence. An important point student studies revealed is that, it is the sufficiency of technical translation education and operating method's function for a dictionary project to be able to succeed. As a result; it is seen that above mentioned elements are directly related to the success of the project.

Key Words: Dictionary, Lexicography, Monolingual Dictionary, Bilingual Dictionary, Technical Translation.

ÖNSÖZ

Öğrenciliğim boyunca her türlü sözlüğe pek çok kez başvurmuş olmama karşın, Sözlük'ün "içine" gerçek anlamda ilk kez bu çalışmada girdim.

Larousse Lexis Sözlüğü Çevirisi bağlamında bir sözlük bilgisi çalışması olan "Sözlük Aktarımı Üzerine Betimleyici ve Eleştirel Bir Çalışma" adlı yüksek lisans tez çalışmam, iki yıllık bir çalışma ve araştırmanın ürünüdür.

Tez araştırma ve yazma dönemimin her aşamasında bana ve araştırmama verdiği her türlü destek için tez danışmanım sayın Doç. Dr. Ertuğrul Efeoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Tez araştırmamda sağladığı kaynaklarla, yardımlarıyla desteğini esirgemediği için sayın Dr. Elif Ertan'a çok teşekkür ederim.

Tez araştırması için gittiğim Belçika'da çalışmalarım konusunda yardımlarını eksik etmeyen sevgili Eser Baysal'a ve oradaki öteki hocalarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum.

Özellikle, tez yazım aşamasıyla ilgili teknik konularda yardımını esirgemeyen Özgün Özdemir'e çok teşekkür ederim.

Bugün, bu noktada olmamdaki en büyük paya sahip, maddi manevi her şekilde yanımda olarak sevgi, saygı, dürüstlük ve cesaret ile kendi yolumda ilerlememi sağlayan, sonsuz sabırlarıyla desteklerini, sevgilerini hiçbir zaman esirgemeyen canım aileme, sevdiklerime teşekkür etmek bile az kalıyor.

Bu çalışmamı onlara adıyorum...

İstanbul, Mayıs 2010

Asena Çakmak

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	10
2. SÖZLÜK	14
2.1. Sözlükbilgisi / Sözlükçülük	16
2.2. Sözlüklerin Sınıflandırılması	25
2.2.1. İnternet Sözlükleri	31
2.2.1.1. İnternet Ortamındaki Diğer Sözlük ve Benzeri Oluşumlar	33
2.3. Tekdilli ve Çiftdilli Sözlükler	35
2.3.1. Tekdilli Sözlükler	35
2.3.2. Çiftdilli Sözlükler	37
2.4. Sözlüğün Büyük ve Küçük Ölçekli Yapısı	40
2.4.1. Büyük Ölçekli Yapı	41
2.4.1.1. Ön Kesim	42
2.4.1.2. Orta Kesim	42
2.4.1.3. Arka Kesim	43
2.4.2. Küçük Ölçekli Yapı	43
2.4.2.1. Maddebaşı	46
2.4.2.2. Sözlük Maddesi	46
2.4.2.3. Söyleyiş ve Sesçil Abece	47
2.4.2.4. Dilbilgisi	47
2.4.2.5. Köken - Tarih	48
2.4.2.6. Tanım	49
2.4.2.7. Örnekler	50
2.4.2.8. Eşanlamlılar ve Karşıtanlamlılar	51
2.4.2.9. Kalıplaşmış Sözler, Deyim ve Atasözleri	52
3. LEXIS	53
3.1. Lexis'in Büyük Ölçekli Yapısı	53
3.2. Lexis'in Küçük Ölçekli Yapısı	54
3.2.1. Sözlük Maddesi	54
3.2.2. Maddebaşı	54
3.2.3. Sesbilgisi ve Sesçil Abece	56

3.2.4. Dilbilgisi.....	57
3.2.5. Köken – Tarih.....	58
3.2.6. Uzmanlık Alanları	59
3.2.7. Tanım.....	59
3.2.8. Örnekler.....	63
3.2.9. Eşanlamlılar ve Karşıtanlamlılar	64
4. SÖZLÜĞÜN AKTARILMASI	66
4.1. Biçim Aktarımı.....	70
4.1.1. Yazı Tipi.....	71
4.1.1.1. Serif ve Sans Serif.....	72
4.1.1.2. Lexis’in Yazı Tipi	73
4.1.1.3. Sesçil Abece Yazı Tipi.....	74
4.1.2. Simgeler.....	74
4.1.3. Sesçil Abece	76
4.1.4. Kısaltmalar	79
4.2. İçerik Aktarımı	79
4.2.1. Araştırma Aşaması: Metin, Belge ve Terim Çalışmaları	81
4.2.2. Çeviri Aşaması	84
4.2.2.1. Teknik Çeviri.....	85
4.2.2.2. Bir Teknik Çeviri Metni Olarak Lexis	86
4.2.3. Kontrol Aşaması.....	88
5. SONUÇ	95
KAYNAKÇA	101
EKLER	105
Ek 1. Ekşi Sözlük, Vampircik Sözlük ve İtü Sözlük Web Sayfası Görüntüleri	105
Ek 2. Yaşar Kemal Sözlüğü – Ali Püsküllüoğlu	106
Ek 3. Shakespeare Sözlüğü - Özdemir Nutku	107
Ek 4. Ulysses Sözlüğü – Nevzat Erkmen	108
Ek 5. Kadın Argosu Sözlüğü – Filiz Bingölçe	109
Ek 6. Lumpen Sözlük – Levent Tülek.....	110
Ek 7. Larousse Lexis Kapakları	111
Ek 8. Lexis Çalışma Gruplarından Bir Örnek	112
Ek 9. Lexis Kısaltmalar	113
SÖZLÜKÇE.....	123
ÖZGEÇMİŞ.....	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Sözlükbilgisi	25
Şekil 2:	Ladislav Zgusta'ya Göre Sözlüklerin Sınıflandırılması	26
Şekil 3:	Büyük ve Küçük Ölçekli Yapı.....	41
Şekil 4:	Büyük ve Küçük Ölçekli Yapı.....	44
Şekil 5:	Küçük Ölçekli Yapı İçindeki Biçim ve Anlam.....	44
Şekil 6:	Sözlük Maddelerinde Verilen Bilgi Kategorileri.....	45
Şekil 7:	Serif – Sans Serif	72
Şekil 8:	Lexis Yazı Tipi Örneği	73
Şekil 9:	Doulos SIL Yazı Tipi Örneği.....	77
Şekil 10:	IPA - Uluslararası Sesçil Abece	78

KISALTMALAR

IPA : International Phonetic Alphabet (Uluslararası Fonetik Alfabe ya da Uluslararası Sesçil Abece)

YTÜ : Yıldız Teknik Üniversitesi

1. GİRİŞ

Sosyal bilimler ve dil alanında bir araştırma yapmak istendiğinde konunun kapsamı ve varılmak istenen nokta iyi belirlenmelidir. Çünkü, temeli, dil ve insan olan konularda bilimsel olarak ilerlemeye çalışmak, fen ya da matematik alanında olduğu kadar belirgin biçimlerde gerçekleşmeyebilmektedir. Bu nedenle kullanılacak yöntemler ve izlenecek yol son derece önemlidir.

Bu çalışmada, dil araştırmalarında ve toplum içinde önemli bir rol oynayan sözlük ve sözlükçülük alanları ile bu alan kapsamında yapılmış bir sözlük aktarımı çalışmasının incelemesi yer almaktadır.

Sözlükler, temel olarak bir dilin sözcüklerini, o sözcüklerin anlamlarını, kullanımlarını gösteren kaynak yapıtlardır. Ancak sözlüğün sınırları yalnızca bu ölçütlere dayalı değildir. Sözlüklerde bir sözcüğün anlamı dışında, okunuşu, kökeni, eşanlamlıları, karşıt anlamları, başka dillerdeki karşılıkları vb. öğeler de yer alabilmektedir. Bununla birlikte sözlükler bir dilin genelini ele alabileceği gibi özel bir alan üzerine de yoğunlaşabilir. Bunun yanı sıra tek bir dil yerine birden çok dilde de sözlükler hazırlanabilmektedir. İnsanoğlu kendi konuştuğu dilin dışında başka toplumların ve kültürlerin konuştuğu dili de anlama ve o dilin sözcüklerini kalıcı olarak yazma gereksinimi duymuştur. Bu yönüyle sözlükler iletişimin önemli araçlarıdır. Buradan anlaşılacağı gibi çok farklı amaçlarla, çok farklı türlerde sözlük yapmak olanaklıdır. Tüm bu özellikleriyle sözlükler, dil, kültür ve tarih içerisinde önemli bir yere sahiplerdir. Hangi amaç ve türde hazırlanmış olurlarsa olsunlar, belli bir dilin, kültürün yansıması ve önemli bir dilsel gereksinime yanıt olmaktadır. Dilin ve kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasında birer aracı görevi görürler. Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı¹ olarak 2006 yılının güz yarıyılı başında Bölüm Başkan Yardımcılarından Doç. Dr. Emine Demirel aracılığı ile Fransızca bir sözlük olan Larousse Lexis² projesi üzerinde çalışmaya başladık.

¹ Bundan sonra **YTÜ Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü** olarak anılacaktır.

² Bundan sonra **Lexis** olarak anılacaktır.

Öğrencilerin çalışmaları, ders programı içindeki teknik çeviri dersi çerçevesinde değerlendirilerek notlandırılmıştır.

Lexis'in Türkçeye çevrilmesini kapsayan proje, pek az kişi dışında bütün bölüm tarafından yürütülen bir çalışma olup içinde bulunduğumuz 2010 yılında hâlâ sürmektedir. Henüz yayımlanmadığından piyasada ya da elimizde sözlüğün son örneği yoktur. Araştırmamız, çalışma sürecini yansıtmaktadır.

Paris X Üniversitesi Profesörü Jean Dubois yönetiminde hazırlanan Lexis, çağdaş Fransızcanın 76.000 sözcüğünü içeren bir dil sözlüğüdür. İlk kez 1979 yılında basılmıştır. Proje olarak çalıştığımız cildi 2002 yılında güncellenerek yayımlanmıştır. Daha sonraki yıllarda yeni basımları da yapılmıştır.

Lexis, 2110 sayfa olup 90 tematik çizim içermektedir. İçinde, güncel dile ilişkin sözcüklerin yanı sıra yazınsal ve uzmanlık alanlarına ilişkin sözcükler de yer almaktadır. Ayrıca Fransız dilinde kullanılan önek ve sonekler, çeşitli bölgesel sözcükler ile Fransızcaya yabancı dillerden geçmiş sözcükler de bulunmaktadır. Sözcükler, söylenişleri, kökenleri ve kullanılmaya başlandığı tarihlerle verilmiş, sözlük maddeleri içinde örnek tümcelerle desteklenerek tanımlanmıştır. Sözcüklerin farklı anlamlarına göre dil düzeyleri belirtilmiştir. Varsa eşanlamlı ve karşıtanlamlıları abecesel sırayla verilmiş, kullanım sıklıkları gösterilmiştir. Sözlükteki terimlerin hangi alana ilişkin oldukları kısaltmalar biçiminde verilmiştir. Ayrıca sözlüğün sonunda ek olarak bir dilbilgisi bölümü de bulunmaktadır [Lexis'in bu kısmını Doç. Dr. Ertuğrul Efeoğlu çevirmiştir].

Bu özelliklerde bir sözlük daha önce Fransızca – Türkçe olarak ülkemizde hiç yayımlanmamıştır. Bu nedenle böyle bir proje hem sözlükçülük alanı hem Fransızca – Türkçe bir başvuru kaynağı kazanmak adına oldukça önemlidir. Dilsel ve kültürel açıdan bakılınca da bu sözlük, Fransız dili ve kültürünün bir aktarımı, aynı zamanda Fransız ve Türk dilinde duyulan dilsel bir gereksinime yanıt ve katkı olacaktır.

Fransızca Mütercim Tercümanlık bölümü olarak bu projeyi yapmak ise çalışmaya bir de çeviri boyutu katmaktadır. Çünkü sözlük yapımının yanı sıra bir de çeviri söz konusudur. Fransız dilinin, kültürünün sözlüğü, Türk diline ve kültürüne çevrilecektir. İki dilin sözcük dağarcığı ve bu dağarcıkların birbirine çevrildiği düşünüldüğünde, bu, gerçekten kapsamlı ve zorlu bir çalışmadır. Tez araştırmasının adı için de “aktarım” sözcüğü kullanılmıştır. Nitekim yapılan çalışma, yalnızca bir metin çevirisi çalışması değildir. Yazı tipi, sayfa yapısı, simgeler, şemalar gibi biçimsel öğeler üzerinde de bir ‘çeviri’ söz konusudur. Bunlar göz önünde

alındığında çeviri yerine de sıklıkla kullanılan aktarım sözcüğünü kullanmak daha doğru gelmiştir. Çeviribilim ile sözlükçülüğün birleştiği bu proje, bu yönüyle de özgün bir çalışma olacaktır.

Araştırma konusunun seçilme nedeni, bu özgün çalışmayı hem çeviri hem de sözlükçülük açısından inceleyip değerlendirmektir. Konu üzerine daha önce kapsamlı araştırmaların yapılmamış olması da bu araştırmanın seçilmesinin başka bir önemli nedenidir. Bu sayede araştırmamız, gelecekte ilgili alanlarda çalışmak isteyenler için örnek ve kaynak niteliğinde olabilecektir. Nitekim çeviri ve sözlükçülük üzerine ayrı ayrı çalışmalar bulunmaktadır ancak ülkemizde yapılmış Fransızca – Türkçe bir sözlük çevirisi çalışması yoktur.

Ayrıca tez için kaynak araştırması sırasında Türkçe kaynak bulmanın neredeyse olanaksız olduğu fark edilmiştir. Bu durum, anadilde bir kaynak çalışma olması açısından araştırmamızı da Türkçe yazmaya yönlendirmiştir. Üzerine ayrıntılı olarak çalışılmamış bir alanda araştırma yapmak ve bu türde bir kaynak kazandırmak, çalışmamızın ana amaçlarından biri durumuna gelmiştir.

Araştırmamız, Lexis projesinin bir ilk örnek olmasının getirdiği eksiklikler ve öngörülmeven durumlar, bu tür bir projede çalışacaklar için kılavuz olabilecek niteliktedir.

Sözlük ve sözlükçülüğün açıklanmasıyla başlayan araştırmamızda sözlükçülük alanında önemli çalışmalar vermiş kişilerin yapıtlarından yararlandık. Sözlükçülük denince adı sıklıkla anılan Ladislav Zgusta, Reinhard R. K. Hartmann, Sidney Landau'nun çalışmaları araştırmanın sözlük ve sözlükçülük bölümünü açıklamada çok aydınlatıcı ve yararlı olmuştur. Yaptıkları çalışmalar yalnızca bu tez için değil, bu alanda çalışan herkes için yol gösterici niteliktedir. Bu yapıtlar dışında, bu alan üzerine çalışmış birçok akademisyenin yapıtları taranmıştır. Ancak kaynak araştırması sırasında, yararlı olabileceği düşünülen birçok yapıtı ülkemizde bulamamak üzücü olmuştur. Bu nedenle tezde kullanılan kaynakların bir kısmı araştırma amaçlı gittiğim Belçika'daki devlet ve üniversite kütüphanelerinden sağlanmıştır.

Tezde, Türkçe yazım kılavuzu olarak Dil Derneği'nin sözlüğü kullanılmış, bu sözlük Lexis'in çevirisi için de önerilmiştir.

Araştırmanın öbür bölümü olan çeviri aşamasında ise, Lexis teknik bir metin olarak değerlendirildiğinden, daha çok teknik çeviri yöntemleri üzerine durulmuştur. YTÜ Mütercim Tercümanlık Bölümü teknik çeviri derslerinde Rennes II Üniversitesi'nde

Profesör Daniel Gouadec'in çeviri yöntemleriyle çalışıldığından araştırmamızda da bu yöntem göz önünde bulundurulmuştur. Lexis ve proje kapsamında yapılan çeviriler bu yöneme göre değerlendirilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde sözlük tanımları ve sözlükbilgisi ele alınmıştır. Yapılmış çeşitli sözlük tanımları verilerek sözlük kavramı üzerinde durulmuştur. Sözlükbilgisinin ve sözlük yapımının ne olduğu açıklanarak geçmişten bugüne sözlükçülüğün gelişimi anlatılmıştır. Sözlüklerin sınıflandırılması ve sözlük türleri irdelenmiştir. Sözlüklerin sınıflandırılması ve sözlük türleri oldukça geniş bir yelpazede ele alınabilecek konudur. Her sözlükçü sözlükleri farklı ölçütlere göre sınıflandırabilmektedir. Bu nedenle yalnızca örnek olabilecek kimi sınıflandırmalar gösterilmiştir. Ayrıca genel olarak bilinen sözlük türleri dışında yapılmış değişik sözlük çalışmalarına yer verilmiştir. Basılı sözlük türleri dışında günümüz koşullarında artık daha sık kullanılan sözlükler üzerinde de durulmuştur.

Sözlük türleri arasından araştırma konumuzun ilgili olduğu tekdilli ve çiftilli sözlükler daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Proje, bir sözlük çevirisi projesi olduğundan ve çeviri söz konusu olduğunda çalışma nesnesini iyi incelemek ve anlamak gerekliliği düşüncesine dayanarak ilgili bu sözlük türlerinin büyük ve küçük ölçekli yapıları açıklanmıştır. Yani sözlükler biçim ve içerik açısından çözümlenmiş, anlatımlar şemalarla görselleştirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, çalışma nesnesi olan Lexis'in büyük ve küçük ölçekli yapısı anlatılmış, örneklerle desteklenmiştir. Lexis'in büyük ve küçük ölçekli yapısını bilmek çevrilecek metni tanımak ve incelemek demektir. Bu inceleme, tutarlı ve başarılı bir çeviri için yapılan bir ön çalışma olarak değerlendirilebilir.

Bu ön çalışmanın ardından dördüncü bölümde Lexis'in çeviri aşamasına yer verilmiştir. Çeviri aşaması, biçim ve içerik olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Her iki bölüm için de yapılan çalışmalar sırasında biçim aktarımında yazı tipi, simgeler, sesçil abece ve kısaltmaların aktarımı üzerinde durulmuştur. İçerik aktarımında ise öncelikle teknik metin ve teknik çeviri tanımlanmış, bu tanımlar doğrultusunda Lexis, bir teknik çeviri metni olarak ele alınmıştır. Sonrasında, YTÜ Mütercim Tercümanlık Bölümü olarak çalıştığımız teknik çeviri yöntemi açıklanmıştır. Proje çerçevesinde yapılan çeviriler bu yöneme göre değerlendirilmiş, öğrencilerin çalışmaları üzerinden çeviri yönteminin uygulanışı sorgulanmıştır. Projede, çeşitli sınıflardan, farklı çeviri eğitimi düzeyinde öğrenciler yer aldığından, öğrencilerin yaptıkları çalışmalar, aldıkları eğitime göre incelenmiştir.

2. SÖZLÜK

Sözlük, genel anlamıyla, bireylerin ve toplumların bilgi ve iletişim gereksinimlerini karşılamak amacıyla üretilen, sıklıkla abecesel sıraya göre düzenlenmiş sözcüklerin tanımlandığı, örneklendirildiği kitaptır. Ancak bu temel ve genel tanım açıldığında daha fazla ayrıntıyla karşı karşıya gelindiğini görürüz. Sözlük, türü, içeriği, kapsamı, sözcük listesi sıralaması vb. ölçütlere göre çeşitli biçimlerde tanımlanırlar. Bu tanımların ortak yanları olduğu gibi birbirlerinden ayrılan yanları da vardır. Belirlenmiş sözlük tanımlarından birkaçı aşağıda verilmektedir:

Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlük'ünde,

*"Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat"*³

Dil Derneği'nin sözlüğünde,

*"Bir dilin bütün ya da belli bir çağda kullanılmış sözcük ve deyimlerini abece sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan ya da başka dillerdeki karşılıklarını veren yapıt, 'lügat."*⁴

Prof. Dr. Doğan Aksan'a göre,

*"Bir dilin (ya da birden çok dilin) sözvarlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren, bağımsız biçimbirimleri temel alarak bunların, başka öğelerle kurdukları söz öğeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımalarını gösteren bir sözvarlığı kitabı"*⁵

Türk Dili Sözlüğü'nde,

*"Bir dilin bütün ya da belirli bir çağda kullanılmış sözcük ve deyimlerini abece sırasına göre dizen ve tanımlarını yaparak açıklayan, gerekiyorsa başka dillerdeki karşılıklarını da veren yapıt"*⁶

Prof. Dr. Berke Vardar ve arkadaşlarının hazırladıkları Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde,

³ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=s%F6z1%FCk&ayn=tam> [12.11.2008]

⁴ <http://www.dildernegi.org.tr/TR/Sozluk.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFEC9E8A7FA3AA308F&Sozcuk=sözlük%20%20&Detay=1&ANAH=52946> [12.11.08]

⁵ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, c. 3, 4.bs. (Ankara: TDK Yayınları, 2007), 75.

⁶ Orhan Hancerliolu, *Türk Dili Sözlüğü*, (Remzi Kitabevi 2000).

Bir dildeki sözlüksel birimlerin tümünü ya da bir bölümünü, genellikle abecesel düzene, kimi durumlarda da konulara ya da kavramsal alanlara göre tanımları, tanıkları ve söylenişleri, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamları, eşanlamlıları vb. ya da bir başka dildeki karşılıklarıyla sunan yapıt.”

Alman sözlükbilimci Jacob Grimm’e göre,

*“Bir dilin sözcüklerinin abecesel dizelgesi”*⁷

biçiminde tanımlanmıştır sözlük.

Yukarıdaki tanımlarda görüldüğü gibi sözlük, çok çeşitli tanımlarla açıklanabilen bir olgudur. Bu tanımlar çoğaltılıp çeşitlendirilebilir. Bununla birlikte yeterli ve güncel bir tanım yapmaya çalışıldığında var olan tanımın genel çizgileriyle doğru, ancak eksik olduğu görülür. Çünkü hazırlanan çeşitli sözlükler ve sözlük türleri farklı tanımların oluşmasına neden olmaktadır. Örneğin, bir denizcilik sözlüğü ile bir deyimler ve atasözleri sözlüğü aynı biçimde tanımlanmazlar. Bu durumda da tek bir sözlük tanımı yapabilme düşüncesi salt bir yanılğı olur.

Yukarıda verilen sözlük tanımları incelendiğinde en çok değinilen ortak yönlerden birinin abecesel sıra olduğu görülür. Bir dilin sözcüklerini kapsayan bir yapıt söz konusu olunca ve içeriğinin büyüklüğü de göz önüne alınca maddeler arası bir düzenin gerekliliği kaçınılmaz olmaktadır.

Ancak abece sırasına bağlı olmayan sözlükler de vardır. Örneğin, ters dizin özelliğindeki uyak sözlükleri, sözcük başlarına değil, sözcük sonlarına göre dizilirler. *Thesaurus* olarak bilinen kavramsal dizinlerde ise sözcükler anlam ve/veya ilgili oldukları konulara göre dizilirler. Bunlar dışında değişik düzenlemelerle hazırlanan bir takım özel sözlükler de söz konusu olabilir.

Bir başka konu ise sözlüğün neyi anlattığıdır. Bir sözlükte, genel olarak belirtilen, bir dilin sözcüklerinin sıralandığıdır. Bu, sözvarlığı ya da söz dağarcığı olarak da bilinir. Bir dildeki tüm sözcük, terim, deyim, kalıplaşmış söz ve atasözlerinin oluşturduğu söz varlığı ya da daha dilbilimsel bir ifade ile sözlüksel birimlerin tümü biçiminde de açıklanabilir. Bir sözlüğün neyi kapsayıp kapsamadığı yine sözlüğün hazırlanma amacına, türüne ve nasıl hazırlandığına ilişkin bir konudur. Bir sözlük, yalnızca bir dildeki sözcükleri ele alabildiği gibi, o dilin ek, harf gibi kimi dilbilgisel öğelerini,

⁷ I. Cilt, IX. Spalte. *’den aktaran Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, c. 3, 4.bs. (Ankara: TDK Yayınları, 2007), 75.

çeşitli deyim ve söyleyişleri içeren sözleri ya da belirli bir uzmanlık alanını ilgilendiren sözcükler olan terimleri de ele alabilmektedir. Bir sözlükte bunların hepsi birlikte işlenebildiği gibi ayrı ayrı seçilerek de bir sözlük hazırlanabilmektedir. Nitekim yalnızca bir tek uzmanlık alanı seçilip o alana ilişkin bir terimlerden oluşan terimler oluşturmak da olanaklıdır. Bunlar terminoloji olarak da adlandırılmaktadırlar⁸.

Değınilecek başka bir nokta da bir sözlüğün neyi anlattığını belirttikten sonra onu nasıl anlattığı konusudur. Bir sözcüğün tanımı, aynı dil içinde açıklanan anlam ya da anlamları verilerek mi, anlamıyla birlikte o sözcüğü dilbilgisel, sesbilgisel, biçimbilimsel, kökenbilimsel olarak da ele alarak mı, eşanlamlısı yazılarak mı, resimlerle göstererek mi yoksa sözcüğü başka bir dilde açıklayarak mı yapılacaktır sorularının yanıtı sözlüğün, sözcüğü nasıl anlattığını açıklayacaktır. Çünkü bir sözcük, sözlükte çok çeşitli biçimlerde incelenebilmektedir. Yapılan seçim de sözlüğün kapsam ve türünü doğal olarak da sözlük tanımını değiştirecektir.

Sözlük tanımlarını inceledikten sonra bu tanımların, bir sözlüğün çift ya da çokdilli olabileceği yönlerine değınilse de genel olarak tekdilli sözlük kalıbı üzerinden yapılan tanımlar olduğu görülmektedir. Yapılan tanımlar, doğru bir iskelet oluşturur ancak görüldüğü üzere sözlük yapısı çok çeşitli biçimlerde oluşturulabiliyor, yapı ve içerik değıştikçe sözlükler de çeşitleniyor. Tekdilli, çiftdilli, çokdilli sözlüklerin yanı sıra, çocuk sözlükleri, resimli sözlükler, uzmanlık alanlarında hazırlanmış sözlükler, terim sözlükleri, teknik sözlükler, argo sözlükleri, eşanlamlılar sözlüğü, özel adlar sözlüğü, internet sözlükleri vb. türde birçok sözlük türüne rastlayabiliriz. Çeşitli sözlük türleri de iskeletin üzerini farklı biçimde oluşturacak tanımlar yapılmasını sağlamaktadır.

2.1. Sözlükbilgisi / Sözlükçülük

Sözlükbilim [Fr. *lexicologie*], Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde, 'bir dildeki sözlüksel birimleri, bir başka deyişle, anlambirimlerin sözlükbirim niteliği taşıyanlarıyla, dilbilgisel olmayan ve sözlükbirimler gibi işlem gören çeşitli birleşimleri (birleşkebirimler) dilbilim yöntemleriyle inceleyen, bu arada sözlük

⁸ Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 2002).

yapımının kuramsal sorunlarını ele alan dal' olarak tanımlanmıştır⁹. Sözlüksel birimler [Fr. *lexie*] sözlükbirim, türev, bileşik biçim vb. değişik boyuttaki birimlere verilen ortak addır¹⁰. Anlambirim [Fr. *monème*], anlamı olan en küçük dilsel birimdir ve biçimbirim [Fr. *morphème*] ile sözlükbirim [Fr. *lexème*] olarak ikiye ayrılır¹¹. Yani bu durumda sözlükbilim ikiye ayrılan anlambirimden, sözlükbirimlerle ilgilenir.

Sözlükbirim ise, anlambirimim dilbilgisel nitelik taşımayan türüdür¹². Göz, yol vb. gibi tek bir anlambirimden oluşan sözlüksel birimlerdir.

Sözlükbilgisi, en yalın tanımıyla, sözlük hazırlama, sözlük yapma işidir. Prof. Dr. Berke Vardar yönetiminde hazırlanan Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde "Sözlük yapımıyla ve bu etkinliğine ilişkin ilke, yöntem vb. ile uğraşan uygulamalı sözlükbilim dalı (*sözlükçülük* de denir)" biçiminde açıklanmıştır. Nitekim yukarıdaki sözlükbilim tanımında, sözlükbilimin sözlük yapımının kuramsal sorunlarını ele alan dal olduğu yazılıydı. Yukarıda sözlük başlığı altında verilen sözlük tanımlarına bakıldığında, sözlüklerin, bir dilin sözvarlığı, sözcüklerini açıklayan, tanımlayan yapıtlar olduğu belirtiliyordu. Bu durumda sözcüklerle çalışan bir alan olan sözlükbilgisi için sözlükbilimin ele aldığı ilgili kuramsal çalışmalar önemlidir. Çünkü Açıklamalı Dilbilim Sözlüğü'nde yer alan sözlükbilgisi tanımının devamında, "Sözlükbilgisi sözlüğe girecek bilgileri (sözlüksel birimler; sözlükbirimler, birleşkebirimler), genellikle çekim ekleri dışında kalan dilbilgisel birimleri (biçimbirimler) belirledikten sonra bunlara ilişkin biçimbilimsel (ulamlar, birleşim olasılıkları, bağdaşma kuralları, vb.), anlambilimsel (tanımlar), kimi durumlardaysa tarihsel (köken, vb.) bilgiler verir. Birçok sözlükte tanımları örneklendiren tanık alıntılar ya da sözlükçünün ürettiği dizimler yer alır" denmektedir¹³. Bu tanıma dayanarak, sözlükbilgisini en çok ilgilendiren alanların sözlüğe girecek olan bilgiler, onların biçimleri, anlamları ve kökenleri olduğu söylenebilir. Bu konular sözlükbilim çerçevesinde ayrıntılı ve kuramsal olarak incelenen konular olup sözlük içine hangi bilgilerin girip giremeyeceğini belirlemede önemlidir.

Türkçede, Fransızcadaki terimi olan *lexicographie* sözcüğünün okunuşu olan leksikografi biçimiyle geçtiği kaynaklar da vardır. Kökeni, Yunancada *λεξικόν*

⁹ **age.**

¹⁰ **age.**

¹¹ **age.**

¹² Berke Vardar, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 2002).

¹³ **age.**

(lexique, sözlük) ve *-graphie* (yazmak)¹⁴ sözcüklerinden oluşmuştur. Sözlükçülük, anlamından önce bu terim, *sözcükleri yazma bilimi* (science de la graphie des mots) anlamıyla kullanılmaktaymış¹⁵.

Sözlükbilgisi ile uğraşan, sözlük yazan, hazırlayan kişilere de ‘sözlükçü, sözlük yazarı’ denmektedir. Fransızcadaki karşılığı *lexicographe* sözcüğüdür. Söylenişi olan *leksikograf* biçimiyle Türkçe kaynaklarda karşılaşılabilmektedir.

Sözlükçülüğün geçmişine bakılacak olunursa, sözlük yapımının düşünsel gelişime ve sözlü iletişime bağlı olarak yazılı iletişim ile ilgili en eski uygulamalı etkinlikler arasında yer aldığı görülür. İnsanlar sözcüklerle düşündüklerini ve düşündüklerinin karşılıklarını sözlüklere aktarmışlardır. Düşündükleri, çeşitli anlamlar yükledikleri sözcüklerin bu anlamlarını sözlüklerle yansıtmışlardır. Nitekim Prof. Dr. Doğan Aksan, “İster bir konuşma, ister bir yazı parçasında olsun dilde en etkili, en güçlü birimler sözcüklerdir” demiştir¹⁶. Ancak bir sözlük derleyebilmek için sözcük bilgisini, sözcüklerin insanlar arası söylemlerde nasıl kullanıldığını, ne anlama geldiğini bilmek gerekmektedir.

Sözlükbilgisine ilişkin yapılan ilk çalışmaların tarihi bilinmemektedir. Ancak yazılı kaynak olarak bugüne ulaşmış ve günümüz sözlüklerine benzerlik gösteren ilk sözlük M.Ö. 2. yüzyılda İskenderiye Müzesi yöneticisi olan Bizanslı Aristophanes’in hazırladığı sözlüktür. Yunancada seyrek kullanılan ve açıklanması güç kimi sözcükleri bir araya getiren bu çalışmada tanımlara da yer veriliyordu¹⁷.

Sözlük terimini *dictionary* biçiminde ilk kullanan kişi de 1225 yılında John Garland olmuştur¹⁸. Aksan, kitabında 1225 tarihini kastederek “Bu yüzyıla gelinceye kadar birkaç önemli kökenbilgisi sözlüğü de hazırlanmıştır. Doğu dünyasında da sözlükçülüğün köklü bir geçmişi vardır. Batı dünyasında ise sözlükçülükteki gelişme daha sonraki yüzyıllarda ve doğudakinden sonra olmuştur” açıklamasında bulunmuştur. Nitekim 10. yüzyılda Farabî bir Türk olan Ebu Nasr İsmail bin Hammad ül-Cevheri (ölümü 1002), Sihâh adlı Arapça bir sözlük yazmıştır. Bu

¹⁴ Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales, <http://www.cnrtl.fr/etymologie/lexicographie> [10.11.2009]

¹⁵ Jean-Marc Kremer, “La Petite Histoire Des Grands Dictionnaires ou à quoi sert la lexicographie?”, <http://www.orthophonistes.fr/upload/DO2-lexicographie.pdf> [1.10.2009]

¹⁶ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, c. 3, 4.bs. (Ankara: TDK Yayınları, 2007), 61

¹⁷ Encyclopedia Americana c.7 (1968): 87’den aktaran Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, c. 3, 4.bs. (Ankara: TDK Yayınları, 2007), 69.

¹⁸ Aksan, *age*, 70.

sözlük de Vankulu Lûgatı adıyla Mehmed Efendi tarafından Türkçeye çevrilmiş İbrahim Müteferrika'nın kurduğu matbaanın bastığı ilk yapıt olmuştur (31 Ocak 1729)¹⁹. 1328 doğumlu İranlı Muhammed Mecdüddin Yâkup Firuzâbâdi'nin yazdığı 60 ciltlik Kamûsü'î Muhît adlı Arapça sözlük, 18. yüzyılda Mütercim Asım tarafından El-Okyanus'î- Bâsit fî Tercümet'i Kamûsü'î Muhît adıyla Türkçeye kısaltılarak çevrilmiştir. Buna karşın ürün, 5 yıllık bir çalışma sonucu ortaya çıkmıştır²⁰.

Türk sözlükçülüğü ise Kâşgarlı Mahmud'un Divanü Lugati't-Türk'ü ile başlamaktadır. Araplara, Türkçe öğretme amacı güdülen bu yapıtta Türkçenin sözvarlığı incelemelerinin yanı sıra dilbilgisi kısmı da bulunmaktadır. İncelendiğinde sözlükçülükle ilgili bilinçli ve ayrıntılı çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Şükrü Halûk Akalın, Türk Dil Kurumu'nun internet sitesinde Divanü Lugati't-Türk hakkında konuyla ilgili şöyle bir açıklamada bulunmuştur²¹:

Türkçe maddebaşı sözcükler metin içerisinde yazıldığından bunları göstermek amacıyla sözcüklerin hemen üstü kırmızı renkli mürekkep ile çizilmiştir. Tanımlara açıklık kazandıran örnek cümleler de üstlerine kırmızı mürekkeple çekilen çizgilerle gösterilmiştir. Sözlükte ad türünden sözler Türkçe olarak verildikten sonra yanına Arapça karşılığı yazılmış, açıklaması yine Arapça yapılmıştır. Fiil bölümünde ise belirli geçmiş zaman üçüncü teklik kişi çekimindeki Türkçe fiillerin gösterilmesinden sonra anlam verilmemiş, maddebaşındaki fiilin içinde geçtiği örnek cümleler Türkçe olarak yazılmıştır. Üstü kırmızı mürekkeple işaretlenen Türkçe örnek cümlelerin yanında da Arapça anlamları gösterilmiştir. Böylece maddebaşındaki fiilin anlamı da ortaya çıkmış olmaktadır. Sözlük bölümünde maddebaşı sözlerin bu düzen içerisinde verilmesi, Kâşgarlı Mahmud'un dil bilimciliğinin yanı sıra dil öğretimi konusunda da bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.

Bu da bize Kâşgarlı Mahmud'un sözlük üzerine yöntemli çalışmalar yürüttüğünü göstermektedir.

Denis Diderot (1713–1784) ve Jean le Rond d'Alembert (1717–1783)'in Ansiklopedi'si, *L'Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*, Türkçesiyle “Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü”, her türlü açıdan önceki çalışmalardan ayrılan özgün yapısıyla sözlükçülük tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. 18. yüzyılın büyük

¹⁹ T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Haberler-Duyurular, 2009 Yıldönümleri Takvimi, Aralık ayı, <http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFE77E518A96D33320237E47896F8AFCF> [12.11.2009]

²⁰ Dursun Gürlek, *Ayaklı Kütüphaneler*, 4. bs, (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2008), 35–37.

²¹ Şükrü Halûk Akalın, “Kâşgarlı Mahmud ve Divanü Lugati't-Türk”, <http://www.tdkterim.gov.tr/dlt/?kategori=divan#yapisi> [16.11.2009].

yapıtları içinde olan çalışmaları, biçim ve içerik olarak farklı olmasının yanı sıra kendi zamanına kadar örnekleri çok olmayan abece düzenine göre yapılmıştır. Aralarında Rousseau, Voltaire, Turgot, Grimm, d'Holbach'ın bulunduğu alanında uzman iki yüzden fazla kişinin katkısıyla hazırlanmıştır. İlk başta, Ephraim Chambers'in 1728'te Londra'da yayımlanan '*Cyclopaedia or an Universal dictionary of arts and sciences*' yapıtının çevirisiyle işe başlanmış ancak daha sonra çeviri yerine daha kapsamlı bir ansiklopedi tasarısı ortaya konmuştur²². Fransız ve daha geniş çapta Avrupa aydınlanmasında yeri çok önemli olan bu yapıtın etkisinin büyüklüğü, farklı yerlerde ayrı ayrı gelişen fikirleri tek bir yerde toplanmasında yatmaktadır. Diderot bu yapıtı şöyle açıklıyor: "Gerçekten de Ansiklopedi'nin amacı şu yeryüzündeki bölük pörçük ve dağınık bilgileri bir araya getirmek, birlikte yaşadığımız insanlara, bu bilgilerin genel sistemini açıklamak ve bizden sonra gelecek insanlara aktarmaktır. Böylece daha önceki yüzyıllarda yapılmış çalışmalar, daha sonraki yüzyılların işine yarayacak ve daha bilgili duruma gelmiş olan torunlarımız, hem daha erdemli ve hem de daha mutlu olacaklar ve biz de insan ırkına yakışır kişiler olarak ölüp gideceğiz"²³.

19. yüzyılda ise Jacob Grimm, Pierre Larousse ve Emile Littré sözlükçülük alanında kendini gösteren büyük adlar olmuştur. Emile Littré'nin yalnızca Littré adıyla da bilinen *Dictionnaire de la Langue Française* yani Fransız Dilinin Sözlüğü, 30 yıllık bir emek, ayrıntılı bir inceleme ve çalışma sonucu ortaya çıkmış bir yapıttır. 1873'te Paris'te basılmış olan yapıt, bugün hâlâ en güvenilir kaynaklar arasında yer almaktadır. Pierre Larousse ise 1856 yılında, ünlü Petit Larousse Illustré'nin atası sayılan *Nouveau dictionnaire de la Langue Française*'i çıkarmış ve büyük bir hızla 50.000 satmıştır. Daha çok ansiklopedi olarak görülmesine karşın 1865–1876 arasında *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle*'i yayımlayan Larousse, bu yapıtta abece sırasıyla sınıflandırdığı maddelerde bilimsel, teknik ama aynı zamanda dile ait bütün sözcük dağarcığını bütünsel ve evrensel biçimde yansıtmayı amaçlamış ve ilk kez olarak madde açıklamalarında, Hugo, Balzac gibi ünlü yazarlardan alıntılar yapmıştır. 1850'de kurduğu Larousse Yayınevi (Librairie Larousse) hâlâ bu alanda tüm dünyaca güvenilen yapıtlar basmayı sürdürmektedir.

²² Marie Leca-Tsiomis, "« L'Encyclopédie » Recherches sur Diderot et sur l'Encyclopédie", (28 Kasım 2006), <http://rde.revues.org/index266.html> [12.11.2009].

²³ Selahattin Hilâv, "Diderot ve d'Alembert'in Asiklopedi'si Fransız Devrimi'nin Düşünsel Kaynağı", <http://www.bilimvegelecek.com.tr/?act=2&sayi=35&id=36> [11.11.2009].

Sözlükçülüğün geçmişinin temel tarihsel aşamalarını gördükten sonra sözlükçülüğün çok kolay bir iş olmadığı söylenebilir. Dikkati çeken bir başka nokta ise bu denli önemli ve değerli olmasına karşın, bu işin daha çok gönüllü bir etkinlik olarak yapılıyor olmasıdır. Sözlükler, bir roman gibi baştan sona bir ya da birkaç kez okunan yapıtlar değildir. Bununla birlikte nasıl ki bir roman, yazıldığı toplum ve kültüre ilişkin çeşitli değerleri aktarabilecek nitelikte bir yapıttır, sözlüklerin de bu eylemi dil üzerinden sağlayan bir işlevi vardır. Dilin, bir toplumun tarih içindeki yerini, kültürünü, yaşayışını, toplumsal bağlarını, duygu ve düşüncelerini yansıtan bir varlık olduğunu düşündüğümüzde sözlükler de bu dilin taşıyıcıları konumunda olurlar. Yani sözlükler bir tür uygarlık yansıması olarak kabul edilebilirler. Yüzyıllar içinde değişim gösteren zihniyet gelişimlerine tanıklık ederler. Bizler de, bir tanık olarak sözlüğün görüp bildiklerine başvururuz. Gerek kısa gerekse uzun süremde bilgi aktarımını sağlamakta önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu yönüyle sözlükler, kültürel ve dilsel bilgi birikiminde kaynak yapıtlar olmakta, insan için ciddi bir gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgiye ulaşmak, bilgiyi bir arada ve dizgeli bir biçimde bulabilmek, bu gereksinimin önemli bir kısmını oluşturur. Özellikle de günümüze baktığımızda gelişen bilim ve teknolojinin getirdiği sözcük ve terimlerin toplanıp açıklandığı kaynaklara büyük bir gereksinim duyulmaktadır. Bilginin değişmesi dilin değişmesi anlamına gelir. Bu da bir dilin sözvarlığını buna bağlı olarak sözlüklerin de değişip gelişmesi, genişlemesi demektir.

“Sözlük, belirli bir tarihsel gereksinimden doğmuş toplumsal bir nesnedir” açıklaması da bu görüşü doğrular niteliktedir²⁴. Aytekin Keskin’in konuyla ilgili yorumu şudur: “Sözlükler bir dilin söz varlığını içerirler. Sözlük hazırlayıcıları, benimsemiş oldukları amaçlar ve seslenecekleri kitleler açısından çeşitli türlerde sözlükler ortaya koymuşlardır. Sözlüklerin en önemli özelliği temel başvurma kitapları arasında yer almalarıdır. Özellikle öğretim kurumlarında yaygın bir kullanımı kazanan sözlüklere, dili doğru ve yanlışsız konuşup yazma isteyenler, sözcüklerin anlam ayrımlarını, sözcüklerin tümce bağlamında hangi anlamda kullanıldıklarını öğrenmek amacıyla başvurumaktadırlar”²⁵.

²⁴ Alain REY, “Un texte compromettant: le dictionnaire”, **Critique**, s. 273, Şubat (1970):165. [Ben Çevirdim (B.Ç.) Asena ÇAKMAK, Bundan sonra: B.Ç.]

²⁵ Aytekin KESKİN “Sosyal Bilimler ve Belirleyenleri”, **Yelken-Aylık Kültür-Sanat Dergisi**, s.2, Nisan (1995): 11’den aktaran Zekeriya BİNGÖL, “Sözlük Ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma”, **Akademik Bakış**, s.9 (2005): 197.

Ancak gerçek bir kitap gibi görülmezler sözlükler. Yani genellikle bir roman, öykü, araştırma, ders kitabı vb. gibi akla ilk gelen çalışmalar arasında yer almazlar. Bu nedenle başka herhangi bir kitapta olduğu biçimde başvuru kaynağı olarak gösterilmezler. Fakat sözlükler, hem farklı alanlarda bilgiye hem de dilsel kullanımlara yer vermesiyle bir toplumun her katmanından bireylerine yönelik ürünlerdir. Sözlükler, çok geniş bir yelpazeyi kapsayan yapıtlardır. Bir sözlüğün hazırlanması çok çeşitli bilim dallarının bir araya gelmesi demektir. Dilbilim, dilbilgisi, kökenbilim, budunbilim, bilgisayar, iletişim, felsefe, tarih gibi çok çeşitli alanların birlikte katkıda bulunduğu bir bütündür. Nitekim sözlük içinde, bir sözcüğün dilbilgisel ve dilbilimsel verileri, anlam ya da anlamları, çeşitli bağlamlarda kullanımının yanı sıra halk ve kültürlerle olan ilişkisi, tarihteki yeri ve zaman içindeki değişimi vb. bilgiler de öğrenilebilir. Sözlükler, aynı zamanda bilimsel ve teknik bilgiler sunmaktadırlar. Bu yönüyle sözlükler, bir dilin, kültürün temsilcisi olarak teknolojik ve bilimsel gelişmelerin izlenebileceği yapıtlardır. Günümüzde olduğu gibi, sözlük verilerinin bilgisayar ortamına aktarılmasıyla da daha geniş kitlelere daha kolay yolla ulaşım sağlanmış olacaktır.

Görülebileceği üzere sözlükler, pek çok bakış açısıyla değerlendirilebilir. Kuramsal özelliğinin yanında bir uygulama olarak da ele alınabilirler. Bu açıdan bakılınca da sözlüğün bir yapıt olduğu kadar ürün de olduğu görülür. Bu noktada sözlüğün, amaca uygun gereksinimler (sözlüğün türü, hedef kitlesi vb.), kullanım, üretim normları, ticarî koşullar, satış, alım gücü, ücret, gelir vb. konular doğrultusunda bir ürün olarak ele alınması olanaklıdır. Kapağından, boyutlarına, sayfa yapısına, rengine, konusu ve içeriğine, okuyucu kitlesine ilişkin her türlü ayrıntı bir sözlüğün 'ürün' çerçevesinde değerlendirilebileceğini gösterir.

Sözlükçülük kapsamında edinilen deneyimler ışığında çeşitli yöntemler geliştirilmiş, belli ilkeler saptanmış, genel bir sözlük yapısı ve sözlüğün nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sözlük hazırlama konusunda öncelikle amacın belirlenmesine önem verilir. Sözlük ne amaçla ve hangi hedef kitle için hazırlanacaktır? Çünkü amaç, sözlüğün yapısını, biçim ve içeriğini belirleyecektir. Bir sözlük, kapsadığı her dil ögesi hakkında bu türde temel soruların yanıtları üzerine tasarlanır. Bu süreçte, sözlük maddelerinden, açıklama düzenine dek yöntemli bir çalışma sergilemek gerekir.

Ansiklopediler, sözlüklerle karıştırılabilmektedir. Ansiklopediler birer başvuru kaynağıdır. Ansiklopedilerde sözcükler dışında kişiler, bilim, sanat dalları hakkında birçok konu ve başlık bulmak olanaklıdır. Madde olarak verilen konular hakkında çok daha fazla ayrıntılı bilgi verme amacının güdüldüğü görülür. Sözlüklerde ise tanımlar genellikle belli bir sınır ve düzen içinde verilir. Yani en yalın biçimiyle sözlükler sözcükle, ansiklopediler konuyla ilgilenirler. Ancak bugün birçok sözlüğün ansiklopedik sözlük sıfatını alacak denli geniş kapsamlı ve ayrıntılı olduğu görülmekte. Sözlükler, genel olarak kullanıcının dilsel bir eksiklikle karşılaşması sonucu başvurulmuş bir kaynaktır. Bu noktadaki dilsel eksiklik sözlükbirimsel eksiklik olarak nitelendirilebilir. Bu eksiklik, ‘bu sözcük nasıl okunur, nasıl hecelenir, nasıl yazılır, sıfat mıdır, ad mı?’ gibi sorulara yanıt olacak biçimde dilbilgisel alanı kapsayabileceği gibi anlamsal alanı da kapsayabilir. Bu konuda da, sözcüğün ne anlama geldiği, çeşitli anlamları, hangi bağlamlarda kullanıldığı, başka bir dildeki karşılığı gibi sorularla karşılaşılır. Ancak her biçimde, bir sözlüğün kişinin tüm gereksinimlerine yanıt vermesi kolay değildir.

Bu soruların çözümü sözlük kullanımından geçecektir. Sözcüklere ilişkin sorunların çözümünde doğru bilgiye ulaşılması kullanıcının sözlük kullanma alışkanlığı ile araştırma becerisine bağlıdır. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere sözlükler, başvuruçunun gereksinimlerine ve temel sorularına getirilen yanıtlar üzerine tasarlanır. Bu durumda öncelikle okuyucu kitlesinin belirlenmesi gerekecektir. Yani hazırlanacak sözlük kimlere yönelik olacaktır? Bunun yanıtı, sözlüğün özelliklerini belirleyecektir. Sözlüğün boyutu, sözlükte yer alacak bilgilerin yapısı, türü ve ölçüsü buna göre seçilip derlenecektir. Aslında bu aşama bir ürün olarak da nitelendiren sözlüğün pazar araştırması aşamasıdır ve sözlüğün genel boyutları ortaya çıkarılır. Okunabilirliğinden, sayfa yapısı, yazıların sayfa üzerindeki yeri, boşluklara dek hesaplanır (Yazı Tipleri başlığında açıklanmıştır). Bu hesaplar doğrultusunda bir plan yapılır. Öncelikle eldeki veriler hedef kitleye göre sınıflandırılır. Başlıklar, sütunlar ve sözlüğün genel içeriği ya da uzmanlık alanları (matematik, otomotiv, kimya, tıp, botanik, vb.) belirlenir.

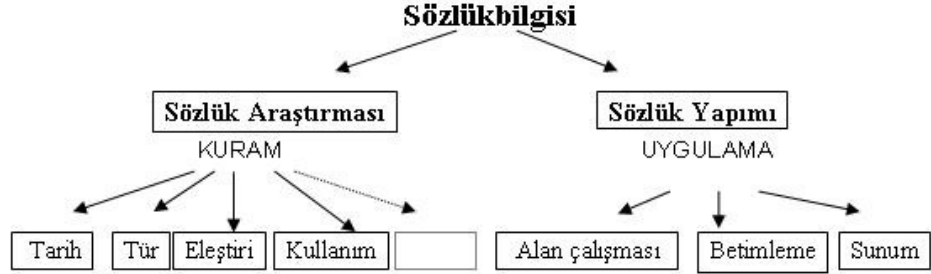
Bir sözlükçü ve uygulamalı dilbilimci olan Reihard Hartmann, sözlük yapımı için önerdiği beş genel ilkeyi şu biçimde sıralar²⁶:

- 1- *Sözlükçülük, tek bir dilin ya da çeşitli dillerin sözvarlığının açıklanması ve betimlenmesi ile ilgilenir.*
- 2- *Sözlük yapımındaki temel birim, biçim ve anlamın bir arada olduğu sözlükbirimlerdir.*
- 3- *Sözlükler, bir dilin bütün sözvarlığını ya da bir ila birden fazla alanını betimler.*
- 4- *Sözlük yapımculığı, bilgiyi sunmak ve işlemek için bir üstdil geliştirmek durumundadır.*
- 5- *Aslında bütün sözlükler, hizmet ettikleri dil kullanıcılarının dilsel ihtiyaçlarına göre biçimlendirilir ve değerlendirilir.*

Dictionary of Lexicography'nin de yazarlarından biri olan Bu beş ilke, sözlükbilgisinin ne olduğunu, sözlüğün nelerden oluştuğunu, hangi konuları ya da alanları kapsayabileceğini, amacını ve nasıl ortaya çıktığını ele almaktadır. Yani olabilecek en temel noktalar üzerine oluşturulmuş ilkelerdir.

Ancak bir sözlüğün nelerden, ne gibi bölüm ve aşamalardan oluştuğuna ilişkin kabul edilmiş uluslararası ölçütler bulunmamaktadır. Gelişen bilim ve teknoloji, değişen kültürler, bilgi gereksinimi, bilgiye ulaşma biçimi vb. etmenlerle yeni sözlük türleri ortaya çıkmaktadır. Her bir örnek sözlük, yapılan çalışmaların yöntemine ve amacına bağlı olarak kendi kuram ve uygulamasını yaratabilmektedir. Fakat bir sözlüğün ortaya çıkışını genel olarak ele aldığımızda iki ana aşamadan meydana geldiğini söyleyebiliriz. Biri sözlüğün araştırma, inceleme kısmı yani yazılmadan önceki çalışmalar diğeri ise bu çalışmaların yazılı olarak sunulduğu, betimlendiği kısımdır. Bunu aşamaların ilkinin sözlükbilgisel kuram ya da sözlük araştırması ve ikincisini sözlükbilgisel uygulama ya da sözlük yapımı biçimine ayırmak olanaklıdır.

²⁶ R.R.K Hartmann, **Lexicography: Principles and practices**, (London: Academic Press, 1983): 4 [B.Ç.]

Şekil 1: Sözlükbilgisi

R.R.K. Hartmann, Gregory James, **Dictionary of Lexicography** (London: Routledge 1998), (New York: Taylor and Francis, 2002), 86'dan uyarlandı [B.Ç.].

Yukarıdaki şekilde, *Dictionary of Lexicography* (Sözlükbilgisi Sözlüğü)'de *lexicography* (Sözlükbilgisi / Sözlükçülük) maddesi görsel olarak anlatılmıştır. Sözlükçülükte hangi çalışmaların hangi aşamalarda olduğuyla ilgili açık ve yalın bir bilgi sunulmaktadır. Üsteki paragrafta da sözü edildiği gibi sözlükçülük kuram ve uygulama olarak iki ana aşama üzerinden değerlendirilmiştir. Kuram aşaması, sözlük üzerine yapılan araştırmaları kapsarken, uygulama aşaması sözlüğün yapılış ve sunum çalışmalarını kapsamaktadır.

Bu ya da buna benzeyen sistemler göz önünde bulundurularak da sözlükler kendi aralarında sınıflandırılmışlardır.

2.2. Sözlüklerin Sınıflandırılması

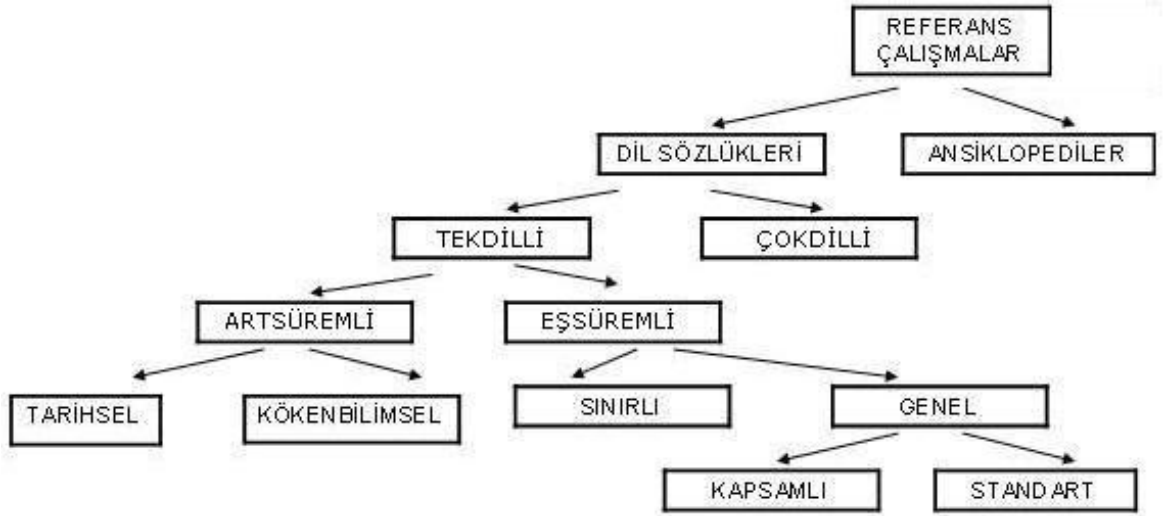
Sözlüklerin sınıflandırılması çok çeşitli biçimlerde yapılmaktadır. İçerdikleri maddelere, tek ya da çokdilli olmalarına, zaman eksenlerine (artsüremlî, eşsüremlî gibi) vb. ölçütlere göre ayrılabilirler. Ancak sözlükler bu temel ayrımların dışında sınıflandırılabilirler. Her bir sözlükte sözlüklerin ne kadar çok yönlü çalışmalar olduğu görülür. Sözlükleri tanımlamak, sözlük türlerini kümelendirmek ancak belirli

sözlükler için geçerli olabilir. Tüm sözlükler için yapılacak bir genelleme çok da geçerli olamayacaktır.

Örneğin Prof. Dr. Ahmet Kocaman, makalesinde, Svensén'den yaptığı alıntı ile sözlüklerin aşağıdaki biçimde ayrıldığını belirtmiştir²⁷:

- a- *Betimlemeli / kuralcı sözlükler*
- b- *Eşzamanlı / art zamanlı sözlükler*
- c- *Genel / teknik sözlükler*
- d- *Genel kullanım / öğrenim amaçlı sözlükler*
- e- *Tek dilli / iki ya da çok dilli sözlükler*

Bu sınıflandırma çok geniş çaplı değildir. Zaman, kullanım, dil, konu gibi temel öğelere göre kümelenme yapılmıştır. Piet Swanepoel, Zgusta'nın kitabına dayanarak yaptığı alıntıda sözlük tipolojisini aşağıdaki biçimde belirtmiştir. Buradaki kümelenmenin ise genelden özele doğru yapıldığı görülmektedir.

Şekil 2: Ladislav Zgusta'ya Göre Sözlüklerin Sınıflandırılması

Ladislav Zgusta, *Manual of Lexicography*, (The Hague: Mouton, Paris, 1971)'den aktaran G.J. Piet Van Sterkenburg, *A Practical Guide to Lexicography, Terminology and Lexicography Research and Practice*, (Amsterdam, J. Benjamins Yayınları, 2003)'den uyarlandı [B.Ç].

²⁷ Bo Svensén, *Practical Lexicography, Principles and Methods of Dictionary-making*, İsveççeden çev. J. Sykes ve K. Schofield (Oxford: Oxford University Press, 1993)'den aktaran Ahmet Kocaman, "Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük", *Kebikeç*, sayı 6 (1998)

Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin eski Dil Bölümü Başkanı ve eski TDK Dil Bilim ve Dil Bilgisi Kolu Başkanı Prof. Dr. Doğan Aksan, sözlüklere daha farklı bir sınıflandırmayla yaklaşmış ve şu biçimde kümelendirmiştir²⁸:

1. Bir ya da birden çok dilin sözvarlığını işleme bakımından:

a. Tekdilli

b. Çokdilli sözlükler

2. Abece sırasının temel alınıp alınmamış olmasına göre:

a. Abecesel sözlükler

b. Kavram (ya da kavram alanı) sözlükleri 3. Ele alınan söz varlığının niteliğine göre:

a. Genel sözlükler (ortak dil, yazı dili sözlükleri, ansiklopedik sözlükler)

b. Lehçebilim sözlükleri

c. Eşanlımlı, eşadlı, tersanlımlı öğeler sözlükleri

ç. Yabancı öğeler sözlükleri

d. Tarihsel sözlükler

e. Kökenbilgisi sözlükleri

f. Uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri)

g. Argo sözlükleri

h. Deyim ve atasözü sözlükleri

ı. Anlatımbilim sözlükleri

i. Sanatçı ve metin sözlükleri

j. Yanlış yerleşmiş öğe sözlükleri

k. Tersine sözlükler ve başka sözlük türleri

Sündüz Öztürk Kasar, sözlük çeşitliliğine ilişkin görece olarak güncel bir sınıflandırma önermiş, sınıflandırmasını altı temel ölçüt üzerine kurmuştur²⁹.

Öncelikle sözlükleri sunum biçimlerine göre kağıt sözlükler, elektronik sözlükler ve çoklu ortam sözlükleri olarak ayırmıştır. Kağıt sözlükler, basılı sözlüklerdir. Elektronik sözlükler ise elektronik aygıtlarla hazırlanmış sözlüklerdir. İkinci olarak, bir sözlüğün küçük ölçekli yapısındaki malzemeye göre dil sözlükleri, resimli sözlükler ve resim sözlükleri biçiminde bir ayrıma gidilmiştir. Dil sözlükleri, genel amaçlı kullanım hazırlanan sözlüklerdir. Resimli sözlükler ise genellikle dil öğrenenlere yönelik hazırlanan sözlüklerdir. Yapılan tanımlar, görseller aracılığıyla desteklenmiştir. Resim sözlükleri ise daha çok, çocuklar için yapılmış sözlüklerdir.

²⁸ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, (Ankara: TDK Yayınları, 1998)

²⁹ Sündüz Öztürk Kasar, "Pour une typologie moderne des dictionnaires", *Synergies*, Fragments de discours sur une langue-culture, Turquie s.1, (2008): 55-64.

Sözlük maddeleri, resimler ve fotoğraflar aracılığıyla daha eğlenceli ve kolay öğrenilebilecek bir biçimde aktarılır. Üçüncü ölçütte, sözlükler, kullanılan dil sayısına göre, tekdilli ve çokdilli sözlükler olarak ayrılmıştır. Tekdilli ve çiftdilli sözlükler 2.3 başlığında daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Dördüncüsünde, sözlükler, dil sözlükleri ile ansiklopedik sözlükleri ayıran maddebaşlarının türüne göre belirlenmiştir. Beşinci ölçütte, sözlükler, büyük ölçekli yapıya göre, evrensel ya da sınırlı sözlükler olarak ayrılmaktadır. Evrensel sözlükler geniş çaplı sözlükler olup dilin eski sözcüklerini, lehçelerini ya da çeşitli dil düzeylerini içerirler. Sınırlı sözlükler daha dar kapsamlı sözlüklerdir. Hedef kitleye, amaca yönelik olarak çeşitli biçimlerde hazırlanabilirler. Bu sözlükler, terim sözlükleri olabileceği gibi bir dilin güncel sözcüklerini içeren sözlükler de olabilirler. Altıncı ve son ölçütte ise maddelerin sunuluşuna göre sözlükler, abecesel ya da izleksel olarak ayrılmışlardır.

Bu sınıflandırmalara bakıldığında, birçok değişik kategori ve bakış açısı olduğu görülür. Her sözlükçü sözlükleri çeşitli bir biçimde ele almıştır. Bununla birlikte bu sınıflandırmaların tarihleri göz önüne alınacak olursa günümüze oranla kimi bilgilerin eksik kaldığı görülecektir. Günümüze bakıldığında sözlük türlerinin hem biçimsel hem de içerik olarak geçmişe göre daha fazla olduğu fark edilmektedir. Sözlüklerdeki bu farklılıklar gelişen teknolojiden ileri geldiği gibi çalışma ve araştırma alanlarının genişlemesi, ideolojik ve siyasî tutumlardan da ileri gelebilmektedir.

Sözü edilen sözlüklerden göreceli olarak değişik nitelikteki birkaç tanesine değinelim. Yazar sözlükleri, konusu ve yapısıyla sözlüğe farklı bir bakış açısı getiren çalışmalarındandır. Bunlar genellikle kapsamlı ve çok sayıda önemli yapıtlar veren yazarlar incelenerek ortaya çıkan çalışmalardır. Çünkü ilgili yazar üzerine bir çalışma yapmak için tutarlı, yerine oturmuş bir biçem gerekmektedir. Örneğin, Ali Püsküllüoğlu *Yaşar Kemal Sözlüğü* adında bir sözlük yapmıştır³⁰. Yaşar Kemal'in kitaplarında kullandığı bölgesel, yöresel dili, sözcükleri, bu yörelere ait çeşitli deyim ve atasözlerini, yergi, ilenç, sövgü ve yakarıları derleyerek bir sözlük oluşturmuştur (bkz. Ek 2). Kitabın önsözünde Ali Püsküllüoğlu'nun şöyle bir açıklaması vardır: "Yaşar Kemal, bölgesel dil öğelerini ortak dilin malı yapmıştır. Yapmıştır ya, bu sav şimdilik "görece bir sav" olarak değerlendirilebilir. Öyledir de: Çünkü Yaşar Kemal gibi bir ortak dil yazarının bütün yapıtlarında kullanılmış olmasıyla bölgesel sözler

³⁰ Ali Püsküllüoğlu, *Yaşar Kemal Sözlüğü*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006).

ortak dile girmiş sayılmak gerekir. Öte yandan, şimdilik bu sözlere Yaşar Kemal'de rastlanır olmasıyla da bölgesellik yürürlüktedir. İşte, elinizdeki Yaşar Kemal Sözlüğü, bu bölgesel sözlerin bir sözlüğüdür. Yaşar Kemal, yapıtlarıyla bir coğrafya yaratmıştır. O coğrafyayla birlikte tarih, kişiler, folklor ve anlatım, dil ele alınmalıdır"³¹.

Yazar üstüne yapılan bir diğer sözlük örneği ise *Shakespeare Sözlüğü*'dür. Nitekim William Shakespeare, pek çok eleştirmene göre yapıtları, şiirleri ve kendine özgü diliyle en büyük tiyatro yazarlarından biri olmuştur. İngilizceye önemli katkıları olan yazarın kullandığı dilin bugünün okuyucusu için anlaşılması zor ya da yanlış anlaşılmaya uygun olması bu tür sözlük çalışmalarını yapılmasına neden olmuştur. Prof. Özdemir Nutku'nun hazırladığı Shakespeare Sözlüğü için yazarın tüm oyunları taranarak günümüz okuyucularının zorluk çekeceği sözcük ve deyimlere, Elizabeth dönemi İngilizcesindeki argo ve lehçe kullanımları ile o döneme ait olan yan anlamlara, yazarın kullandığı aynı sözcüklerin farklı oyunlarda geldiği farklı anlamlara yer verilmiştir (bkz. Ek 3)³².

Nevzat Erkmen ise 40 yıllık bir uğraşla çevirdiği *Ulysses* kitabıyla birlikte yazar-yapıt bütününe daha farklı bir açıdan yaklaşarak *Ulysses Sözlüğü* hazırlamıştır³³. Çünkü Ulysses'in yazarı James Joyce yazdığı bu kitap için "İçine o kadar çok bilmece-bulmaca ve zekâ oyunu koydum ki, profesörler yüzyıllarca ne demek istediğimi tartışacaklar, insanın ölümsüzlüğü garantilemesinin tek yolu da budur" demişti. Nevzat Erkmen de *Ulysses Sözlüğü*'nde bu bulmaca dolu kitabı çevirirken karşılaştıklarını, ipuçlarını anlatmıştır (bkz. Ek 4). Sözlüğün başında, sözlüğü nasıl kullanılacağına ilişkin bir kılavuz vardır. Ayrıca yapıtla ilgili yeni bulmacalar çözülüp çevrildikçe, kitabın yeni baskılarına yansıtılmaktadır.

Bu çalışmalara bakıldığında sözlüklerin, sınırları dar yapıtlar olmadığı görülebilir. Sözlük, üzerine çalışılan konuyu ayrıntılı bir biçimde ele almak, irdelemek ve sunmak olarak açıklanabilir bu noktada. Günümüzde çalışma ve araştırma dallarının sürekli çoğalması birçok uzmanlık alanı yaratmakta. Bu da her alana ait özellikli bir dil oluşturmaktadır. Bu dili, bu dildeki farklı anlam yüklenmiş sözcükleri, dilsel öğeleri anlatıp sunabilmek bir sözlük meydana getirmektir. Bu eylemin sınırları ise

³¹ Püsküllüoğlu, **age**.

³² Özdemir Nutku, **Shakespeare Sözlüğü**, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, Kasım 2008)

³³ Nevzat Erkmen, **Ulysses Sözlüğü**, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Mart 2006)

bu işi yapacak kişinin elindeki gereci nasıl algılayıp işleyebildiğine bağlı olarak değişecektir. Örneğin *Kadın Argosu Sözlüğü*'nü ele alalım (bkz. Ek 5)³⁴. *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)* kitabının yazarı Hulki Aktunç, Kadın Argosu Sözlüğü için yazdığı 'Bir "Sözlük" Üzerine Sözcükler' adlı önsözde, sözlüğe ve dile olan farklı bakış açısını çok güzel yansıtıyor:

Kişinin tek başına sözlük yazması, sözlük üretmesi desem daha doğru, tatlı bir tür çılgınlıktır. Dilsel çıldırı da, başta o dili konuşanlar ile yazanlar, daha başka bütün diller için çok önemli katkılar sağlayabilir. Daima.

Sözlük yazma, bir merak ile başlar, bir sonuca varamama umutsuzluğuyla sürer, direnme, güçlüklerle savaşıma duygusunu yaşatır ve bu sürece yenilmezseniz, bir gün bakarsınız, işte sözlük karşınızdadır. İyi de, şimdilik, sizin sözlüğünüzdür o...

Sözlük, sözcükler ve sözler, aslında bitmediğini, bitemeyeceğini duyumsatsa da, size bir süre için teslim olmuştur artık. Şimdilik.

Pirimiz Kâşgarlı Mahmud neden sözlük yazmıştı? Bedros Keresteciyan (hariciyeci) niçin sözlük yazdı? Ya Şemseddin Sami, Muallim Naci, Tahir Olgun? Ya Behçet Necatigil? Şükran Kurdakul? Ali Püsküllüoğlu?

Hayli uzundur bu liste. Soruların yanıtı ise çok kısa: Söz ve bilgi kaynaklarında gördükleri eksikliği kendilerince gidermek, somutlamak ve artık yitmeyecek biçimde ortaya koymak istediler.

...

Filiz Bingölçe, güçlüklerle dolu bu serüvenleri yaşamış.

Bize bir "ilk iş" armağan ediyor. Bir "ilk" , çünkü büyük dillerin bellibaşlı sözlüklerinde yer alan "kadın dili" kategorisi bizde hemen hemen hiç işlenmemiştir, incelenmemiştir. (Benim Son İki Eylül romanında "Türk kadınlarının fal dili" diye bir kavramdan söz edilir, biraz da işlenir ama, o, yazılmamış defterlerin, yazılmaya başlanıp da bitirilememiş yaşam destançelerinin bir simgesidir.)

...

Son derece önemli bir dilsel kategori, yazı'nın kalıcı alanına taşıyor ilk kez. Bir erkek (hele bir 'herif'), böyle bir keşfi asla başaramazdı. Olsa olsa, o adaya kazara düşebilirdi, Robinson Crusoe gibi. Bir Cuma bulabileceği de kuşkuludur."

Yukarıda belirtildiği gibi daha önce pek işlenmemiş bir dilsel kategori üzerine sözlük hazırlanmıştır. Burada, genel dil sözlüklerinden farklı olarak terim sözlükleri gibi dilin spesifik bir kısmı ele alınmaktadır. Bu yaklaşım dilsel olduğu kadar cinsel bir yaklaşımdır da aynı zamanda.

Filiz Bingölçe dile farklı yaklaşıyor ve iki tane ana bütünü bölüyor: Dil ve İnsan. Dilin argo, insanın kadın alt kümelerini alıp yeni bir küme, yeni bir alan oluşturuyor. Böylece dile ve sözcüklere farklı bir pencereden bakılıyor. Sözcükler yeni ve farklı anlamlar kazanıyor. Bu yeni küme, anlamın sonsuz olabileceği gibi, sözlüklerin de sonsuz olabileceğini gösteriyor. Anlam değişip çoğaldıkça, sözlükler de değişip çoğalır. Bu da aslında dilin canlı ve akışkan olduğunun kanıtıdır. Farklı bakış açılarıyla tek bir sözcükten, tek bir metinden sayısız anlam çıkarılabilmektedir.

³⁴ Filiz Bingölçe, *Kadın Argosu Sözlüğü*, (İstanbul: Metis Yayınları, 2001)

Bu farklı yaklaşımlara her alanda rastlanabilmektedir. Levent Tülek, Filiz Bingölçe'nin yaptığı işi başka bir alana kaydırmış Lumpen Sözlüğü adında lumpen dili üzerine bir sözlük hazırlamıştır (bkz. Ek 6)³⁵. Yazınsal ya da bilimsel bir tavırdan ziyade mizahi bir bakış açısıyla bir derleme yapmış. Kırla kent arasında kalmış insanlar olarak görülen bir kesimin ortaya çıkardığı dil ele alınmıştır.

Görüldüğü üzere sözlüğe yaklaşım ve sözlük hazırlama çok geniş çerçevelerde değerlendirilebilmektedir. Gelişen bilim ve teknolojiyle birlikte her türlü bilginin yer aldığı ortam da değişmiş, biçimlenmiştir. Bu değişimde bilgisayar ve internetin payı şüphesiz çok büyüktür. Burada, bilgiyi, kalıcı duruma getirme hızı, depolama, iletme vb. birçok etmen söz konusudur. Kalem, kâğıt, daktilo yerine klavye kullanılması hızı artırmış, yine kâğıt yerine dijital ortamların kullanılması, bilginin daha küçük alanlarda depolanmasını, internet aracılığıyla olan bilgisayarlar arası iletişim ise bilginin daha hızlı yayılmasını sağlamıştır. Bilginin yer aldığı ortam değişince sözlükler de boyut değiştirmiş, internet ve bilgisayar ortamına girmiştir.

2.2.1. İnternet Sözlükleri

İnternet ve bilgisayar her alanda olduğu gibi sözlükler konusunda da büyük bir gelişme ve ilerleme olmuştur. Sözlükçüler bu teknolojiden büyük ölçüde yararlanmışlardır. Sözlükçülükte bilgisayarlara geçiş, sözlük yapımı işini de tümüyle değiştirmiştir. Bu işin merkezine oturan bilgisayar, sözlük yapım yöntemlerini değiştirdiği gibi sözlüğü kullanma yöntemlerini de değiştirmiştir.

Günümüzde bilgisayar, sözlük yapımındaki her türlü aşamada en önemli görevlerden birini üstlenmektedir. Örneğin ilk önce küçük hesap makineleri anlayışıyla elektronik sözlükler çıkmıştır. On binlerce sözcük küçük bir bilgisayara sığdırılmıştır. Bu türdeki ilk sözlük 1981 yılında TR-2000 modeliyle Casio tarafından çıkarılmıştır³⁶. Genellikle çiftdilli olarak hazırlanan bu sözlüklerin en büyük amacı öğrenilmek istenen sözcüklerin anlamlarına en kısa sürede ulaşmaktır. Sözlükçülük çerçevesinde değerlendirildiğinde çok kapsamlı ve ayrıntılı çalışmalar değildir. Daha pratik amaçlar güdülmüştür.

³⁵ Levent Tülek, **Lumpen Sözlüğü**, (İstanbul: Sel Yayınevi, 2007).

³⁶ "Chronology of Main Product", <http://world.casio.com/corporate/history/chronology.html> [10.09.2009].

Sözlüklerin bilgisayarlara ve internet ortamına aktarılması ise sözlükçülük alanında bambaşka bir çığır olmuştur. Çünkü yazılı kaynak olarak çeşit çeşit sözlüklerde, ansiklopedilerde bulunan bilgi, tek bir bilgisayardan ulaşılabilecek ağlara taşınabilmiştir. Kalın sözlükler ya da cilt cilt ansiklopediler CD ve DVD'lerde, bilgisayar belleklerinde ve internette yerlerini almışlardır. Bu yolla, herkes kişisel bilgisayarından ister bilgisayarın kendi belleği üzerinden isterse internet üzerinden kullanılabilen sözlüklere ulaşabilmektedir. Bu teknoloji göz önünde bulundurulduğunda bilgisayar ve internet sözlükleri de sözlük türleri arasında yerlerini kolayca alacaktır. Ancak bilgisayar ve internet sözlüklerinin sınıflandırılması içerikten öte biçimsel bir sınıflandırma olacaktır. Çünkü bu sözlüklerin içerikleri de genel olarak yazılı kaynak olarak söz konusu sözlüklerin içerikleriyle aynıdır.

Ülkemizden örnek verilecek olursa Türk Dil Kurumu, sözlük verilerini <http://www.tdk.gov.tr> adresinden ulaşılabilen web sitesine (bundan sonra site olarak yazılacaktır) aktarmıştır. Adresi verilmiş olan siteden, bu kurumun hazırladığı dil sözlüğüne, çeşitli terim sözlüklerine, yazım kılavuzuna ve dil ile ilgili birçok çalışma ve makaleye ulaşmak olanaklıdır. YTÜ, bu sözlüğü üniversitenin web sayfasına taşımıştır.

Benzer biçimde Dil Derneği de www.dilderneği.org.tr adresinde bir Türkçe sözlük hazırlamıştır.

Yurtdışında bilgisayar ve internet yoluyla hazırlanan sözlük sayısı ülkemizde oranla çok daha fazla olup sözlük türleri daha çeşitlidir. Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales tarafından <http://www.cnrtl.fr> adresinde Fransız diline ait sözlük ve sözlükçeler yapılmıştır. Oxford ise <http://www.askoxford.com> adresinde geniş bir içeriği olan İngilizce sözlükler yayınlamıştır. Collins'in <http://www.collinslanguage.com> adresinden ulaşılabilen sitesinde tekdilli bir İngilizce sözlüğün yanında Thesaurus ile İngilizce - Fransızca bir çiftdilli sözlük yer almaktadır.

Genel kapsamlı dil sözlükleri dışında eşanlamlı ve karşıtanlamlılar sözlüğü, terim sözlükleri de internette sıklıkla kullanılan sözlükler arasındadır. Örneğin Kanadalı Office québécois de la langue française, *Le grand dictionnaire terminologique* adı altında geniş ve kapsamlı bir Fransızca- İngilizce terim bankası hazırlamıştır.

<http://granddictionnaire.com> sitesinden ulaşılabilen terim sözlüğünde terimler, kullanıldıkları alanlara ve anlamlarına göre kümelendirilmişlerdir. Aranılan terim yazıldıktan sonra ilgili alan seçilerek istenen anlama ulaşmak olanaklıdır. Sitede, büyük terim sözlüğü dışında sözlükçeler ve sözcük dağarcığı kısımları da vardır.

İnternet ortamında resmî kurumlara bağılı olmayan birçok sözlük de bulunmaktadır. Bunlar, kişisel çalışmalar olabildiğı gibi özel kurumlara ait çalışmalarda olabilmektedir. Örneğın kimi şirketler kendi web sitelerinde iş alanlarıyla ilgili terimler yayınlatabilmektedir. Bir otomobil firmasının sitesinden otomotiv terimlerine, bir havayolu şirketi sitesinden havacılık terimlerine, bir botanik bahçesinin sitesinden de bitkibilim terimlerine ulaşmak mümkün olabilmektedir. Ya da bir kişi, kendi kurduğı sitede oynadığı bilgisayar oyunu ile ilgili bir terimce yayınlatabilmektedir. Bazen bu biçimde yapılmış kişisel çalışmalar, henüz resmî sözlüklere girmemiş günlük kullanımlar, yeni terimler vb. hakkında aydınlatıcı olabilmektedir.

Bu siteler içerikleriyle birlikte belirli zamanlarda güncellenmektedirler. Dile yeni bir sözcük girdiğinde bu gelişme sözlüğe de yansıtılmaktadır. Bu güncellemeler de genellikle yazılı kaynakların güncellenmelerinden daha hızlı gerçekleşmektedir.

2.2.1.1. İnternet Ortamındaki Diğer Sözlük ve Benzeri Oluşumlar

Sözlükçülük çerçevesinde ve internet ortamında hazırlanan dil ve terim sözlüklerinin, ansiklopedilerin vb. dışında sözlüğe ve sözlükçülüğe bambaşka bakış açıları kazandıran çalışmalar da vardır. Bugün ülkemizde internet sözlüğü dendiğinde akla gelen ilk sözlüklerden biri de Ekşi Sözlük'tür.

1999'da yılında kurulan Ekşi Sözlük, kullanıcılarının kimliklerini gizleyerek sanal ortamda bilgilerini, düşüncelerini ve deneyimlerini paylaştığı ve tek sınırının kullanıcılarının yaratıcılığı olan bir tür sözlüktür. Yazılanlar her ne kadar yazan kişinin denetiminde olsa da kurucularının oluşturduğı kurallar ve bu kuralların belirlediğı bir format çerçevesinde özgürlük sağılayan bir oluşumdur. Örneğın, dilbilgisi yanlış olan başlıklar ya da hukuka aykırı, şahsa doğrudan hakaret vb. içerikteki olan yazılar kabul edilmemektedir. Her türlü kural ve açıklama <http://sozluk.sourtimes.org> adresinden hizmet veren sitede yazmaktadır (Sayfa görüntüsü için bkz. Ek 1). Bu kurallar çerçevesinde küfür de içinde olmak üzere yaşama ilişkin her türlü konu sözlükte yer alabilmektedir. Normal bir dil ya da terim

sözlüğünde bulunabilen sözlüksel birimler burada, sözlük kullanıcılarının imgelemine bağlı olarak sonsuz sayıda tanımlanabilirler. Kapı sözcüğüne ait seksen küsur tanım bulunabilmektedir. Bunlar dışında herhangi bir sözlük ya da kitapta bulunmayan sözlük maddeleri de vardır. Çok sevilen bir televizyon dizisi, ünlü kişiler, çizgi filmler, kitaplar, sözlüklerde yer almayan halk için sık kullanılan kalıplaşmış sözler, sergiler ve akla gelebilecek her türlü konu sözlükte tanımlanabilmektedir.

Ekşi Sözlük dışında benzer sistemi olan birçok sözlük de açılmıştır. İtü Sözlük, Uludağ Sözlük, Vampircik Sözlük bunlardan birkaçıdır³⁷(bkz. Ek 1). Ekşi Sözlük, bu türdeki sözlüklerin ilki olduğu için açılan öteki sözlüklere “klon sözlük” denmektedir. Onlarda da anlatılan, tanımlanan konular genel olarak benzerdir. Her bir sözlüğün kendine özgü bir yöntemi ve kuralları vardır. Örneğin, Ekşi Sözlük'te küfür yazılması serbest iken Vampircik Sözlük'te böyle bir durum söz konusu değildir ve bu türde yazılan tanımlara yer verilmemektedir. Ayrıca sözlükler de kendi içlerinde kendilerine ait bir dil ortaya çıkarmışlardır. Örneğin, Ekşi Sözlük ve Uludağ Sözlük başlık altı açıklamalara *entry* derken İtü Sözlük *giri*, Vampircik Sözlük *tanım* demektedir. Ya da Ekşi Sözlük kullanıcılarına *yazar*, *suser* denirken, İtü Sözlük kullanıcılarına *arı*, Vampircik Sözlük kullanıcılarına *vampir* denmektedir. Bu sıfatlar sözlük içinde hiyerarşi ve üstlenilen görevlere göre değişiklik gösterir.

İnternet sözlükleri, üniversite öğrencilerinin ağırlıklı olduğu ortamlar olduğundan birçok üniversite adına da sözlükler kurulmuştur. Ancak bu sözlüklerin ilgili üniversitelerle resmî bağları bulunmamaktadır. Kimi sözlükler ise tıpkı terim sözlükleri gibi alanlarını sınırlandırmıştır. Yalnızca belirli bir konu üzerine tanımlar yazılabilmektedir. Örneğin *Sinema Sözlük* (<http://sinema.sozlukspot.com>)'te sinemaya ilişkin tanımlar yazılabilmektedir.

Bu sözlüklere başka bir açıdan bakıldığında yukarıda *Kadın Argosu Sözlüğü* konusunda değinildiği üzere Ekşi Sözlük ve benzeri internet sözlükleri de dilin tüm canlılığını ve esnekliğini kullanarak sözcükleri, tümceleri vb. tanımlamaktadır. Çok çeşitli insanların bir arada olduğu bu ortamlarda sözlüksel birimler çok farklı anlamlarıyla tanımlandığı gibi her tanımdan sayısız anlam çıkarılabilecek biçimde açıklamalar yapılabilmektedir. Okuyucuya, X başlığını açıklayan sınırsız sayıda

³⁷ İlgili sözlüklerin web siteleri: www.itusozluk.com, www.vampircik.com, www.uludagsozluk.com

tanım sunar ve herkes X'ten farklı şeyler anlayıp onu farklı biçimde yorumlayabilir. Böylece, dilin sorgusuz kabul edilen bir kalıp olmadığı görülür.

2.3. Tekdilli ve Çifttilli Sözlükler

Kaynak metin olan Lexis tekdilli bir sözlük olup proje sonrasında çifttilli bir sözlük olacağından, tekdilli ve çifttilli sözlükler daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.3.1. Tekdilli Sözlükler

Tek bir dille hazırlanmış sözlüklerdir. Sözlük maddeleri yine söz konusu dilde tanımlanarak açıklanır. Bu sözlükler o dile ait sözcük dağarcığını ortaya koyarlar. Ana amaç, sözlük maddelerini, o dili ana dili olarak konuşan insanların anlayabileceği biçimde açıklamaktır. Bu özelliğiyle o dilin kapsam ve niteliği yansıtıldığı gibi o dile ait sözcükleri anlamak amacıyla başvuru bir temel kaynak oluşturur.

Tekdilli sözlüklerin, sözlük maddelerini gene o dilde başka bir biçimde betimliyor olması bu sözlüklere bir tür çifttillilik özelliği katmaktadır. Bu sözlüklerde, sözlüksel birimler eşanlı sözcük ve tanımlar aracılığıyla dolaylı yollardan açıklanırlar. Gerçekte bu, bir tür dil içi çeviri olarak kabul edilebilir. Hatta ilk tekdilli sözlükler, işlevleri açısından çifttilli sözlüklerden çok farklı olmamışlardır. Alain Rey'in "Kullanıcı bilinmeyenden bilineye doğru gitmeyi tekdilli sözlüğü, çifttilli gibi kullanarak sağlar" sözü de bu görüşü destekler niteliktedir³⁸.

Sözlükler söz konusu olduğunda, güncel ve tam bir tanım bulmanın zor olduğu daha önce belirtilmişti. Ancak, genel bir sözlük tanımı ortaya çıkarmak için genel bir sözlük türünü örnek olarak almak gerekmektedir. Bu örnek sözlük de, sözlükçüler arasında abecesel dizimli, tekdilli, genel amaçlı sözlükler olmuşlardır³⁹. Tanımlanmış kapsamlı sözcük listesiyle bilgi sunan yapıdaki ansiklopedilere göre daha dilsel bir yapısı vardır. Tekdilli sözlükleri, örnek sözlükler yapan özellikleri ise şöyle açıklanabilir:

"Tekdilli sözlükler, her evde olan ve 'sözlük' kelimesi geçtiğinde herkesin aklına gelen ilk nesne olup en çok satın alınan, en çok başvuru, üretildiği toplumda en önemli rolü

³⁸ A. Rey, "Les bases théoriques de la description lexicographique du français : tendances actuelles", **Travaux de Linguistique et de Littérature**, c. 6, s. 1 (Paris: 1968): 10, [B.Ç.].

³⁹ Piet G.J. Van Sterkenburg, **A Practical Guide to Lexicography**, (Amsterdam: J. Benjamins, 2003), s. 3.

oynayan sözlük türleridir. Her yerde çok sayıda satılır ve ayrıca sözlükçüklerin en fazla hatta bazen tek tanımladıkları sözlük bu sözlüklerdir.⁴⁰"

Tekdilli sözlüklerin kullanım açısından çiftdillilik özelliği göstermeleri yalnızca sıradan bir olgu olarak kalmamıştır. Bu türde düşünceler, bu alanda çalışan kişileri sözlükçülüğün tarihi konusuna yöneltmiştir. Uygulamalı sözlükbilgisi çalışmalarının en eski zamanlarından beri, tekdilli ve çiftdilli sözlükler arasında ayırım ve çeşitli karşılaştırmalar yapılmıştır. Sözlüğü ilk ve ne zaman kimin nasıl keşfettiği, tekdilli mi yoksa çiftdilli sözlüklerin mi önce geldiği soruları hep sorulan sorular arasında olmuştur. Geçmişte insanlar, kendi kullandıkları sözcükleri açıklama, öteki dillerdeki sözcükleri anlayıp kendi dillerinde karşılık bulmaya ve bu karşılıkları bir dizelge yapma çabası içinde de olmuşlardır. 1990'lara kadar genel kanı çiftdilli sözlüklerin tekdillilerden önce geldiği yönündedir⁴¹. Bu görüşün dayanağı M.Ö. 2600'lü yıllarda Akatların, Babillilerin kil tabletler üzerine Sümer dilinde *thesaurus* türünden kavramsal sözlükler yapmış olmaları idi. 2. bölümde *Sözlük* başlığı altında içinde değinildiği gibi thesaurus, sözcüklerin anlam gruplarına göre kavramsal olarak düzenlendiği sözlüklerdir. Babillilerinin bu sözlüklerinde oldukça pratik ve eğitimsel amaçlar güdüldüğü görülmüştür. Daha sonraları Mezopotamya ve eski Mısır gibi bölgelerde geleneksel sözlükçülük üzerine yapılan ayrıntılı araştırmalar ise birçok tekdilli sözlüğün, çiftdilli sözlüklerden önce geldiğini göstermiştir. Aslında olması gereken sıranın da bu olduğu düşünülmüştür. Çünkü büyük uygarlıkların gelenekleri komşu kültürlerden önce kendi kültürleri merkezinde gelişmiştir. Ancak Avrupa bunun dışında kalmıştır. Nitekim Avrupa medeniyetleri kendi dillerinden daha çok yabancı dillerdeki metinler üzerinde çalışmıştır. Bu nedenle de Avrupa'da çiftdilli sözlükler, tekdillilerden önce gelmiştir.

Hangisinin önce geldiği göz ardı edilerek her iki sözlük türüne de bakıldığında ikisinin de 'kendi kendine öğrenme' aracı görevi üstlendiği görülmektedir. İnsanlar bu araçları, nasıl konuşup yazacağını bilme isteği ile kullanmışlardır. Bu nedenin yanı sıra doğru dil kullanımını bilmek ve bu eğitimi vermek isteği de tekdilli sözlüklerin gelişip genişlemesinde zamanla önemli etken olmuştur.

⁴⁰ H. Béjoint, **Modern Lexicography: An Introduction**, (Oxford, OUP, 2000), s. 40'dan aktaran **Piet G.J. Van Sterkenburg**, *A Practical Guide to Lexicography*, (Amsterdam: J. Benjamins, 2003), s. 3.

⁴¹ age., **Van Sterkenburg** s. 8.

Toplumunu, o toplumun dilini ve kültürünü tanımlamak, betimlemek, sözlükçüleri gitgide daha çok ilgilendirmeye başlamıştır. Daha fazla dil bilgisine doğal olarak da daha fazla sözlük bilgisine ihtiyaç duyulmuştur.

Günümüzde genel dil sözlüğü kapsamındaki tekdilli sözlükler hazırlanırken o dil ve o dilde verilmiş olan yapıtlar taranıp incelenir. Yazınsal dilden, konuşma diline, çeşitli lehçe ve ağızlara, sözcüklerin okunuş ve kökenlerine, kullanımlarına dek ayrıntılı çözümlenmeler yapılır. Sözlük, bu sayede sözcük hakkında ayrıntılı bilgi sağlayan bir yapıta dönüşür

2.3.2. Çift dilli Sözlükler

Çift dilli sözlükler, bir dildeki sözcüklerin başka dile çevrilmiş biçimlerini barındıran sözlüklerdir. Ancak sözlüğü, çift dilli yapan öge yalnızca iki dilin varlığı değil, iki tane dilin birbiriyle bağlantılı olması, aynı dili paylaşmayan iki topluluk arasında çeviri yoluyla kurulan iletişimdir. Bu türde sözlüklerin birçok işlevi vardır. **2.3.1**'de tarihsel gelişimine değinilen çift dilli sözlükler bugün çok daha geniş bir yelpazede kullanılmaktadır. Dil öğrenenler, öğrenciler, çevirmenler, kişisel merak kapsamında ilgilenenler gibi çeşitli kullanıcılar tarafından farklı amaçlarla kullanılırlar. Bu nedenle çift dilli sözlüğün tanımı, işlevleri, tıpkı tekdilli sözlüklerde olduğu gibi belirli bir prototip sözlüğe göre sınırlandırılmamaktadır. Bu sözlüklerin kullanıcıları da işlevleri kadar çeşitlidir. İki dilden birine yeterli derece hâkim olamayan kullanıcılar bu sözlüklerin en bilinen kullanıcı dilimini oluştururlar. Bunun dışında *dil 1* ve *dil 2* içerisinde iletişim kurmak için belli bir bilgiye gereksinimi olanlar, turist, işadamı, bilimadamı gibi çok dilli ortamlarda bulunup konuşulan dili anlaması gereken ya da anlamak isteyen kişiler, dil öğrenmeye çabalayanlar, çevirmenler çift dilli sözlük kullanıcılarının büyük bölümünü oluşturur ve bu sözlüklerden yararlanırlar.

Bu tür durumlar genellendiğinde çift dilli sözlüklerin bu isteklere karşılık verebilecek bilgiyi sağladığı söylenebilir. Özellikle bu tezin de inceleme konusu olan *Lexis* gibi betimleyici türde ansiklopedik sözlükler çok daha fazla ayrıntılı bilgi içerirler. Böyle bir sözlüğün çift dilli olması da bu bilginin iki dil ve kültürde ikiye katlanması anlamına gelecektir. Ancak Giriş'te de söz edildiği gibi bu türde çift dilli sözlükleri oluşturan, yalnızca iki dilin yan yana gelmesi değildir. Aynı dili ve kültürü paylaşmayan iki topluluğun bir sözlük içinde bir araya gelmesi söz konusudur.

Örneğin Fransızca – İspanyolca bir sözlük ile Fransızca – Türkçe bir sözlüğün çiftdillilik durumu aynı olmayacaktır. Dil, toplum ve kültür olarak aynı kökten (Latin) gelmiş olan İspanyol ve Fransız dillerinde hazırlanan bir sözlükte, sözlük maddeleri ve karşılıkları arasındaki çiftdillilik önemli ölçüde benzer olacaktır. Ancak Fransızca – Türkçe sözlük söz konusu olduğunda bu iki dilin gerek kültürel, gerekse sözdizimsel olarak benzer olmadığı görülecektir. Bu da kültür ve dil aktarımında zorluk yaşanmasına neden olacaktır.

Çiftdilli sözlüklerin, iki dil arasındaki eşanlamlı çiftlere dayanarak hazırlandığı gözlenir. Yani bir nesne, A kaynak dilinde x terimiyle gösteriliyorsa, B erek dilinde y terimiyle gösterilir. B dilinde tek bir terim karşılığı yoksa, karşılık, A dilinde x sözcüğüne eşanlam olabilecek biçimde B dilinde bir açıklama yapılarak sağlanır. Başka bir deyişle, çiftdilli sözlük, iki dilin kavram ve dünyayı algılama biçimleri çerçevesinde kurulan bir kimlik üzerine kurulur. Terimden terime çeviri ya da tanımın çevirisini yapmak olanaklıdır. Kaynak dille erek dilin aynı sözdizimsel yapıda olmayabileceğine değinilmişti. Bu iki dilin söz varlığı ve bu iki dil arasında karşılıklı eşleşebilecek sözlüksel birimler, dil evrenlerinin sayısı ile belirlenmiştir. Nitekim evren, insan için onun dile getirebildiği biçimde vardır ve onun dile getirebildiği kadarıyla düzenleyip adlandırılır. Sonuçta bu evrendeki yazılı dil yalnızca gösterenleri ayırmaktadır. Gösterilenler büyük ölçüde aynıdır. Bununla birlikte, tümce yapıları ve kuruluşları genel olarak bellidir. Örneğin, farklılıklar, karşıtlıklar en aza indirilmiştir. Çünkü tümce, yapısı gereği mantıklı bir önerme olmalıdır. Yani, A dilindeki her sözcük, B dilinde kısmen de olsa bir eşanlam kavrama gönderme yapar. Hatta tekdilli sözlüklerin de birer çiftdilli sözlük olarak algılanması buradan gelir. Çünkü bir tür dil içi çeviri ve anlam eşliğine dayanan bir yapıları vardır. Bu noktada tekdilli sözlükler, çiftdilli sözlükleri anlayabilmek için önemlidir.

Üzerine tez çalışmamızı yaptığımız Lexis de hazırlanma türü açısından ansiklopedik nitelikler taşıyan tekdilli bir dil sözlüğüdür ve Fransız dilinde yazılmıştır. Yoğunlukla sözcük tanımlarına yer verilmiş olup sözcüğe ait sesbilgisi, biçim, anlam, tümce, köken gibi çeşitli dilbilgisel öğeler de belirtilmiştir. Proje kapsamında yaptığımız çalışma ise, belirtildiği üzere bu sözlüğü dilimize aktarmak, yani Fransızcadan Türkçeye olmak üzere onu çiftdilli bir sözlük biçimine getirmektir.

Biz de Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı olarak tekdilli olan bu ansiklopedik nitelikli sözlüğü Türkçeye aktarmaya çalıştığımız bir projede bulunduk. Böylece tekdilli bir sözlük, çiftdilli bir sözlük durumuna gelerek alanında özgün bir çalışma sunulmuş olacaktı. Bu da kendi içinde birçok çalışma anlamına gelmekteydi. Bir sözlük maddesini ele aldığımızda dilbilgisi, kökenbilim, anlambilim, biçimbilim, sesbilim, sözlükbilim gibi birçok farklı alanla karşı karşıya geliriz. Yani birçok bilim dalının bir arada bulunduğu bir çalışma olup aynı zamanda çeviri yoluyla kültürler arası aktarım söz konusu olacaktır. Bu büyük çember düşünüldüğünde çalışma gerçekten yoğun ve kapsamlı olmaktadır.

Ayrıca, çalışmanın ilk kez yapılıyor olması açısından birçok veri elde edip deneyim kazanmamız mümkün olmuştur. Bu çalışmalar grup çalışması, grup olarak çeviri deneyimi, zamana karşı yarışma, çalışma yöntembilimi kurma, sözlük kapsamı içinde farklı alanlarda araştırma, çalışma ve çeviri yapma gibi geniş bir kümeler ağına yayılmaktadır.

Çalışma kapsamını kavrayabilmek için kısaca Lexis'in genel yapısına göz atabiliriz:

Lexis, önsözünde de belirtildiği üzere Fransızca bir dil sözlüğüdür. Bu bağlamda, Fransızca sözcüklerin geniş ölçekte tanımı ve betimlemesini kapsamaktadır. Amaç da geniş bir kitleye hitap edebilmek olmuştur. Sözcük ve bilgi sayısının genişliği ile Lexis'in, öğrenci ve öğretmenlere, yabancılara, dilin ve sözcüklerin işlevlerini öğrenmek isteyenlere, teknik terimler, deyiş yolları vb. konularda bilgi edinmek isteyenlere başvuru kaynağı olabilecek nitelikte bir yapıt olması sağlanmıştır. Kültürel yanıyla da okuyucuya, okuduğu metinlerdeki yerel, bölgesel ve kültürel öğeleri, normal ve yazınsal kullanımları daha iyi anlamasını ve okuyucunun farklı tarihsel ya da eski metinlerde anlam konusunda yanlış düşmesini engellemek amacı güdülmüştür.

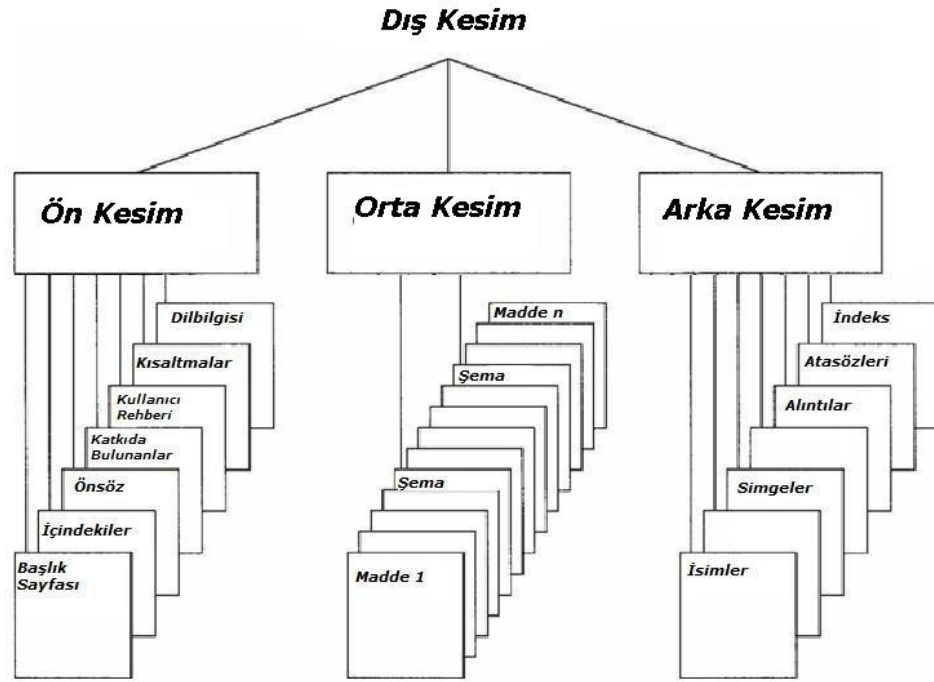
Bu sistemi kavrayabilmek için sözlüğün büyük ve küçük ölçekli yapısını bilmek gerekmektedir⁴². Büyük ve küçük ölçekli yapı, bir sözlüğün biçim ve içeriğini, başka bir dile aktarılma sistemini daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Ortaya daha somut bir iskelet çıkacaktır.

⁴² Bu terimi Doç Dr. Sündüz Öztürk Kasar'ın *Cours de lexicologie dans la formation des futurs traducteurs* adlı kitabındaki kullanımına dayanarak seçtik.

Yukarıda da belirtilmiş olan (2. Bölüm - Sözlük) sözlük tanımlarından da görülebileceği biçimde sözlüğü, bir sözcük kataloğu olarak düşündüğümüzde, sözlük maddeleri, bir sözcüğün ayrıntılı tanıtıldığı bölümler olmaktadır. Bu bölümler de bize sözlüğü açtığımızda nelerle karşılaşacağımıza ilişkin örnek oluşturmaktadır. Sözlükteki her maddebaşı kendi içinde bir sistem olarak değerlendirilebilir. Her biri belli bir düzen içinde yazılmıştır. Düzenin çözümü, dilden dile aktarımın da çözümü olacaktır.

2.4. Sözlüğün Büyük ve Küçük Ölçekli Yapısı

Veri dağılımı yapısı, bir sözlük yapımının başlangıç noktalarından biridir. Bütün veriler, bu noktadan yola çıkarak belirlenir. Söz konusu veriler sözlük içinde büyük ve küçük ölçekli yapı kapsamında ele alınırlar. Sözlükler genel olarak ele alındığında iki ana bölümden oluşurlar. Büyük ölçekli yapı ile kastedilen bir sözlükte betimlenen tüm sözlük maddeleri, küçük ölçekli yapı ile kastedilen de büyük ölçekli yapıdaki her bir madde hakkında verilen bütün bilgilerdir. En yalın biçimiyle büyük ölçekli yapı maddeler bütünü, küçük ölçekli yapı her maddede verilen bilgiler bütünü olarak açıklanabilir. Kimi sözlükçüler, büyük ve küçük ölçekli yapıyı bir üst yapıya bağlarlar ve buna, “mega ölçekli yapı” (megastructure) derler. Mega ölçekli yapı sözlüğün büyük ölçekli yapısı ve dış kesimin tamamını meydana getirir. Bu yapılar Şekil 3 ve 4’te bir sözlüğün genel tasarımıyla birlikte aşağıda görülebilir:

Şekil 3: Büyük ve Küçük Ölçekli Yapı

R.R.K. Hartmann, Gregory James, **Dictionary of Lexicography** (London: Routledge 1998), (New York: Taylor and Francis, 2002), 92. [B.Ç.].

Yukarıdaki şekilde üç ana kısma ayrılan sözlüğün her bir kısmının genel olarak neler içerdiği belirtilmiştir. Bu bölümlerin içerikleri yapılan sözlüğe göre değişiklik gösterebilir.

2.4.1. Büyük Ölçekli Yapı

Büyük ölçekli yapı, bir sözlüğün bütün maddebaşları listesinin yapısıdır. Sözlük maddelerinin ne türde ve ne kadar bilgi sunacağını ve bu bilgilerin nasıl düzenleneceği büyük ölçekli yapı kapsamında biçimlendirilir. Yani, bu yapı bir sözlüğün genel çerçevesi olarak değerlendirilebilir. Bir sözlükçünün, çalışmasına başlamadan önce sözlüğün büyük ölçekli yapısını belirlemiş olması gerekir. Çünkü sözlüğün genel biçimi, yapılış amacı, hedef kitlesi, oylumu bu ölçütlere göre ortaya çıkacaktır. Büyük ölçekli yapı öncelikle sözlükte verilecek bilginin düzen ve

yerleşimini açıklar⁴³. Çünkü bir sözlük yalnızca içinde art arda verilmiş sözlük maddelerinden oluşmamaktadır. Bu nedenle büyük ölçekli yapı, sözlük kullanıcısının sözlükten en verimli biçimde yararlanabilmesinde büyük rol oynar. İşlevleri doğrultusunda sözlüğün kullanma kılavuzu olarak da adlandırılabilir.

Avrupa'da yayımlanan sözlüklerin büyük ölçekli yapısı genellikle sözlük maddelerinin abecesel dizimine göre yapılmaktadır. Bunun dışında, kavramsal, süredizinsel ya da sözcük sıklığına göre hazırlanan dizinlerle de büyük ölçekli yapı yapılabilmektedir⁴⁴. Sözlüğün büyük ölçekli yapısı, küçük ölçekli yapısının daha iyi kavranmasında yol gösterici bir nitelik taşır. Büyük ölçekli yapı sözlük içinde ön, orta ve arka olmak üzere üç kesimden oluşur. Bu kesimler sözlük türlerine göre değişiklik gösterirler.

2.4.1.1. Ön Kesim

Ön kesim, sözlüğün giriş bölümüdür. Burada, sözlüğün amacı anlatılır, tanıtımı ve sunumu yapılır. Sözlüğün ana kısmı olan orta kesimden önce gelir. Sözlüğün başlık sayfası, telif ve basımı ile ilgili sayfalar, ithaf, önsöz, içindekiler, giriş, kısaltmalar listesi, varsa sesletim kullanımları, kullanıcı kılavuzu, sözlük yapısıyla ilgili notlar vb. bilgiler yer alır. Kısaca sözlüğün kullanma kılavuzu olarak adlandırılabilir.

2.4.1.2. Orta Kesim

Orta kesim, bir sözlüğün esas bölümünü oluşturur. Oylum açısından da en çok yeri orta kesim kaplamaktadır. Sözlük maddeleri ve bu maddelerle ilgili verilen her türlü bilgi bu bölümde yer alır. Ayrıca sözlük türüne göre resimler, diyagramlar vb. çizimler bulunabilir. Ön kesimde verilen bilgiler doğrultusunda bu kesim daha doğru ve verimli bir biçimde kullanılacaktır. Sözlüğün küçük ölçüsü yapısı bu kesimle ilgilidir.

⁴³ F. J. Hausmann, O. Reichmann, H.E. Wiegand, L. Zgusta, **Wörterbücher/Dictionaries/Dictionnaires, Ein internationales Handbuch zur Lexikographie/An International Encyclopedia of Lexicography/Encyclopédie internationale de lexicographie**, (Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1989–1991), s. 329'dan aktaran Jitka Horcickova, "Computational Linguistics and Lexicography: English Monolingual General Purpose Dictionaries Freely Available on the Internet" (Yüksek Lisans Tezi, Università Cattolica del Sacro Cuore, 2004), 26 [B.Ç.].

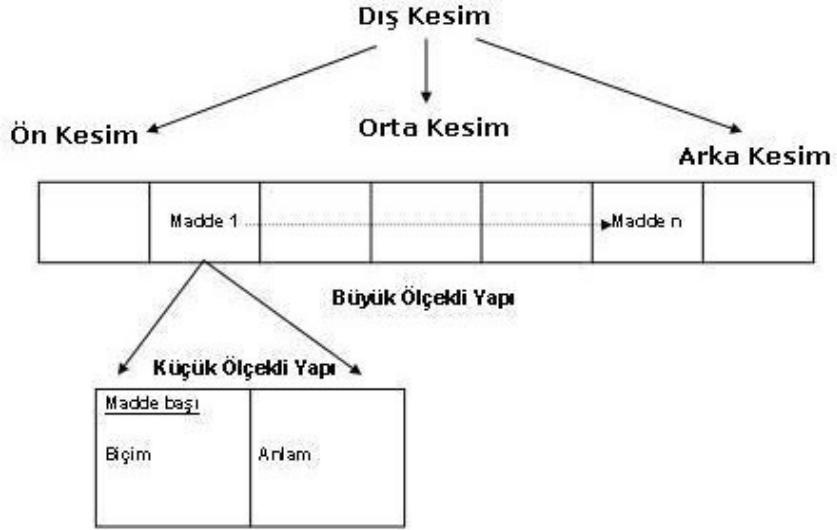
⁴⁴ R.R.K. Hartmann, Gregory James, **Dictionary of Lexicography** (London: Routledge 1998), (New York: Taylor and Francis, 2002), 91. [B.Ç.].

2.4.1.3. Arka Kesim

Arka kesim, yapılan sözlük çalışması ile ilgili eklerin yer aldığı bölümdür. Sözlüğün hazırlandığı dile ilişkin dilbilgisi notları verilir. Örneğin Fransızca bir sözlüğün arka kesimde eylem çekim düzeni, yazım bilgisi üzerine notlar ve örnekler bulunabilir.

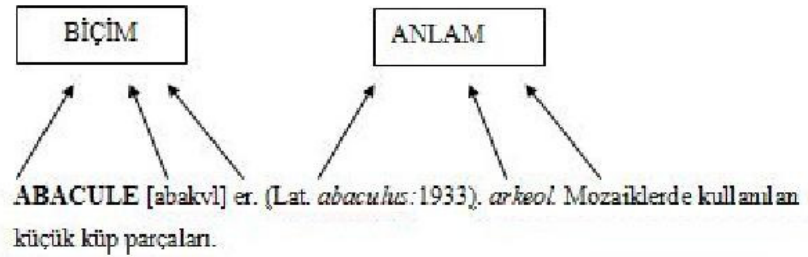
2.4.2. Küçük Ölçekli Yapı

Küçük ölçekli yapı, bir sözlükte yer alan maddelerin her birinin tasarımı olarak açıklanabilir. Büyük ölçekli yapı içerisindeki maddeler hakkında verilen bütün bilgiler bu bölümde düzenlenir. Maddebaşından başlayarak yazım, okunuş, tarih ve köken, dilbilgisi, sözcük kümeleri, deyimler, anlam ve tanımlar, alt maddeler ve alt anlamlar, örnek tümceler, alıntılar, çeşitli dilsel kullanımlar ve sözcüğe ilişkin her türlü ek bilgi bu kısımda yer alır. Bu bilgiler sözlüğün boyutuna, amacına ve türüne göre değişiklik gösterebilmektedir. Sözlüklerde verilen genel bilgi kategorileri bir şema ile aşağıda incelenmiştir:

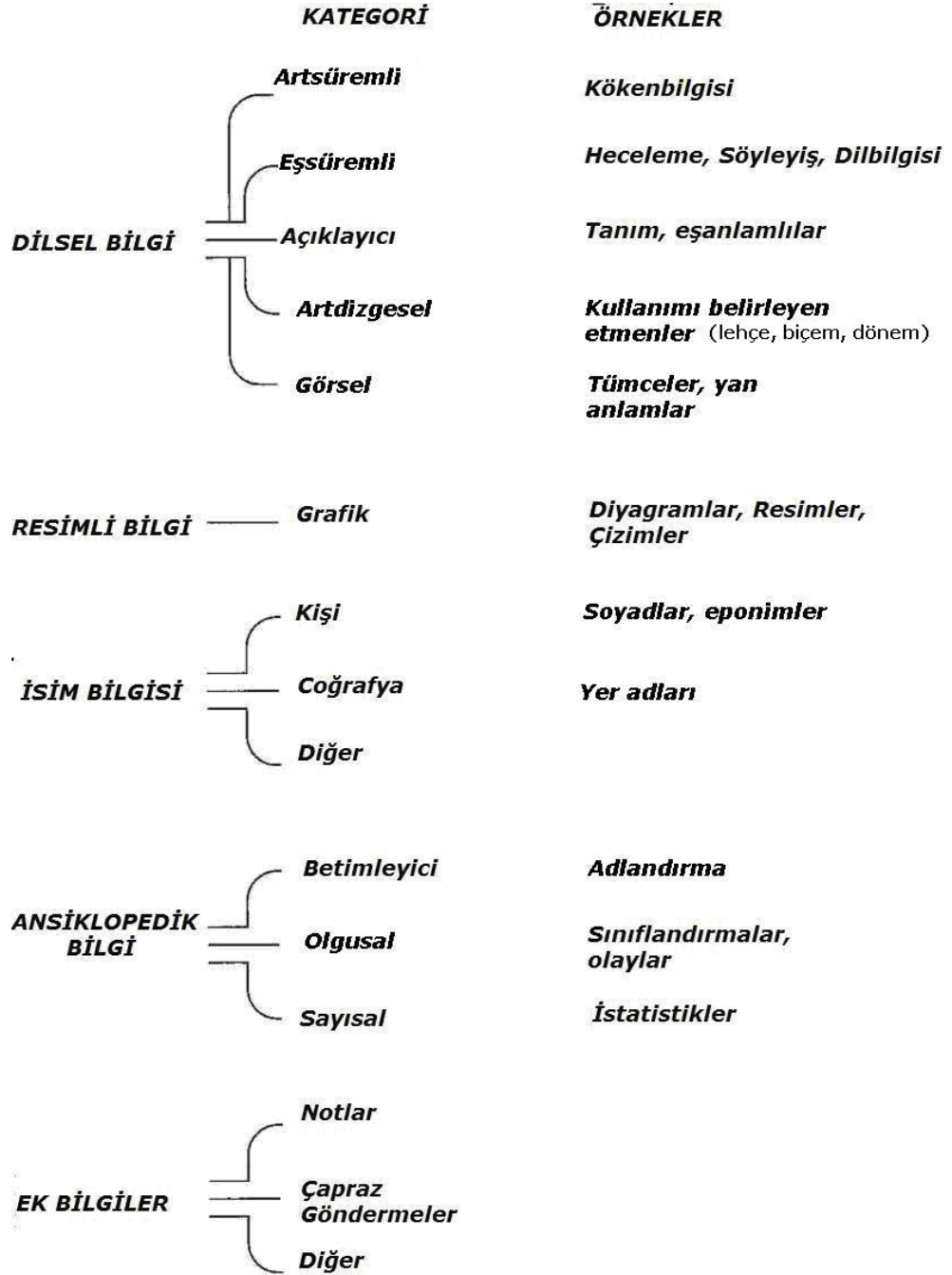

Şekil 4: Büyük ve Küçük Ölçekli Yapı

R.R.K, Hartmann, *Teaching and Researching Lexicography*, Applied Linguistics in Action, (Pearson Education, 2001)'den uyarlandı.

Şekil 5: Küçük Ölçekli Yapı İçindeki Biçim ve Anlam

Şekil 6: Sözlük Maddelerinde Verilen Bilgi Kategorileri

R.R.K. Hartmann, Gregory James, **Dictionary of Lexicography** (London: Routledge 1998), (New York: Taylor and Francis, 2002), 74'den uyarlandı [B.Ç.].

2.4.2.1. Maddebaşı

Maddebaşı, bir başvuru kaynağında bulunan en temel birimdir. Bir sözlüğün amaç, içerik, boyut ve hedef kitlesine göre değişebilir. Koyu ve belirgin bir biçimde yazılır. Maddebaşı, sözlük kullanıcılarına, onun aradığı sözcüğün nasıl yazıldığını da göstermiş olur. Maddebaşının ardından bu maddeyle ilgili verilecek biçim (dilbilgisi, sesletim vb.) ve anlam (tanım, örnek vb.) bilgileri gelir.

ALINÉA [alinea] er. (Orta Çağ Lat. *a linea*, sıradan çıkarak; 1600'e doğr.). Satırbaşı. Yazılı ya da basılı bir metinde, diğer satırlara göre daha geride olan ve bir paragrafın başladığını gösteren satır : *Allez à la ligne et commencez un nouvel alinéa* (eşanl. PARAGRAPHÉ).

◆ **alinéaire** s. Satırbaşı yapan.

Yukarıdaki örnekte *alise* sözcüğü, maddebaşı olarak ele alınmış, büyük ve kalın harflerle belirtilmiştir. Çeşitli biçimlerde yazımı söz konusu olan sözcükler aşağıdaki örnekte görülebileceği gibi yine maddebaşında belirtilir.

ALYSSE [alis] diş. ya da **ALYSSON** [alisÕ] er. (Lat. *alysson*, Yun. *alusson*, *lussa*'dan, kuduz; 1542). *bitkib.* Yüksekliği 30 cm. olup kimi zaman süslemede kullanılan, turpgiller familyasından sarı ya da beyaz çiçekli bitki (*corbeille-d'argent*). ◆ **alyssoïdes** er. [alisOides] Sarı çiçekli, kalker döküntülerinde yetişen turpgillerden bitki.

2.4.2.2. Sözlük Maddesi⁴⁵

Sözlük maddesi, bir sözlükte maddebaşının açıklandığı yerdir. Sözlük içinde tanımlanan, açıklanan sözlüksel birimlerin her biri sözlük maddesidir. Bir sözlükte yer alan birçok bölüm gibi bu sözlük maddeleri de sözlüğün türü, boyutu, amacı vb. etmenlere göre değişiklik gösterse de temel olarak biçim ve anlam kesimlerinden oluşmaktadır. Biçim kesimi, sesletim, dilbilgisi, yazıbilgisi vb. bilgiler verir. Anlam kesimi ise köken, tanım, örneklerle kullanım gibi bilgiler verir. Ancak bir sözlük maddesi, yalnızca başka bir maddebaşı ve sözlük maddesine ilişkin bir göndermeden oluşmuş da olabilir ya da bir sözlük maddesi içinde alt maddebaşları ve maddeler yer alabilir.

⁴⁵ Sözü geçen sözlük birimi için 'madde' terimi de kullanılmaktadır. Tez içinde anlam karmaşası yaratmaması açısından 'sözlük maddesi' olarak kullanmayı yeğledik.

2.4.2.3. Söyleyiş ve Sesçil Abece

Söyleyiş (sesletim, telâffuz), sesleme edimi sırasında seslerle bürünsel öğeleri söyleme, gerçekleştirme biçimidir⁴⁶. Yani bir sözcüğün ses, hece, kalınlık, incelik ve vurgu bakımından söylenişidir. Sesçil abece ise çevriyazıda kullanılan abecedir. Çevriyazı seslerin yazılı biçime sokan bir yazı türüdür. Sesçil abeceye yön veren temel ilke, her ses için tek bir biçim olması, her biçimin de bir tek sesi göstermesidir⁴⁷. Sesçil abece için en çok kullanılan abece IPA (International Phonetic Alphabet - Uluslararası Fonetik Alfabe / Uluslararası Sesçil Abece)'dir. IPA ile herhangi bir dildeki herhangi bir sese karşılık gelecekler simgeler gösterilmiş olur. Bir sözlük içinde hangi simgelerin kullanıldığı ise sözlük başında belirtilir. IPA dışında da kimi çevriyazı sistemleri vardır ancak henüz tam bir ölçünleme sağlanabilmiş değildir. Sözlüklerdeki söyleyiş ve sesçil abece, dil öğrenenlerin ya da aradıkları sözcüğü doğru okumak isteyenlerin yararlanabilecekleri bir bölümdür. Sözlüklerde bu kısım genellikle maddebaşından sonra gelir ve köşeli ayraç içinde yazılır. Aşağıda IPA ile hazırlanmış bir sözlük maddesi okunuşu yer almaktadır.

RÉCOGNITION [rekɔgnisjɔ̃] diş. (Lat. *recognitio*, teftiş, yoklama; 1430, «itiraf»; 1869). *fels.* Tanıma. Bir eşyanın niteliğini, bir kimsenin durumunu bilme.

Kullanılan sözlüğün ön kesiminde verilen sesçil abeceye göre ilgili sözcük okunabilir.

2.4.2.4. Dilbilgisi

Temel olarak sözlük maddesinin tümce içindekini niteliğini belirten bölümdür. Dilbilgisi, bir sözlükte sözlük kullanıcısının bilmediği ya da kontrol etmek istediği bir sözcüğe bakarken yararlanacağı en temel bilgilerden biridir. Özellikle dil öğrenenler için oldukça önemlidir. Bu bölümde, açıklaması yapılan sözlük maddesinin ad, eylem, sıfat, ilgeç, belirteç, bağlaç, ünlem, ek vb. dilbilgisel öğelerden hangisi olduğu açıklanır. Bu bilgi yardımıyla aranan sözcük tümce içinde doğru biçimde kullanılabilir.

Dilbilgisi öğeleri dilden dile değişiklik gösterebilir. Sözcüklerin yapısını, türeme ve çekim biçimlerini, dilbilgisini inceleyen dal olan biçimbilime ilişkin genel

⁴⁶ Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 2002).

⁴⁷ age.

tanımlamaların yanı sıra başka dilbilgisi alt öğeleri de bulunabilir. Örneğin Fransızca bir sözlükteki dilbilgisi kısmında adların önüne gelen dişil, eril ve çoğul tanımlıkları yer alır; Türkçe bir sözlükte görmek mümkün değildir. Eylemlerin geçişli ya da geçişsiz olma durumu da bir alt dilbilgisi öğesi olarak sayılmaktadır. Çiftdilli hazırlanan sözlüklerde, dilbilgisi, sözlük maddesinin diline bağlı olarak verilir.

Dilbilgisi kısmı genellikle kısaltmalar biçiminde yazılır ve bu kısaltmalar sözlüğün giriş (ön kesim) bölümünde kullanıcıya sunulur.

AMARINER [amarine] **gçl. eyl.** (*marin*'den; 1246). denizc. **1.** Düşmandan alınan bir savaş gemisindeki mürettebatın yerini doldurmak için adam yollamak. — **2.** Bir mürettebatı denize, deniz tatbikatlarına ve gemi koşullarına alıştırmak : *Amariner des matelots*. ♦ **s'amariner** **dönş. eyl.** Denize alışmak. ♦ **amarinage er.** (1782).

RECTA [rɛkta] **bel.** (Lat. bel.; 1718, «dosdoğru, doğruca»; 1867). *tkz.* Tam zamanında, zamanını geciktirmeden : *Payer recta*. ♦ **değşmz. s.** Güvenle tam, doğru, dakik, şaşmaz : *Il y a des lieutenants qui sont recta et font un gros travail* (Giono).

Yukarıdaki örnekte sözcüklerin dilbilgisi özellikleri sözlük maddelerinin yanında belirtildiği görülmektedir. Burada *gçl. eyl.* kısaltmasının geçişli eylem, *dönş. eyl.* kısaltmasının dönüşlü eylem, *er.*'in, eril, *bel.*'in, belirteç, *değşmz. s.*'nin, değişmez sıfat olduğunu sözlük başında verilen kısaltmalar listesinde yer almaktadır. *Amariner* örneğinde sözlük maddesi olan bir eylemin geçişli, geçişsiz, dönüşlü olma özellikleri, bir başka alt maddenin Fransızcada eril (masculin) bir sözcük olduğu gösterilmiştir. *Recta* örneğinde ise madde, belirteç ve sıfat özellikleriyle verilmiştir.

2.4.2.5. Köken - Tarih

Sözlüklerin, ne türde ve ne kadar bilgiyi, nasıl sunduklarına göre ayrıldığı sıkça belirtilmektedir. Bu kararların her biri sözlük kullanıcılarının gereksinimleri doğrultusunda alınmaktadır.

Köken bilgisi, özellikle tek ya da çiftdilli sözlükler söz konusu olduğunda her sözlükte bulunmayan bir kısımdır. Çünkü köken, sözlük kullanıcısının ilgisine göre baktığı bir bölümdür. Bu kısımda verilen bilgi, sözcüklerin çağdaş kullanımı ve anlamını kavramak için doğrudan katkı sağlamaz ancak şu an içerdikleri anlama nasıl geldikleri konusunda yardımcı olur. Yine de ona, bir sözcüğün anlamına dikkat edildiği kadar çok dikkat edilmez. Bu nedenle özellikle de dil öğrenen kullanıcılar bu kısmı genellikle atlarlar. Bir sözlükte verilecek köken bilgisinin ayrıntısı her zaman

için bir belirsizlik ve kuşku yaratsa da bu bilgi sözcükleri anlamada yardımcı olmaktadır.

Sözlüğün türüne ve hazırlanma biçimine göre köken bilgisi kısaltmalar biçiminde ya da uzunca yazılmış olarak verilebilir. Sözlük maddesinin başında ya da sonunda yer alabilir. Sözcüğün kökeni, onun geldiği dili, türediği sözcüğü ya da sözcükleri, kullanılmaya başlandığı tarihi, o zamanki anlamı, o günden bu yana geçirdiği evreleri vb. gösterir. Kökenin bilinmediği durumlarda bilinmeyen köken, karanlık köken gibi ifadeler kullanılır.

RECTEUR [rɛktœr] er. (Lat. *rector*, *regere* 'den, yönetmek; 1250'ye doğr.)

Bu örnekte, sözcüğün geldiği dil, o dildeki türediği sözcük ve anlamı, türemiş biçimi ve tarih bilgisi belirtmektedir. Yani, Fransızca *recteur* sözcüğünün, Latince yönetmek anlamındaki *regere* eyleminden türemiş olan *rector* sözcüğünden geldiğini anlıyoruz.

RECYCLAGE [rɛsiklaʒ] er. (*cycle* 1'den; 1960)

Yukarıdaki örnekte ise *recyclage* sözcüğünün aynı dildeki *cycle* sözcüğünden türediği belirtilmiştir. *Cycle 1* ifadesi ise bu sözlük maddesinin yer aldığı sözlükte *cycle* sözcüğünün verilen birinci anlamından türediğini gösterir.

2.4.2.6. Tanım

Tanım, maddebaşının açıklandığı, betimlendiği, anlamının verildiği kısımdır. Yani küçük ölçekli yapının en önemli bölümüdür. Tanımın genel amacı, sözlük kullanıcılarını bir sözcüğün anlamı konusunda bilgilendirmektir. Bu sözcük ne demektir, ne anlama gelir vb. soruların yanıt bulduğu yerdir. Bu nedenle, aranan bir sözcüğün anlamı en iyi, en yalın ve en doğru biçimde verilebilmelidir. Bir sözcük tanımlanırken yalın tunceler ve karmaşık olmayan sözcükler kullanılmalı belirsizliğe yer verilmemelidir. Sözlük kullanıcısı, yapılan tanımı güçlük çekmeden anlayabilmelidir.

Bir başka nokta, kullanıcı, tanım içinde anlamadığı ya da bilmediği bir sözcükle karşılaştığında, o sözcüğü yine aynı sözlükten kontrol edebilmelidir. Yani tanım içinde verilen sözcükler, sözlük içinde yine tanımlanmış olmalıdır.

Tanımlamanın en önemli ilkesi döngüsellikten kaçınmaktır. Tanımlanan sözcüğün tanım içinde kullanılması kabul edilemez bir durumdur⁴⁸.

Bu ilkeler tekdilli sözlük yaparken dikkat edilmesi gereken ilkeler olarak verilmiştir. Lexis projesi gibi, tekdilli sözlüğü, çiftdilli bir sözlüğe çevirirken bu türde bir kısır döngüye düşülmesi söz konusu olmamaktadır. Ancak çeviri de olsa bir tanım oluşturmanın ilkeleri ve incelikleri sürekli olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim çevirinin kaynak metni olan tekdilli sözlüğün bu ilkeler doğrultusunda hazırlandığını düşünüldüğünde bir tanımın çevirisi daha kontrollü bir biçimde yapılacaktır. Bu yolla, anlam ya da çeviri yanlışı en aza indirgenmiş olacaktır.

2.4.2.7. Örnekler

Örnekler, maddebaşı olarak verilen sözcüğün ya da sözcüklerin tümce içindeki konumunu ve kullanımlarını gösteren kısımdır. İlgili sözcüğün tümce içinde nasıl yer aldığı, nasıl kullanıldığı gösterilir. Bu yönüyle örnekler de gerçekte tanımın birer parçası sayılabilirler. Böylece, tanımlanmış olan sözcük, konuşma ve yazı dilinde daha doğru olarak kullanılabilir. Ayrıca örnek tümcelerle, o sözcüğün dil düzeyi, yani resmî dilde mi, konuşma dilinde mi olduğu anlaşılabilir. Örnek tümceler, sözcüğün anlamını pekiştirmeyi ve onu daha iyi kavramayı sağlar. Sözlük kullanıcısının, tanımla neyin kastedildiğini öğrenmesinde ve farklı yan anlamları ayırt etmesinde önemli rol oynarlar. Bu örnekler, belli bir kaynaktan alıntılanmış bir tümce ya da bir tümcenin belirli bir bölümü olabileceği gibi, sözlük yazarının kendi kurduğu bir tümce de olabilmektedir.

Ayrıca kimi sözlüklerde örnek tümcelerin yanı sıra resimler, çizimler vb. yardımcı öğeler de bulunur. Resimler de en az yazılı örnekler kadar yararlı olabilmektedir. Resimlerle birlikte ilgili tanım da görsel olarak kullanıcının zihnine yerleşmiş olur. Böylece, verilen tanımları yanlış anlama ya da yanlış yorumlama oranı en aza iner.

Üzerine çalışmış olduğumuz proje açısından düşünüldüğünde de, işin çeviri aşaması için benzer bir durum söz konusu olduğu görülür. Tanımla ilişkin verilen resimler ya da şemalar tanım içinde yapılmış betimlemenin daha iyi kavranmasına yardımcı olacaktır. Daha tutarlı çeviriler ortaya çıkacaktır.

⁴⁸ Sidney I. Landau, **Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography**, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s.124.

ABSTRUS, E [apstry,yz] s. (Lat. *abstrusus*, saklı; 1495). *edb.* Karanlık, anlaşılması zor : *Un sonnet abstrus.*

2. RÉALISER [realize] gçl. eyl. (*réaliser* 1'den, İng. etk. *to realize*; 1895). *Réaliser quelque chose, que* (bild. k.), bir olguyu kendi gerçekliği içinde ortaya çıkarmak ; -i doğru biçimde anlamak : *Elle réalisait assez mal ce qu'était la mobilisation, ce qu'était la guerre* (Martin du Gard) [eşanl. SAISIR]. *Elle était tellement heureuse qu'elle n'arrivait pas à réaliser qu'elle avait réussi son examen;* ve, mutlk. (tkz.) ; *As-tu réalisé?* (= anladın mı?)

Yukarıdaki sözlük maddelerinde görüldüğü gibi, örnek tümce tanıma eklendiğinde verilen sıfatın nerede ve nasıl bir anlamda kullanıldığı daha iyi anlaşılacaktır.

2.4.2.8. Eşanlamlılar ve Karşıtanlamlılar

Eşanlamlı sözcükler, aynı anlama gelen, aynı gösterileni belirtme özelliği olan sözcüklerdir. Ancak eşanlamlı sözcüklerde bir anlam eşliğinden öte anlam benzerliği bulunmaktadır. Çünkü aynı bağlamda herhangi bir anlam farkı olmadan birbirinin yerine kullanılan eşanlamlı sözcükler neredeyse yoktur. Örneğin al ve kırmızı birçok bağlamda aynı gösterilene giderken kimi bağlamlarda ufak anlam ayrımları içerirler.

Karşıtanlamlı sözcükler ise, eşanlamlıların tersi durumunda olan sözcüklerdir. Çoğu sıfat olup, ak - kara, büyük - küçük gibi birbirine karşıt olan anlamlar içerirler. Bir sözcüğün farklı bağlamlarda birden fazla eş ya da karşıtanlamlısı bulunabilmektedir.

Sözcüklerin eşanlam ya da karşıtanlam nitelikleri anlamsal bağlar kurmada kullanılan en temel olgulardandır. Sözcükler arasındaki eşanlam ve karşıtanlam ilişkisi incelendiğinde, bu ilişkinin tanım özellikleri içerdiği görülecektir. Nitekim yalnızca bir eşanlam ya da eşanlamlılar dizelgesi vermek en eski tanımlama yollarından biridir. Bu karşıtanlamlı sözcükler için de geçerlidir. Bir sözcüğün karşıtanlamlısı kullanılarak yapılan tanımlar sözlüklerde de en sık başvurulan yöntemlerden biri olmuştur.

Geniş kapsamlı dil sözlüklerinde eşanlamlılık ve karşıtanlamlılık genellikle sözcüğün ilgili tanımlarından sonra verilmektedir. Bir sözcüğün, farklı bağlamlarda farklı eşanlamlıları ya da karşıtanlamlıları olabileceği söylenmişti. Bu durum, sözlüklerde, sözlük maddesi içinde sözcüğün farklı tanımlarına göre eşanlamlı ve karşıtanlamlıları yazılarak sağlanmaktadır. Hatta aşağıdaki örnekte de görülebileceği üzere kimi sözlüklerde eşanlamlı ve karşıtanlamlı sözcükler kullanım oranına göre de sıralanmaktadır.

ABSURDE [apsyrd] s. (Lat. *absurdus*, uyumsuz; 1160). [Daha çok addan sonra.] **1.** *Idée, discours, etc., absurde*, mantığa, akla, alışılakelen anlama ters : *Il tient des raisonnements absurdes* (eşanl. ↑**ABERRANT**, **INSENSÉ**; karşıt. **FONDÉ**, **JUDICIEUX**, **LOGIQUE**). *Avec ce verglas, il est absurde de vouloir utiliser la voiture pour aller à Lyon* (eşanl. **DÉRAISONNABLE**, ↑**FOU**). *Elle poursuit ce mariage absurde* (Aragon) [eşanl. ↑**EXTRAVAGANT**, **SAUGRENU**; karşıt. **RAISONNABLE**]. *Ses propos sur la situation politique sont absurdes* (eşanl. **STUPIDE**; karşıt. **JUSTE**). **–2.** Mantığı, fikirlerinde devamlılığı az olan; uçul kabul edilen kullanımlara ya da ilkelere ters davranan kişiye denir : *Vous êtes absurde de lui en vouloir pour quelques mots prononcés sous l'effet de la colère* (eşanl. **IDIOT**, **RIDICULE**, **STUPIDE**, ↑**FOU**; karşıt. **RAISONNABLE**, **SAGE**). *C'est une femme absurde, qui ne sait jamais ce qu'elle veut* (eşanl. **EXTRAVAGANT**; karşıt. **POSÉ**, **SENSÉ**).

Örnekte aynı maddenin farklı anlamlarına göre eşanlamlıları ve karşıtanlamlıları verilmiştir. Bu konu, Lexis'in küçük ölçekli yapısında daha ayrıntılı açıklanmıştır.

2.4.2.9. Kalıplaşmış Sözler, Deyim ve Atasözleri

Kalıplaşmış sözler, deyimler ve atasözleri, anlamı her zaman açık olamayan birleşimlerdir. İki ya da daha çok sözcükten oluşan bu sözcelerin anlamları, sözcce içinde yer alan sözcüklerin ilk anlamlarına bakılarak çözülemeyebilir. Bu nedenle, bu sözceler, ilgili sözlük maddesi içinde bir alt maddebaşı olarak incelenir. Bu söz kalıplarının tanımları ise, o sözün ne anlama geldiğini belirten açıklayıcı tümcelerden oluşur.

3. LEXIS

Lexis hakkındaki genel bilgiler Giriş'te verilmişti. Bu bölümde, incelediğimiz bütüncü Lexis'in büyük ve küçük ölçekli yapısı incelenerek, aynı zamanda çeviri metnimiz de olan Lexis, daha ayrıntılı olarak tanınmış olacaktır.

3.1. Lexis'in Büyük Ölçekli Yapısı

Büyük ölçekli yapının, bir sözlüğün genel çerçevesi olduğundan söz edilmişti. Bir sözlüğün genel biçimi, yapılış amacı, hedef kitlesi, oylumu ve sözlükte verilecek bilginin düzeni bu yapıya göre belirlenmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, tez çalışmamızın da konusu olan Lexis'in büyük ölçekli yapısını ele alacağız.

Giriş kısmında da belirtildiği gibi Lexis, Fransızca olarak yazılmış, ansiklopedik nitelikler taşıyan tekdilli abecesel bir dil sözlüğüdür. Oylum olarak 2110 sayfa olup 76,000 sözcük içerir. Özel adlar maddebaşı olarak yer almazlar. Sözlük içinde tanımın anlaşılmasını kolaylaştıran resim ve çizimlere yer verilmiştir. Maddeler sayfalarda iki sütun olarak yer almaktadır (bkz. Ek 7).

Ön kısmında başlık, basım, telif gibi sayfaların ardından kısaltmalar çizelgesi ve sözlüğü tanıtan bir önsöz bulunmaktadır. Arka kısmında ise Fransızca dilbilgisi, eylem çekimleri ve eylem zamanlarıyla ilgili bilgiler bulunur.

Sözlüğün büyük ölçekli yapısı önceden belirlenmiş olduğundan projemizde bu kısmın yapısıyla ilgili ayrıntılı çalışmalar yapmamıza gerek kalmamıştır. Ancak bir sözlüğün büyük ölçekli yapısının, çeviri açısından da çok önemli olan amaç ve hedef kitle gibi ölçütlerle doğrudan ilgili olduğu göz önüne alındığında, bu yapı hakkında bilgi sahibi olmak sözlüğü Fransızcadan Türkçeye aktarma konusunda yardımcı olmuştur. Örneğin, Lexis'in amacı, içeriği bizi çevrilecek metin bilgisi konusunda aydınlatmıştır. Lexis'i Türkçeye çevirirken kullanılacak dil düzeyi bu bilgiler sayesinde biçimlenmiştir.

Ayrıca, bir sözlüğün büyük ölçekli yapısının, küçük ölçekli yapısını anlamak için bir kılavuz olduğundan söz edilmişti. Lexis'in giriş bölümünde yer alan kısaltmalar, küçük ölçekli yapı ile ilgili açıklama ve yönlendirmeler çevirinin yapılmasında yardımcı olmuştur.

3.2. Lexis'in Küçük Ölçekli Yapısı

Lexis'in küçük ölçekli yapısı sözlüğün giriş bölümünde genel çizgileriyle anlatılmıştır. Bir tür kullanıcı kılavuzu niteliği taşıyan bu anlatım Lexis'i doğru verimli kullanmaya yardımcı olmaktadır.

Lexis'te sözlük maddeleri, iki sütuna bölünmüş bir sayfa yapısıyla verilmektedir. Kimi maddeler tek bir satır olabilirken, kimi maddeler 4–5 sütun sürebilmektedir. Kimi maddeler ise yalnızca başka bir ansiklopedi ya da özel adlar sözlüklerine yönlendirme yapan yalın göndermeler içerir. Bu özel adlar etnik adlar ya da bir kişinin adı ve soyadından türemiş ad ve sıfatlar olabilmektedir. Her durumda, bilgi dizgesel bir biçimde verilmektedir.

3.2.1. Sözlük Maddesi

Lexis'te sözlük maddesi maddebaşıyla başlıyor ve hemen ardından köşeli ayraç içinde söyleyiş kısmı geliyor. Sonrasında dilbilgisi ile ayraç içinde verilen köken ve tarih kısmı yer alıyor. Buradan sonra eylem çekimi, çoğul kullanım gibi ek bir bilgi var ise bu bilgiler de köşeli ayraç içinde veriliyor. Bu bölümün ardından birden çok anlamı olan maddelerde sırayla numaralandırılmış olarak tanımlar geliyor. Sözlük maddesinin tek bir anlamı olduğu zamanlarda tanım, numaralandırılmadan veriliyor. Tanımları genellikle, eğik yazıyla örnekler izlemektedir. Eğer varsa ilgili sözcüğün eşanlamlı ve karşıtanlamlıları verilmektedir. Kimi sözlük maddelerinde yazınsal ve klasik kullanımlar ile alt maddebaşları bulunabiliyor.

3.2.2. Maddebaşı

Lexis'te maddebaşları birçok sözlükte olduğu gibi kalın ve büyük harflerle verilmiştir. Bir eyleme yönlendirilen kimi sıfat ve adlar, aynı maddebaşında virgülle ayrılarak verilmişlerdir. Bir sözcüğün birden çok yazım biçiminin olduğu durumlarda ise, sözcüğün iki yazımı birden 'ya da' (fr. *ou*) bağlacıyla gösterilmektedir.

Örnek:

ABACULE [abakyl] n. m. (lat. *abaculus*; 1933). *Archéol.* Petit cube utilisé dans les mosaïques.

ABACULE [abakyl] er. (Lat. *abaculus*; 1933). *arkeol.* Mozaiklerde kullanılan küçük küp parçaları.

AGITATEUR, AGITATION → **AGITER.**

AGITATEUR, AGITATION → **AGITER.**

ACUPUNCTURE ou **ACUPONCTURE** [akypōktyr] n. f. (lat. *acus*, aiguille, et *punctura*, piqûre; 1790). Traitement médical d'origine chinoise, qui consiste à piquer des aiguilles en certains points du corps, sur des « lignes de force » vitales, parfois éloignées de la partie malade. ♦ **acupuncteur** ou **acuponcteur**, **trice** adj. et n. (1829). Médecin pratiquant l'acupuncture.

ACUPUNCTURE ya da **ACUPONCTURE** [akypōktyr] diş. (Lat. *acus*, iğne, ve *punctura*, iğne; 1790). Akupunktur. Yaşamsal «güç çizgilerinin» denilen vücudun kimi noktalarına iğne batırılarak yapılan, Çin kökenli tıbbî tedavi. ♦ **acupuncteur** ya da **acuponcteur**, **trice** s. ve a. (1829). Akupunkturla tedavi eden doktor.

Eşsesli maddebaşları ise numaralandırılarak verilmiştir.

1. AVENANT, E [avnā, āt] adj. (anc. fr. *avenir*, convenir; 1080). Se dit de quelqu'un (ou de son visage, de son attitude) qui plaît par sa gentillesse, sa grâce : *Ses camarades l'avaient en sympathie à cause de son caractère avenant* (Aymé) [syn. **AFFABLE**].

2. AVENANT [avnā] n. m. (même étym. que *avenant* 1; 1783). *Dr.* Acte écrit qui constate les modifications apportées aux clauses primitives d'un contrat.

3. AVENANT (À L') [alavnā] loc. adv. ou loc. adj. (même étym. que *avenant* 1 et 2; v. 1300). En accord avec ce qui précède : *Mon ami, vous avez la peau blanche et l'âme à l'avenant* (France). • **LOC. PRÉP.** Vx. *À l'avenant de*, en harmonie avec

1. AVENANT, E [avná, át] s. (esk. Fr. *avenir*'den, uygun olmak; 1080). Kibarlığı ve zarafetiyle (gerek tavrı gerek yüzüyle) hoşça giden insanlar için kullanılır : *Ses camarades l'avaient en sympathie à cause de son caractère avenant* (Aymé). [eşanl. **AFFABLE**].

2. AVENANT [avná] er. (*avenant* 1'le aynı etimoloji; 1783) *Huk.* Ek sözleşme. İlk sözleşmenin üstünde yapılan değişikliklere denir.

3. AVENANT (A L') [alavná] bel. öb. ya da s. öb. (*avenant* 1 ve 2 ile aynı etimolojiden; 1300'e doğr.). Öncesindekiyle uyumlu : *Mon ami, vous avez la peau blanche et l'âme à l'avenant* (France). • **İLGEÇ ÖB.** eski *À l'avenant de*, ...ile uyumlu.

3.2.3. Sesbilgisi ve Sesçil Abece

Lexis'te söyleyiş kısmı, maddebaşından hemen sonra köşeli ayraç içinde yer almakta ve IPA (Uluslararası Sesçil Abece) ile gösterilmektedir. Ancak sözlük maddesi içinde, maddebaşından türemiş ya da bileşik sözcük oluşturmuş alt maddebaşları için ayrıca bir verilmemektedir.

Değişik iki söylenişi bulunan kimi durumlarda, maddebaşı yanında sözcüğün iki söylenişine de yer verilmektedir. Ayrıca maddebaşı olan ön ek ve son eklerde söyleniş kısmı yer almamaktadır. Birleştikleri sözcükler örnek olarak verilmektedir.

Sözcüklerin ses ve yazımına ilişkin olası güçlükler Lexis'in arka kesiminde yer alan dilbilgisi sözlüğünde açıklanmaktadır. Bunların dışında, yazılı dil ile konuşma dili arasındaki aktarımdan doğan çeşitli sorunlara yer verilen bir ses-yazım tablosu da bulunmaktadır.

Örnek:

AGITATO [ažitato] adv. (mot it. signif. *agité*; 1791). *Mus.*
Indique le caractère inquiet et tourmenté d'un morceau.

AGITATO [ažitato] bel. (*telaşlı* anlamında İt. sözcük; 1791). *müz.* Bir parçanın sıkıntılı ve endişeli karakterini belirtir.

ACÉTABULE [asetabyıl] n. f., ou **ACETABULUM** [asetabyılom] n. m. (lat. *acetabulum*, concavité où s'emboitent les os; v. 1500). **1.** *Anat.* Cavité articulaire de l'os iliaque, recevant la tête du fémur. — **2.** *Zool.* Excavation d'une coquille ou d'un polypier, dans laquelle l'animal s'est fixé. ♦ **acétabulaire** adj.

ACÉTABULE [asetabyıl] n. f. , ya da **ACETABULUM** [asetabyılom] er. (Lat. *acetabulum*, kemiklerin keşiştiği içbükeylik; 1500' e doğr.). **1.** *anat.* Çanakçık, uyluk kemiğini tutan, kalça kemiğindeki eklemesel boşluk. — **2.** *hayvb.* Hayvanın yerleşmiş olduğu, kabuğun ya da polipiyenin çukurluğu. ♦ **acétabulaire** s.

AUTOSOME [ot- ou otozom] n. m. (v. 1950). *Biol.* Chromosome commun aux deux sexes. (S'oppose à *allosome*.) ♦ **autosomique** adj. *Une aberration autosomique.*

AUTOSOME [ot- ya da otozom] er. (1950'ye doğru). *Biyol.* Otozom. Her iki cinsiyette de bulunan ortak kromozom (*allosome*'un karşıtı). ♦ **autosomique** s. *Une aberration autosomique.*

Yukarıda verilen örneklerden ilki Lexis'te en çok karşılaşılan söyleniş biçimidir. *Acétabule/Acetabulum*, iki farklı biçimde yazılıp söylenen maddebaşları için

uygulanan söyleniş biçimine, *autosome* ise tek bir biçimde yazılıp iki farklı söyleniş olan maddebaşları için uygulanan söyleniş biçimine örnek olarak gösterilebilir.

3.2.4. Dilbilgisi

Lexis'te dilbilgisi, söyleniş bölümünde sonra geliyor olup kısaltmalar şeklinde gösterilmektedir. Ancak bir sözlük maddesi içinde alt maddebaşları olması durumunda, her maddebaşının yanında ilgili dilbilgisi kısaltması yazılmıştır.

Dilbilgisi kısaltmaları, Lexis'in giriş kısmında bulunan kısaltmalar dizelgesinde verilmektedir. Lexis'i Türkçeye çevirirken bütün bu dilbilgisi kısaltmaları Türkçe kısaltma kurallarına uygun olarak kısaltılarak kullanılmıştır. Aşağıda birden çok alt maddebaşları olan bir örnek yer almaktadır:

1. ABAISSER [abese] v. tr. (*de baisser* 1; 1165). **1.** *Abaisser un objet, le faire descendre à un niveau inférieur ou en diminuer la hauteur (remplacé souvent par baisser à l'actif) : Abaisser une manette (contr. LEVER). Le mur a été abaissé (syn. DIMINUER; contr. RELEVER). Elle abaissa vivement les paupières (Martin du Gard).* — **2.** *Abaisser une chose, en diminuer l'importance ou la valeur (plus souvent baisser ou diminuer à l'actif) : Les impôts ont été abaissés (syn. ALLÉGER). Abaisser le niveau des études (= les rendre moins difficiles). Abaissez vos prétentions (syn. DIMINUER). L'hygiène a abaissé le taux de mortalité (contr. ACCROÎTRE, RELEVER).* — **3.** *Mus. Transposer une note ou un accord vers le grave, un morceau de musique au-dessous du ton où il était écrit primitivement.* — **4.** *Abaisser les regards sur quelqu'un, le regarder avec condescendance (syn. JETER UN REGARD SUR). || Math. Abaisser une perpendiculaire, mener d'un point une perpendiculaire sur une ligne ou sur un plan. ◆ s'abaïsser v. pr. 1. (sujet nom de chose) Descendre à un niveau inférieur; perdre de son ampleur, de sa force : Le rideau s'abaisse, le spectacle est fini (contr. SE LEVER). Les lèvres où les pointes s'abaïssaient dans une expression de douleur (Aragon). Le taux d'expansion s'est abaïssé ce mois-ci (contr. SE RELEVER). [Remplacé le plus souvent en ce sens par baisser.] — **2.** *Son regard s'abaisse sur vous, il daigne vous regarder : Pour me regarder, tes yeux s'abaïssent (Gide). ◆ abais-sable adj. (1866). ◆ abaissement n. m. (1160). 1. L'abaïssement d'un store. L'abaïssement du pouvoir d'achat (syn. BAISSE, DIMINUTION). — 2. Astron. Angle de l'horizon sensible avec le plan horizontal de l'observateur. — 3. Math. Action de diminuer le degré d'une équation. ◆ abaisse n. f. (1490). Cuis. Pâte que l'on amincit au rouleau et qui sert de support à de nombreuses pâtisseries. ◆ abais-sée n. f. Abais-sée d'ailes, mouvement de l'oiseau qui abais-ses ses ailes; distance horizontale parcourue par l'effet de ce mouvement. ◆ abais-seur adj. et n. m. (1564). 1. Anat. Se dit d'un muscle dont la fonction est d'abaisser une des parties sur lesquelles il est fixé. — 2. Electr. Appareil servant à réduire la tension du courant électrique. ◆ abais-se-langue n. m. inv. (1853). Méd. Palette avec laquelle on abaisse la langue afin d'examiner l'intérieur de la bouche et de la gorge. ◆ rabais-ser v. tr. (v. 1100). 1. Rabais-ser quelque chose, le ramener à un degré inférieur, le placer plus bas : Rabais-ser l'orgueil de quelqu'un (syn. RABATTRE). Rabais-ser un tableau placé trop haut. — 2. Rabais-ser quelqu'un, quelque chose, en réduire l'autorité, l'influence : Rabais-ser le pouvoir législatif au profit de l'exécutif (syn. AMOINDRIR, DIMINUER, RESTREINDRE). ◆ rabais-sement n. m. (1490). Le rabais-sement d'un cadre placé trop haut. ◆ CLASS. abais-ser v. tr. Abais-ser un sentiment violent, le diminuer, l'atténuer, l'apaiser : De moment en moment son âme plus humaine Abais-se sa colère (Corneille). ◆ rabais-ser v. tr. Diminuer la force, l'importance de : Cette douleur nous rabais-se la joie de notre petite victoire (Sévigné).**

1. ABAISSER [abese] gçl.eyl.(*baisser* 1' den ; 1165) **1.** *Abaisser un objet*, bir şeyi indirmek ya da yüksekliğini azaltmak (genelde etkin haldekini azaltarak yerine geçen) : *Abaisser une manette* (karşıt. LEVER) *Le mur a été abaissé* (eşanl. DIMINUER ; karşıt. RELEVER). *Elle abaissa vivement les paupières* (Martin du Gard). —**2.** *Abaisser une chose*, önemini ya da değerini azaltmak (daha çok etken haldekini indirmek ya da azaltmak) : *Les impôts ont été abaissés* (eşanl. ALLÉGER). *Abaisser le niveau des études* (= daha az zor hale getirmek). *Abaissez vos prétentions* (eşanl. DIMINUER). *L'hygiène a abaissé le taux de*

moralité (karşıt. ACCROÏTRE, RELEVER). –3. *Müz.* Bir notu ya da bir akordu kalın sese dönüştürme. –4. *Abaisser les regards quelqu'un*, tepeden küçümser bakışlar atma (eşanl. JETER UN REGARD SUR) || *Mat. Abaisser une perpendiculaire*, bir çizgi ya da düzleme bir noktadan dikey çekmek. ♦ *s'abaisser* dönş. eyl. 1. (nesne özne) Alçalmak, inmek; gücünün şiddetini kaybetmek : *Le rideau s'abaisse, le spectacle est fini* (karşıt. SE LEVER). *Les lèvres où les pointes s'abaissaient dans une expression de douleur* (Aragon) *Le taux d'expansion s'est abaissé ce mois –ci* (karşıt. SE RELEVER). [genellikle *baisser* eyleminin anlamının yerine kullanılır]. –2. *Son regard s'abaisse sur vous*, size bakmaya tenezzül etmek : *Pour me regarder, tes yeux s'abaissent* (Gide) ♦ *abaissable* s. (1866). ♦ *abaissement* er. (1160). –1. *L'abaissement d'un store. L'abaissement du pouvoir d'achat* (eşanl. BAISSE, DIMINUTION). –2. *gökb.* Görülebilir ufuk çizgisi ile gözlemcinin yatay düzlemi arasındaki açı. –3. *mat.* Bir denklemin derecesini azaltma işlemi. ♦ *abaisse* diş. (1490) Birçok pasta çeşidinde kullanılan, oklavayla inceltilen hamur, yufka. ♦ *abaissée* diş. *Abaissée d'ailes*, kanatlarını indiren kuşun hareketi; bu hareket etkisiyle alınan yatay mesafe. ♦ *abaisseur* s. ve er. (1564) 1. *Anat.* Bir kasın bağlı olduğu yeri alçaltma işlevine denir. –2. *Elek.* Elektrik akımının gerilimini azaltmaya yarayan aygıt. ♦ *abaisse-langue* er. değşmz. (1853). *Tip.* Boğazın ve ağzın için incelemek için bastırduğumuz palet, dil baskısı. ♦ *rabaisser* gçl. eyl. (1100'e doğr.). 1. *Rabaisser quelque chose*, aşağı çekmek, daha aşağıya indirmek : *Rabaisser l'orgueil de quelqu'un* (eşanl. RABATTRE). *Rabaisser un tableau placé trop haut.* –2. *Rabaisser quelqu'un, quelque chose*, birinin ya da bir şeyin yetkisini, etkisini azaltmak, düşürmek : *Rabaisser le pouvoir législatif au profit de l'exécutif* (eşanl. AMOINDRIR, DIMINUER, RESTREINDRE). ♦ *rabaissement* er. (1490). *Le rabaissement d'un cadre placé trop haut.*

KLAS. ♦ *abaisser* gçl. eyl. *Abaisser un sentiment violent*, azaltmak, güçten düşürmek, bastırmak : *De moment en moment son âme plus humaine Abaisse sa colère* (Corneille). ♦ *rabaisser* gçl. eyl. Bir şeyin gücünü, önemini azaltmak : *Cette douleur nous rabaisse la joie de notre petite victoire* (Sévigné).

3.2.5. Köken – Tarih

Köken ve tarih kısmı, Lexis'te dilbilgisi bölümünden sonra yer almış ve ayrıca içinde yazılmıştır. Maddebaşının kökeninin hangi dilden (ya da dillerden) geldiği, o dilde nasıl yazıldığı ve hangi tarihlerde kullanılmaya başlandığı belirtilmiştir. Maddebaşının kökeni olarak verilen sözcük eğik olarak yazılmıştır. Hemen sonrasında da bu sözcüğün anlamı açıklanır. Lexis, Türkçeye çevrilirken, Fransızca yapılan bu açıklamalar Türkçeye çevrilmiştir.

Ön ek ve son eklerle yapılan türetmelerde olduğu gibi nasıl türediği anlaşılır olan kimi sözcüklerin yanına köken bilgisi verilmemiştir. Yazılı kaynağı bilinmeyen bir biçimde oluşturulmuş kökenlerin yanında yıldız işareti (*) bulunmaktadır. Hangi dilden, ne biçimde türediği bilinmeyen sözcüklerin yanında bilinmeyen köken, karanlık köken gibi açıklamalar bulunmaktadır.

ALAISE ou **ALÈSE** [alez] n. f. (de l'anc. fr. *laize*, largeur, du lat. *latus*, large; 1419). 1. *Pièce de toile, souvent imperméable, que*

ALAISE ya da **ALÈSE** [alez] diş. (eski Fr. *laize*, genişlik; Lat. *latus*, geniş; 1419).

Yukarıdaki örnekte, *alaise* sözcüğün köken kısmı şu biçimde yorumlanacaktır: Geniş anlamına gelen Latince *latus* sözcüğünden Fransızcaya geçmiştir ve eski

Fransızcada genişlik anlamına gelen *laize* biçiminde kullanılmıştır. 1419 tarihi ise bize bu sözcüğün görüldüğü, kullanıldığı ilk geçerli ya da yazılı kaynağı tarihi gösterir.

AMPHIGOURI [ãfiguri] n. m. (orig. obsc.; 1738). *Litt.* Langage ou écrit involontairement obscur, embrouillé, peu intelligible : *Le compliment de Thomas Diafoirus dans « le Malade imaginaire » de Molière est un amphigouri.* ♦ **amphigourique** adj. (1748). Obscur, embrouillé : *Style amphigourique. Il trouvait le moyen de servir à chacun un compliment amphigourique* (Gide).

AMPHIGOURI [ãfiguri] er. (köken. kar.; 1738). *edb.* İstençdışı karanlık, karışık, az anlaşılır dil ya da yazı : *Le compliment de Thomas Diafoirus dans « le Malade imaginaire » de Molière est un amphigouri.* ♦ **amphigourique** s. (1748). Anlaşılmaz, karışık : *Style amphigourique. Il trouvait le moyen de servir à chacun un compliment amphigourique* (Gide).

Yukarıdaki örnekte görülen *Amphigouri* sözcüğünün kökeni ise tam olarak bilinmemektedir. Yalnızca, 1738 yılında kullanıldığını gösteren bir belgenin varlığı söz konusudur.

3.2.6. Uzmanlık Alanları

Lexis, ansiklopedik nitelikler taşıdığından birçok alana ilişkin terim içermektedir. Bu terimlerin buldukları uzmanlık alanları da tanımlardan önce kısaltmalar biçiminde verilmiştir. İlgili kısaltmalar, sözlüğün giriş kısmında yer alan kısaltmalar dizelgesinde yer almaktadır.

ALANDIER [alãdje] n. m. (de *landier*; v. 1850). *Céram.* Four à plusieurs foyers, pour cuire les poteries.

ALANDIER [alãdje] er. (*landier*'den; 1850'ye doğr.). **seram.** Çömleklere pişirmek için kullanılan, çok ocaklı fırın.

AMPHION [ãfjõ] n. m. (v. 1950). *Chim.* Ion organique portant deux charges de signes contraires localisées.

AMPHION [ãfjõ] a. **kim.** Anfiyon. Belirli yerlerde ters işaretli iki yük taşıyan organik iyon.

Yukarıdaki örneklerde, kısaltmalar dizelgesinde bakarak *alandier* sözcüğünün seramik alanında, *amphion* sözcüğünün kimya alanında kullanılan bir terim olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.7. Tanım

Lexis'te tanımlar, genellikle kalın karakterlerle, göze çarpacak biçimde, rakamlarla verilmiştir. Seçilmiş sıra, yani anlamların numaralandırılması büyük oranda en sık

kullanılan anlamdan seyrek kullanılabile, genelden özele, günlük kullanımdan bilimsel ve teknik kullanımlara göre düzenlenmiştir.

Lexis'te sözlük maddeleri içinde anlamsal bir tutarlılık amaçlanmıştır. Bu tutarlılık, kümelendirmek ve kümelere ayırmak biçiminde sağlanmıştır. Maddebaşı olacak kılavuz bir sözcük seçilmiştir ve bu sözcükten türemiş ya da bu sözcükle oluşturulmuş bileşik sözcükler aynı madde içinde kümelendirilmiştir. Örneğin bir sözcüğe eklenen, *-age, -ment, -eur, -euse, -tion* vb. son ekler ve *dé(s)-, en-, re-* gibi ön eklerle türemiş sözcükler, türedikleri sözcükle aynı küme içinde yer almaktadır. Bu yöntemle, aynı kökten gelmiş ve aralarında anlamsal bağlar olan sözcükler bir araya getirilerek anlamlarının daha iyi kavranması sağlanmaya çalışılmıştır. Örneğin *grand* maddesi altında *grandet, grandelet, grandissime* sıfat, *grandeur* ad, *grandir, agrandir* eylem ve *grandement* belirteç olarak yer almaktadır. Bunlar alt maddebaşları olarak adlandırılmaktadır.

Élever eylemi ise farklı anlamlarına ve bu farklı anlamlardan türemiş sözcüklere göre üç ayrı maddebaşı olarak ele alınmıştır. 'Bir üst düzeye, dereceye çıkmak' anlamına gelen "élever", *élévation, élévateur, élévatoire, surélever, surélévation* alt maddebaşlarıyla, 'çocukları yetiştirmek, büyütme' anlamı olan "élever", *bien élevé, mal élevé* alt maddebaşlarıyla, 'hayvan yetiştirmek' anlamına gelen "élever" ise *élevage* ve *éleveur* alt maddebaşlarıyla verilmiştir. Bu biçimdeki eşadlı maddebaşları sözlük içinde numaralandırılmış, örneğin 1. ÉLEVER, 2. ÉLEVER, 3. ÉLEVER olarak sıralanmıştır.

Lexis'teki sözlük maddelerinde yer alan tanımlara bakıldığında her birinin kısa ama açıklayıcı türde betimlemeler olduğu görülür. Biz de Lexis'i Türkçeye aktarırken bu durumu göz önünde bulundurduk. Tanımın çıkış noktası, sözcüğü kendi yapısı içinde yeniden biçimlendirmek olmuştur. Bu yapılırken örneğin, eylemlerin hangi türde özne ve nesne aldığı ve hangi anlamlarda hangi tamlayanların geldiği belirtilmeye çalışılmıştır. Bundan ötürü sözlük maddesi içinde kimi eylemler aldıkları nesne ve öznelere göre yazılmıştır.

Eylemler aldıkları özne ve nesneye göre 'kişi özne' ve 'nesne özne' olarak ele alınmıştır⁴⁹. Kişi özne olarak belirtilen eylemlerde, öznenin bir kişi, nesne özne

⁴⁹ Çeviri ve kısaltmalar YTÜ Batı Dilleri ve Edebiyatları Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilimdalı tarafından yapılmıştır.

olarak belirtilen eylemlerde ise öznenin bir nesne olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca duruma göre bu özne, bir hayvan ya da herhangi başka bir nesne olabilmektedir.

Örneğin *agiter* eylemi, kişi özne olarak:

1. *Agiter un objet* (bir şeyin hızlıca birçok yönde yerini değiştirmek)
2. *Agiter une menace* (bir şeyi tehlikeli olarak tanıtmak)
3. *Agiter une question* (bir sorunu başkalarıyla tartışmak);

Nesne özne olarak da :

4. *Agiter quelqu'un* (birinin kaygılı bir hayat, derin üzüntü yaşamasına neden olmak)

olmuştur.

Benzer bir durum, sıfatlar için de geçerlidir. Anlamları dışında tümcedeki yerleri, özellikle ilgili sözcükten önce mi sonra mı geldiği, bir söz dizisiyle birlikte kullanılıp kullanılmadığı gibi bir belirsizliklerin söz konusu olduğu durumlarda gerekli bilgiler madde içinde belirtilmiştir. Sıfatların anlamlarının verilmesi konusunda ise duruma göre farklı yollara başvurulmuştur. Özellikle eklerle elde edilmiş sıfatlar türedikleri ad ve eylemlerin bulunduğu maddelerde, eylem ve adın anlamının tanımlandığı durumlarda sıfatlar yeniden tanımlanmamıştır. Örneğin *acceptable* sıfatı *accepter* eylemi içinde yer almaktadır. *Accepter* eylemi sıfatın hemen üzerinde tanımlandığı için *acceptable* sıfatı yeniden tanımlanmamaktadır. Ancak türemiş sözcük olarak sıfatın anlamında bir kayma, sapma, daralma, genişleme vb. durumlar söz konusu ise tanımı mutlaka yapılmıştır.

Bütün bu yazılardan anlaşılacağı gibi sözlük maddelerinin yapısı, çeviriye yön verecek olan önemli öğelerdir. Sözlüğün küçük ölçekli yapısına ilişkin alınmış her türlü karar, çeviri yöntemini de etkileyecektir. Nitekim sözlük maddeleri içinde kurulan anlamsal bağ çeviri yapılırken de göz önünde bulundurulmalıdır.

AGITER [aʒite] v. tr. (lat. *agitare*, fréquentatif de *agere*, agir; v. 1200). 1. (sujet nom de chose ou de pers.) *Agiter quelque chose (un objet)*, le remuer vivement en tous sens : *Il agitait ses feuilles pour en faire sécher l'encre* (Camus) [syn. SECOUER]. *Les enfants agitaient de petits drapeaux au passage du président* (syn. BRANDIR). *Vincent agitait la main en souriant* (Beauvoir). *Le chien agite la queue en signe de contentement* (syn. REMUER). *Le vent agitait les buissons* (Vian). — 2. (sujet nom de pers.) *Agiter une menace*, présenter quelque chose comme un danger imminent : *Il agita la menace de sa démission*. — 3. (v. 1600). *Agiter une question, un problème, etc.*, les discuter avec d'autres personnes : *On a agité la question de savoir s'il devait poser sa candidature* (syn. SOULEVER). — 4. (sujet nom de chose) *Agiter quelqu'un*, lui causer une vive inquiétude, une émotion ou une peine profonde; l'exciter facilement : *Je fus agité tout entier par la curiosité douloureuse de savoir ce qu'elle aurait pu faire* (Proust) [syn. †BOULEVERSER, PRÉOCCUPER, REMUER]. *Les souvenirs l'agitaient, le poursuivaient* (syn. ÉMOUVOIR). *Il est agité par une violente colère* (syn. †TRANSPORTER). *Tous ces discours finissaient par agiter profondément les ouvriers* (syn. EXCITER). ◆ **s'agiter** v. pr. Se remuer vivement : *Cesse de t'agiter ainsi sur ta chaise* (syn. BOUGER, REMUER, fam. SE TRÉMOUSSER). *La mer commence à s'agiter* (= la tempête se lève). *Les branches s'agitent*. *Le peuple s'agite*. *Pourquoi s'agite-t-il encore?* (Mauriac). ◆ **agité, e** adj. et n. 1. Qui manifeste des sentiments violents, un trouble profond pouvant aller jusqu'à la folie, une excitation qui se marque par des mouvements rapides : *C'est un agité et un excité, toujours prêt aux solutions les plus folles*. *Avoir le sommeil agité* (syn. FIÈVREUX, TOURMENTÉ). — 2. Se dit de quelqu'un qui remue sans cesse : *Un élève agité* (syn. EXCITÉ, INSTABLE, NERVEUX, REMUANT, TURBULENT). ◆ **agitation** n. f. (lat. *agitatio*; 1355). 1. Mouvement irrégulier ou désordonné de quelque chose ou de quelqu'un (sens 1 du v. tr. et v. pr.) : *Tout ce qui liait la feuille à l'autre feuille Était gémissement agitation* (Jouve). *Il est étourdi par l'agitation de toute cette foule* (syn. MOUVEMENT). *Je suis réveillé dès cinq heures par l'agitation qui règne dans la maison* (syn. BRUIT, †REMUE-MÉNAGE). *Il y a chez lui plus d'agitation que d'activité réelle* (syn. TURBULENCE). — 2. Trouble du comportement, en rapport avec l'excitation psychique, qui se traduit par des mouvements turbulents et désordonnés et par des actes dépourvus de plan réfléchi (sens 4 du v. tr.) : *L'agitation de son esprit se manifestait par le mouvement fébrile de ses mains* (syn. ÉMOTION, †BOULEVERSEMENT). *L'agitation du malade ne se calme pas : sa fièvre monte* (syn. EXCITATION). — 3. Mouvement politique ou social de caractère revendicatif ou insurrectionnel : *L'agitation ne cessait pas dans les régions de l'intérieur du pays* (syn. TROUBLES, †SOULÈVEMENT). *L'agitation avait gagné les centres ouvriers* (syn. EFFERVESCENCE, †REMOUS). ◆ **agitateur, trice** adj. et n. (1520, « cocher »). 1. (1792). *Péjor.* Celui qui cherche à soulever les passions pour causer des troubles sociaux : *Tchen le reconnut au moment où il sautait en selle : Ha, l'un des principaux agitateurs* (Malraux) [syn. MENEUR]. — 2. (1657). *Hist.* Représentant élu de l'armée levée par le Parlement lors de la première révolution anglaise. — 3. (1863). *Technol.* Nom générique des dispositifs servant à brasser, remuer, malaxer, homogénéiser des mélanges liquides ou pâteux. ◆ **agit-prop** n. m. (abrég. d'*agitation-propagande*; 1930). Dans les partis révolutionnaires, activité du militant sur les lieux de travail (distribution de tracts, prises de parole, etc.).

AGITER [aʒite] gçl. eyl. (Lat. *agitare*, zamanla *agere*, hareket etmek; 1200'e doğru). 1. (kişi nesne) *Agiter quelque chose (bir nesne)*, bir şeyin hızlıca her yönde yerini değiştirmek : *Il agitait ses feuilles pour en faire sécher l'encre* (Camus) [eşanl. SECOUER]. *Les enfants agitaient de petits drapeaux au passage du président* (eşanl. BRANDIR). *Vincent agitait la main en souriant* (Beauvoir). *Le chien agite la queue en signe de contentement* (eşanl. REMUER). *Le vent agitait les buissons* (Vian). ≅ 2. (kişi özne) *Agiter une menace*, bir şeyi tehlikeli olarak tanıtmak : *Il agita la menace de sa démission*. — 3. (1600'e doğru). *Agiter une question, un problème, etc.*, bir şeyleri başka insanlarla tartışmak : *On a agité la question de savoir s'il devait poser sa candidature* (eşanl. SOULEVER). — 4. (kişi nesne) *Agiter*

quelqu'un, birinin endişeli bir hayat ya da derin bir üzüntü, his yaşamasına neden olmak : *Je fus agité tout entier par la curiosité douloureuse de savoir ce qu'elle aurait pu faire* (Proust) [eşanl. ↑BOULEVERSER, PRÉOCCUPER, REMUER]. *Les souvenirs l'agitaient, le poursuivaient* (eşanl. ÉMOUVOIR). *Il est agité par une violente colère* (eşanl. ↑TRANSPORTER). *Tous ces discours finissaient par agiter profondément les ouvriers* (eşanl. EXCITER). ♦ **s'agiter** döş. eyl. Sürekli kımlıdanmak : *Cesse de t'agiter ainsi sur ta chaise* (eşanl. BOUGER, REMUER, tkz. SE TRÉMOUSSER). *La mer commence à s'agiter* (= fırtına geliyor). *Les branches s'agitent. Le peuple s'agite. Pourquoi s'agite-t-il encore?* (Mauriac). ♦ **agité**, e s. ve a. **1.** Hızlı hareketlerle kendisini gösteren coşkuya sahip, deliliğe gidebilecek derin huzursuzluk ve şiddetli duygular barındıran kişi : *C'est un agité et un excité, toujours prêt aux solutions les plus folles. Avoir le sommeil agité* (eşanl. FIÉVREUX, TOURMENTÉ). — **2.** Durmadan kımlıdanan kişiye denir : *Un élève agité* (eşanl. EXCITÉ, INSTABLE, NERVEUX, REMUANT, TURBULENT). ♦ **agitation** diş. (Lat. *agitatio*; 1355). **1.** Birinin ya da bir şeyin düzensiz ya da dağınık hareketi (gçsz. eyl. ve döş. eyl. 1. anlam): *Tout ce qui liait la feuille à l'autre feuille Était gémissent agitation* (Jouve). *Il est étourdi par l'agitation de toute cette foule* (eşanl. MOUVEMENT). *Je suis réveillé dès cinq heures par l'agitation qui règne dans la maison* (eşanl. BRUIT, ↑REMUE-MÉNAGE). *Il y a chez lui plus d'agitation que d'activité réelle* (eşanl. TURBULENCE). — **2.** Tasarlanmış bir plandan yoksun olarak yapılan bir davranış, düzensiz ve taşkın hareketlerden oluşan bir ruhsal tahrik ile ilgili olan davranış bozukluğu (gçl. eyl. 4. anlamı) : *L'agitation de son esprit se manifestait par le mouvement fébrile de ses mains* (eşanl. ÉMOTION, ↑BOULEVERSEMENT). *L'agitation du malade ne se calme pas: sa fièvre monte* (eşanl. EXCITATION). — **3.** Başkaldırı ve talepe dayalı nitelikteki sosyal ya da politik hareket : *L'agitation ne cessait pas dans les régions de l'intérieur du pays* (eşanl. TROUBLES, ↑SOULÈVEMENT). *L'agitation avait gagné les centres ouvriers* (eşanl. EFFERVESCENCE, ↓REMOUS). ♦ **agitateur**, **trice** s. ve a. (1520, « cocher »). 1. (1792). *kötül.* Kışkırtıcı. Toplumsal ayaklanma çıkartabilmek için kızgınlıkları ortaya çıkartmaya uğraşan kişi : *Tchen le reconnut au moment où il sautait en selle: Ha, l'un des principaux agitateurs* (Malraux) [eşanl. MENEUR]. — **2.** (1657). *tar.* Birinci İngiliz ihtilali sırasında görevi yüksek mahkeme tarafından sona erdirilen ordunun seçilmiş temsilcisi. — **3.** (1863). *teknol.* Karmaç. Sıvı ve koyu karışımları karıştırmaya, yoğurmaya, homojenleştirmeye yarayan aygıtların genel adı. ♦ **agit-prop** er. (*agitation-propagande*'ın kısalt.; 1930). İhtilalci partilerde militanların iş alanlarını hedef alan çalışmaları (broşür dağıtma, sözcülük yapma, vb.).

3.2.8. Örnekler

Örnekler, Lexis'te tanımları bütünler nitelikte yer almaktadır. Sözcüklerin konuşma ve yazı dilinde nasıl kullanıldıklarını daha iyi anlaşılacaktır. Bu örneklerin kimileri, Lexis'in yazarları ve düzeltmenlerince yazılmıştır. Kimileriye, 20.yy yazarlarının büyük bir çoğunluğunun yapıtlarından alıntılanarak hazırlanmıştır. Çünkü Lexis öncelikle, dilin çağdaş kullanımının gösterildiği, açıklandığı bir sözlüktür.

Ancak sözlük maddelerinin yazın ve klasik bölümünde sözcüklerin 18. ve 19. yy'daki kullanımları da belirtilmektedir. Bu sözcüklerin, tanımlarının yanında anlamları ile o zamanın yazarlarından alıntılanmış birçok örnek tümceye yer verilmektedir.

AGONIE [agoni] n. f. (lat. ecclés. *agonia*, du gr. *agônia*, lutte, angoisse; 1361). 1. Moment de la vie qui précède immédiatement la mort et où l'organisme lutte contre cette dernière : *Tout plutôt que cette agonie interminable* (Mauriac). *Il est à l'agonie* (= à la dernière extrémité). *Après des nuits et des nuits d'agonie pendant lesquelles il attendait d'être assassiné les yeux ouverts* (Camus). — 2. Lente disparition de quelque chose (d'un régime politique en particulier) : *Quelques soubresauts sanglants marquèrent l'agonie de cette monarchie. Le navire commença à sombrer, mais son agonie fut très longue.* ♦ **agoniser** v. intr. (lat. *agonizari*, combattre; 1361). Être à l'agonie (aux deux sens du nom) : *Dès que le Christ entre en agonie, il est promis aux hommes qu'ils n'agoniseront plus seuls* (Mauriac). *Le régime agonisait dans l'indifférence générale* (syn. DÉCLINER, S'ÉTEINDRE). ♦ **agonisant, e** adj. et n. (1587). *Les blessés agonisants râlaient dans la plaine. Les villes chinoises remplies d'agonisants silencieux* (Camus).
• **CLASS. agonie** n. f. Angoisse, tourment moral : *L'excès de son repentir l'a jeté dans une agonie de tristesse* (Massillon).

AGONIE [agoni] dış. (kilise Lat. ilg. *agonia*, Yun.'dan *agônia*, mücadele, keder; 1361). 1. Can çekişme. Organizmanın ölüme karşı mücadele verdiği, ölümden hemen önceki zaman dilimi : *Tout plutôt que cette agonie interminable* (Mauriac). *Il est à l'agonie* (= son anlarında). *Après des nuits et des nuits d'agonie pendant lesquelles il attendait d'être assassinée les yeux ouverts* (Camus). — 2. Birşeyin (özellikle bir siyasal rejimin) yavaşça kaybolması, ortadan kalkması : *Quelques soubresauts sanglants marquèrent l'agonie de cette monarchie. Le navire commença à sombrer, mais son agonie fut très longue.* ♦ **agoniser** geçsz. eyl. (Lat. *agonizari*, savaşmak; 1361). Can çekişmek (adın iki anlamında) : *Dès que le Christ entre en agonie, il est promis aux hommes qu'ils n'agoniseront plus seuls* (Mauriac). *Le régime agonisait l'indifférence générale* (eşanl. DÉCLINER, S'ÉTEINDRE). ♦ **agonisant, e** s. ve a. (1587). *Les blessés agonisants râlaient dans la plaine. Les villes chinoises remplies d'agonisants silencieux.* (Camus).

• **KLAS. agonie** dış. Kaygı, manevi acı : *L'excès de son repentir l'a jeté dans une angonie de tristesse* (Masillon).

3.2.9. Eşanlamlılar ve Karşıtanlamlılar

Lexis'te eşanlamlı ve karşıtanlamlı sözcükler, örneklerden sonra ayraç içinde verilmektedir. Madde ve alt maddebaşlarının ilgili tanımlarını açıklayan bu sözcükler, örneklerdeki anlama uygun olarak yerleştirilmişlerdir. Verilen eşanlamlı sözcük, örnek tümce bağlamında maddebaşının yerine kullanılabilmekte, ancak başka bağlamlarda anlamı tam olarak örtüşmemektedir. Bu eşanlamlı ve karşıtanlamlı sözcükler, teklifsiz, yazınsal vb. dil düzeylerine ve kullanım sıklıklarına göre abecesel sırada gösterilmektedir. Eşanlamlı sözcüğün yanındaki yukarı doğru ok imi (↑), madde ya da alt maddebaşının ilgili anlamına daha yakın anlamda olduğu ve daha sık kullanıldığını göstermektedir. Aşağı doğru ok (↓) ise verilen eşanlamlı sözcüğün daha az ve göreceli olarak daha uzak anlamda kullanıldığını göstermektedir.

Örnek:

ABASOURDIR [abazurdir] v. tr. (anc. fr. *basourdir*, de l'arg. *basir*, tuer; 1721). *Abasourdir quelqu'un*, l'étourdir à l'extrême par un grand bruit : *Je suis encore abasourdi par le bruit de la rue* (syn. ↑**ABRUTIR**). *Cet enfant m'abasourdit avec ses cris continuels* (syn. ↓**ÉTOURDIR**); provoquer chez lui un sentiment voisin de la stupeur : *La nouvelle de sa mort m'abasourdit, je l'avoue* (syn. ↑**CONSTERNER**). *Ce peuple abasourdi dont tous les jours une partie, entassée dans la gueule des fours, s'évaporait en fumées grasses* (Camus) [syn. **ACCABLER**, **STUPÉFIER**]. ◆ **abasourdissant, e** adj. *Un bruit abasourdissant. Une question abasourdissante* (syn. **STUPÉFIANT**). ◆ **abasourdissement** n. m. (1845). *Son abasourdissement, en constatant ma présence, était plaisant à voir* (syn. **STUPÉFACTION**).

ABASOURDIR [abazurdir] gçl. eyl. (esk. Fr. *basourdir*, argoda, *basir*'den, öldürmek; 1721). *Abasourdir quelqu'un*, başını kazana çevirmek. Aşırı gürültüden dolayı sersemletmek : *Je suis encore abasourdi par le bruit de la rue* (eşanl. ↑**ABRUTIR**). *Cet enfant m'abasourdit avec ses cris continuels* (eşanl. ↓**ÉTOURDIR**); aşırı şaşkınlık uyandırmak : *La nouvelle de sa mort m'abasourdit, je l'avoue* (eşanl. ↑**CONSTERNER**). *Ce peuple abasourdi dont tous les jours une partie, entassée dans la gueule des fours, s'évaporait enfumées grasses* (Camus) [eşanl. **ACCABLER**, **STUPÉFIER**]. ◆ **abasourdissant, e** s. Sağırlaştırıcı, şaşkına çeviren, sersemleten : *Un bruit abasourdissant. Une question abasourdissante* (syn. **STUPÉFIANT**). ◆ **abasourdissement** er. (1845). Sersemleşme, şaşırma, sersemletme : *Son abasourdissement, en constatant ma présence, était plaisant à voir* (eşanl. **STUPÉFACTION**).

4. SÖZLÜĞÜN AKTARILMASI

Sözlüğün aktarılması biçim ve içerik olarak iki ana ulamda incelenebilir. Lexis, yalnızca bir metin çevirisi olmamıştır. Çevrilecek metnin yazı tipinden, içinde bulunan simgelere, kısaltmalara dek yapılan bir aktarım olmuştur.

Proje çalışmasında, Profesör Daniel Gouadec'in teknik çeviri eğitimi modeli uygulanmıştır. Bu modele göre, öğrenciler, düzeylerine göre hiyerarşik bir yapı içinde gruplandırılmakta, projeler ortak bir çalışma yürütülerek yapılmaktadır. Her gruba bir şef atanır. Gruplara ayrılan öğrenciler, üstlendikleri çevirileri yaparak, çalışmalarını belirtilen zamanda grup şeflerine teslim ederler. Grup şefleri o çalışmaların ilk kontrollerini, düzeltmelerini yaptıktan sonra kendi kontrolörüne gönderir. Böylece, ortaklaşa yapılan çalışmalar boyunca düşünce alışverişi sağlanmış olur. Öğrenciler, çeviri çalışmalarını belli bir zaman dilimi içinde planlı bir biçimde yapma edimi kazanırlar.

Lexis projesinde de her biri 5 – 10 öğrenciden oluşan gruplar çalışmıştır (Örnek grup çalışma planı için bkz. Ek 8). Lexis metni, proje yürütücüleri olan Doç. Dr. Emine Demirel ve Prof. Dr. Füsün Ataseven tarafından haftalık ya da iki haftalık çalışmalar yapacak biçimde bölünerek öğrencilere yollanmıştır. Çeviri konusunda daha deneyimli olan son sınıf öğrencileri ile yüksek lisans öğrencileri grup şefi olmuştur. Grup şefleri herkesin payına düşen çevirileri dağıtıp toplamak ve ilk düzeltmeleri yapmakla görevlendirilmiştir. Ancak grup şefleri de öbür öğrenciler gibi kendilerine verilen çevirileri yapmışlardır. Öğrenciler, proje yöneticilerince belirlenen tarihte çalışmalarını bitirerek grup şeflerine yollamışlardır. Grup şefleri bu çalışmalarını biçim ve içerik açısından gözden geçirip ilk düzeltmelerini yaparak kendi kontrolörüne yollamıştır. Kontrolörlerin proje yürütücülerine yolladığı metinler, proje yürütücülerinin kontrollerinden sonra yayınevine yollanmaktadır. Sözlüğü aktarma aşaması için çeşitli çalışmalar ve yöntemler düşünülmüştür. Yöntemlerden biri, bütün sözlüğün bilgisayar ortamında taranıp uzmanlık alanlarına göre ayrılıp çevrilmesi olabilirdi. Bu yöntemle, her grup öğrenci yalnızca belli bir alan üzerine yoğunlaşarak çalışabilirdi. O ilgili alanda sürekli çalışacağı için çeviriler ve terminoloji de o oranda

tutarlı ve başarılı olabilirdi. Ancak teknik olarak sözlüğü bu biçimde alanlarına ayırmak çok zaman alacak ve yorucu bir uğraş olacaktı. Bir öbürü, sözlükteki sayfa sırasına göre yani abecesel sıra bozulmadan öğrencilere dağıtılması olabilirdi. Her öğrenci, uzmanlık alanı göz önüne alınmaksızın çalışır, herhangi bir ayırım yapılmazdı. İlk yöntemdeki teknik güçlükten ötürü bu ikinci yöntem uygulanmıştır.

Çeviri çalışması için de iki ayrı yöntem düşünülmüştür. İlki, bilgisayar ortamında bir veritabanı programıyla, belli bir “arayüz” üzerinden çalışmak olabilirdi. Bu yolla çalışmalarını ortak bir havuzda toplamak daha kolay olabilirdi. Diğer yöntem ise, en bilinen yazı programlarından biri olan Microsoft Office Word (bundan sonra Word olarak geçecektir) aracılığıyla görece alışıldık bir yolla yapmak olabilirdi. Bu çalışma için öncelikle ilk yöntem benimsenmiş, sözlükteki değişkenleri içeren *Xml* veritabanlı bir arayüz hazırlanmıştır. Burada sözlükteki değişkenlerden kasıt, maddebaşı itibarıyla sözlük maddesi içinde yer alan her bir farklı bilgidir. Yani yapılan arayüzde, maddebaşı, söyleyiş, köken, tarih, tanım, örnek, eşanlam, karşıtanlam vb. her bilgi için bir kutucuk yer alacaktır. Öğrenci de elindeki metne göre bu bilgileri dolduracaktır. Çeviri çalışmasına bu yöntemle başlanmış ancak bilgisayarla çalışma sistemini öğrenmek için yeterli zaman olmaması ve projede bulunan her öğrencinin aynı bilgisayar bilgisi düzeyinde olmaması çalışmada aksaklıklara neden olmuştur. Bu nedenle projeye, Word programıyla devam edilmiştir. Bu program, öğrencilerin çoğu için kullanması daha kolay bir program olmuştur. Ancak bu sözlüğün çevirisinin yalnızca bir metin çevirisi olmadığına değinmiştik. Proje, tekdilli bir sözlüğü çift-dilli bir sözlüğe dönüştürmek olduğundan, elimizdeki kaynak metin olan özgün Lexis metninin kimi yerleri kaynak dilde kalacak, kimi yerleri Türkçeye çevrilecekti. Yani ortaya yalnızca yeni bir çeviri metni çıkarılmayacaktı. Bundan dolayı, Word programında çalışırken öğrenciler, kendilerine basılı kopyalar olarak verilen metnin çevrilmeyecek olan kısımlarını yeniden bilgisayarda yazmak durumunda kalacaklardı. Çalışma bir süre böyle sürdükten sonra, zaten elde bulunan metnin yeniden yazılmasının ciddi bir zaman yitimi yarattığı düşünülmüştür. Bunun üzerine özgün Lexis, taranarak Pdf (*portable document format* - taşınabilir belge biçimi) olarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Sayfalara, bu biçimdeyken herhangi bir müdahalede bulunulamadığından, Pdf'yi Word programına aktaran başka bir programda ilgili sayfalar Word belgesi biçimine

getirilmiştir. Böylece, kaynak dilde kalması gereken yerlere dokunmadan, yalnızca çevrilmesi gereken yerler çevrilebilecekti.

Pdf'den Word'e aktarımda yaşanan sorun ise çalışmada başka bir güçlük yaratmıştır. Lexis'in özgün biçiminde satırların birbirine yakın ve küçük punto ile yazılmış olması, Word'e çeviren programın harflerin üstündeki aksanları ve noktalamaları çok iyi tanıyamamasına neden olmuştur. Word'e, doğru aktarılamayan karakterleri yeniden elle düzeltmek gerekmiştir. Çalışma, bu yöntemle sürdürülmüştür.

Bu ve buna benzer durumlar, böyle bir çalışmaya başlamadan önce çalışma yöntemini, teknik donanımları vb. iyi ayarlamak gerekliliği konusuna örnek niteliğindedir. Nitekim, diğer türlü, çalışma hızını yavaşlatacak birçok sorunla karşı karşıya gelinebileceği gözlenmiştir. Bu da çeviriyi teslim sürecinde sıkıntılar doğurabilmektedir.

Belirli bir çalışma yöntemi oturtulduktan sonra sözlüğün aktarım aşamasına yoğunlaşmıştır.

YTÜ Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü'nün uyguladığı teknik çeviri yönteminden daha önce söz etmiştik. Lexis de içeriği açısından teknik bir metin olarak değerlendirilmektedir. Daniel Gouadec'in çeviri yöntemine göre çeviri süreci şöyle işlemektedir⁵⁰:

1- Araştırma Aşaması

Bu aşamada, çalışılan metin ve ilgili konuya ilişkin belge ve terim çalışmaları, araştırmaları yapılmaktadır. Söz konusu araştırmalarda, basılı kaynaklardan, internet kaynaklarından ve özellikle de konusunda uzman kişilerden yararlanılmaktadır.

2- Çeviri Aşaması

Çeviri, eldeki metni en doğru biçimde çevirmek amaçlı yapılan her türlü belge ve terim çalışmasını tamamladıktan sonra gelen aşamadır.

⁵⁰ Daniel Gouadec, **Profession : traducteur**, (Paris: La Maison du Dictionnaire, 2002): 17'den aktaran Elif Ertan, "Teknik Çeviri Eğitiminde Başarı Karşılaştırmalı Uygulamalar", **Unesco Mevlâna Yılında VII. Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu Bildiri Kitabı 1, 2-5 Mayıs 2007**, (Konya: Selçuk Üniversitesi): 267.

3- Kontrol aşaması

Çevirinin tamamlanmasından sonra da kontrol aşaması gelmektedir. Yapılan çalışmanın okunması, eksik yerlerin düzeltilmesi vb. işlemler yapılır.

Bu aşama, çeviri sürecinin en önemli aşamalarındandır. Ortaya tutarlı ve verimli bir çalışma çıkması açısından önemlidir. Bu süreç aynı zamanda ortaklaşa çalışan öğrencilere bir çeviri disiplini ve yapacakları işi planlı bir biçimde yapmalarını sağlamaktadır.

Lexis çalışmasında bu üç aşamalı süreç iki küme içinde işlemektedir. Bu, tıpkı bir sözlüğün büyük ve küçük ölçekli yapısı gibi düşünülebilir:

—Büyük ölçekli araştırma, çeviri ve kontrol;

—Küçük ölçekli araştırma, çeviri ve kontrol aşamaları.

Büyük ölçekli araştırma, proje öncesinde, proje yürütücülerince yapılması gereken çalışmalardır. Çalışmanın tümünü etkileyecek olması açısından oldukça önemlidir. Bu süreçteki eksiklikler, zincirleme bir biçimde bütün çalışmada eksikliklere, yanlışlıklara yol açacaktır.

Bu aşamada, projede görevli kişilerin işvereni konumundaki proje yürütücülerinin, üzerinde çalışılacak metne ilişkin temel bilgileri vermiş olması gereklidir. Söz konusu çalışmada bu bilgiler, sözlükbilgisi ve sözlük yapımcılığı ile ilgili konuların öğretimidir. Nasıl ki çevirmen, çevireceği konuya ilişkin araştırmalar yapmalıdır, sözlükbilgisi ve sözlük yapımcılığı eğitimi de, çalışmada bu ön araştırma aşamasını sağlayacaktır. Bu, Lexis'in nasıl bir sözlük olduğunu, yapısını, diğer sözlükler arasındaki yerini gösterecektir. Sözlükçülüğe ilişkin verilen bilgiler, neyin, neden yapıldığıyla ilgili verileri ortaya koyarak, projede görevli kişilerin yaptıkları çalışmalarda, teknik ve toplumsal açıdan daha bilinçli olmayı sağlayacaktır.

Bu noktadaki en büyük yol göstericilerden biri de, Lexis'in önsözüdür. Lexis'i yapanlar, bu önsözde, sözlüğün büyük ve küçük ölçekli yapısını açıklamışlardır. Özellikle sözlük maddelerinin anlatımını, neyi nasıl planlayıp yazıklarını belirtmişlerdir. Lexis'e ilişkin bu açıklamalar, çeviri sürecinde göz önünde bulundurulması gereken, oldukça aydınlatıcı ve önemli bilgilerdir. Nitekim, yapılacak projenin amaç, hedef kitle, biçim ve içerik konularına ilişkin yönlendirmelerde yardımcı olacaktır. Çeviri açısından da nasıl bir dil ve anlatım

kullanılacağına ilişkin bilgiler sağlayabilecek bir bölümdür. Bu açıdan, çalışmaya başlamadan önce önsözün okunması gerekmekte, ilgili bilgiler projede çalışacak kişilere de aktarılmalıdır. Ancak çalışma öncesinde bu okuma yapılmamış, projede çalışacak kişilere de buradaki bilgiler verilmemiştir. Bu durum, Lexis'in yapısını anlamada güçlükler yol açmıştır.

Başka bir konu, öğrenilen bu bilgiler ışığında nasıl bir çalışma yöntemi benimseneceğidir. Bu konuda alınacak olan karar, çeviri boyunca bilgisayar programlarının kullanılıp kullanılmayacağı, kullanılacaksa hangi programların nasıl kullanılacağı, hangi teknolojik araçlardan yararlanılacağı gibi soruları kapsamaktadır.

Büyük ölçekli araştırmanın öbür bir noktası ise, çalışma gruplarına sunulacak olan kısaltmalar, simgeler, imler, sesçil abece, yazı tipleri gibi biçimsel öğelerdir.

Büyük ölçekli çeviri, proje kapsamında çalışan tüm kişilerce ortak olarak kullanılacak bilgilerin çevirisidir. Bu bilgiler, Lexis'te yer alan kısaltmaların, kimi kalıplaşmış sözlerin çevirisi ile tanımların Türkçeye nasıl bir anlatımla aktarılacağına ilişkin kararlardır. Bu konular **Biçim Aktarımı** başlığında daha ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Büyük ölçekli kontrol ise kontrolörler ve proje yürütücülerince, projede görevli öğrencilerin yaptığı çalışmaların biçim ve içerik kontrollerinin yapılması olarak değerlendirilmektedir. Bu konu, **İçerik Aktarımı** başlığında daha ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Küçük ölçekli araştırma, çeviri ve kontrol aşamaları öğrencilerin kendi paylarına düşen çeviriler için uygulaması gereken yöntemlerdir. **İçerik Aktarımı** başlığı altında ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

4.1. Biçim Aktarımı

Çeviri dendiğinde akla ilk gelen, sözcük ve tümcelerin yani metnin çevirisi olur. Ancak içerik kadar metnin biçimi de çeviri uygulaması açısından büyük önem taşır. Özgün metin ile çeviri metni karşılaştırıldığında biçim açısından da bir aktarım söz konusu olmalıdır. Özellikle de belirli uzmanlık alanlarında olan, teknik konulu sayılan metinler yazınsal metinlere göre biçim ve içerik açısından sınırları daha belli çalışmalardır. Metin içeriğindeki resimler, fotoğraflar, şekiller ve metnin kendisi insanın hayal gücünden öte kendi dilinde karşılaştırabileceği belirli bir konuya

götürebilmelidir. Sözlük ve ansiklopediler de bu konunun en belirgin işlediği yapıtlar arasındadır. Her ikisi de doğaları gereği bir maddenin aynı ya da başka dilde karşılığı ve açıklamasını içerir. Okuyucuya birebir bir şema sunar. Örneğin, kaynak metindeki yazı tipi, yazı büyüklüğü, sayfa biçimi, renk, boyut, grafik vb. öğeler erek metne de en uygun biçimde yansıyabilmelidir.

Sözlük, ansiklopedi vb. yapıtların aynı zamanda birer ticarî ürün olduğu konusu da hesaba katıldığında biçimin aktarılması ayrı bir önem kazanıyor. Çünkü bu denli geniş kapsamlı yapıtlar, okuyucunun satın alması amacıyla da pazara sürüldüklerinden, büyüklükleri, ağırlıkları, sunumları önemli olmaktadır. Örneğin, daha büyük karakterli yazılar olması isteği sözlüğü, matbaacılık gereklilikleri dışında bir büyüklükte olmasına neden olabilir. Bu nedenle hem ticarî hem de yapıtın yazılış amacı dengeleri korunmaya çalışılarak okuyucunun en elverişli biçimde yararlanabileceği bir ürün sunulmaktadır.

Lexis'te de içerik çevirisinden önce biçimsel bir çeviri, aktarım söz konusu olmuştur. Özgün metnin sayfa biçimi, yazı tipi ve boyutu, sesçil abecesi, kısaltmalar gibi öğeler çeviri uygulaması sırasında göz önünde bulundurulmuştur.

Lexis projesinde, sözlük maddelerinin yani küçük ölçekli yapının Türkçeye aktarılması aşamasında işin proje açısından göreceli olarak kolay olan kısmı sözlük şablonunun zaten hazır olması olmuştur. Özellikle de belirli bir yayınevine ait yapıtın aktarılması söz konusu olduğundan, yayınevinin basmış olduğu özgün metindeki yazı tipleri, boyutları, sayfa yapısı, sözlük kapsamında tanımlama amaçlı simgeler vb. konularda yeniden bir karar alınması söz konusu olmamıştır.

4.1.1. Yazı Tipi

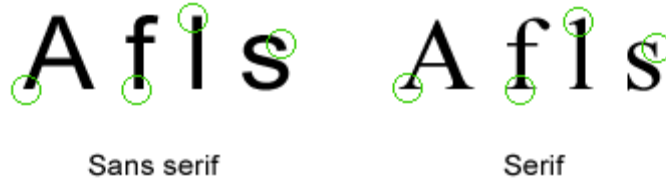
Yazı tipi, aynı temel örüntüde motifi olan harf, sayı, simge ve imler topluluğudur. Bir yazı tipindeki motiflerin hepsi belirli bir genişlik, yükseklik, karakter aralığı, tasarım ve görünümdedirler. Yazı tipleri bu özelliklerine göre belli aile ve gruplara ayrılırlar. Benzer tasarımda olan yazı tipleri bir aile oluşturmaktadır. Çıkıntılı, çıkıntısız, eşit genişlikli, değişken genişlikli, yükseklik gibi özelliklerine göre de yazı tipi ailesi altında yazı tipi grupları yer almaktadır. Bununla birlikte yazı tiplerinin aile ve gruplara ayırmakta çok keskin kurallar yoktur⁵¹.

⁵¹ Yazı Tipleri, <http://www.belgeler.org/recs/css2/fonts.html#fonts1>, [16.08.2009].

Yazı tipi, yapılan çalışmalarda istenen etkiyi yaratmayı sağlayan en önemli öğelerden biridir. Makale, kitap, resmî ve akademik yazılar gibi yapıtlardaki en noktalardan biri ise okunabilirliktir. Bu da yazı tipleri ile doğrudan ilgili bir konudur. Yazı tiplerinin okunabilirliğini etkileyen özellikler büyük ölçüde karakterlerin çıkıntılı olup olmamaları olarak görülür. Karakterlerin çıkıntılı olup olmama özellikleri, yazı tipi aileleri içinde “serif” ve “sans serif” adlarıyla belirtilmiştir.

4.1.1.1. Serif ve Sans Serif

Serif ve Sans Serif, yazı tipi aileleri içinde yer alan yazı biçimleridir. Serif, bir yazıdaki karakterlerin alt ya da üst kısımlarındaki uçlarına koyulan kısa eklemelerdir. Yani yazı karakterinin çizgilerinin sonunda incelen ya da yuvarlaklaşan yapıda çıkıntılı uçlar bulunur. Bunlara “fırça darbesi bitişleri” de denir. Bu çıkıntılı uçların olmadığı yazı biçimine de sans-serif denmektedir. Aşağıdaki şekilde karakterlerdeki serif ve sans serif özellikleri gösterilmektedir.

Şekil 7: Serif – Sans Serif

Alex Poole, “Which Are More Legible: Serif or Sans Serif Typefaces?”, <http://www.alexpoole.info/academic/literaturereview.html>'den uyarlanmıştır [16.08.2009].

Serif biçimli yazı tipi, harfler ve sözcükler arasında boşluk artırmak ve okunabilirliğe yardımcı olmak amacıyla kullanılırlar. Karakterlerin, harflerin dışına doğru olan çıkıntılar, karakterler arasında belli bir boşluk yaratmasının gözler açısından rahatlık sağladığı belirtilmiştir. Sans serif yazı biçiminde ise bu çıkıntılar yoktur ve karakter çizgileri düz biçimde tasarlanmıştır. Araştırmalar sonuç açısından sürekli değişkenlik gösterse de düz yapıdaki karakterlerin belli bir süre sonra gözü yorduğu sonucuna

varılmıştır⁵². Bu sebeple kitap, dergi, makale gibi yazılı metinlerde sans serif yerine serif türünde yazı tipleri seçilmektedir.

4.1.1.2. Lexis'in Yazı Tipi

Lexis'in yazı tipi iki türlü olarak belirlenmiştir. Maddebaşları ve alt maddebaşları için sans serif bir yazı tipi seçilmiştir. Maddebaşı büyük ve kalın harflerle yazılırken, alt maddebaşları küçük ve kalın harflerle yazılmıştır. Tanımlar, örnekler ve diğer açıklamalar içinse serif türü bir yazı tipi seçilmiştir.

ABIOTROPHIE [abjɔtrofi] n. f. (v. 1950). *Biol.* Processus dégénéralif atteignant les cellules vivantes, en particulier celles du système nerveux.

ABJECT, E [abʒekt] adj. (lat. *abjectus*, rojeté; 1470). Qui suscite le dégoût, le mépris, par sa bassesse : *Si tout homme peut tuer dans le combat, il faut pour frapper un prisonnier une abjecte grâce d'État* (Malraux) [syn. usuel **IGNOBLE**]. *C'est un être abject* (syn. **BAS, INFÂME, RÉPUGNANT, VIL**). ◆ **abjectement** adv. (1470). ◆ **abjection** n. f. (lat. *abjectio*, rejet; 1372). Litt. *Être au dernier degré de l'abjection* (= de l'abaissement moral). *Vivre dans l'abjection* (= la dégradation, l'infamie).

● **CLASS. abject** adj. Qui n'est pas noble, qui est d'une condition sociale humble : *Je ne suis pas d'un lignage si abject que ce vous soit une honte de m'avoir pour gendre* (Sorel). ◆ **abjection** n. f. 1. Humiliation, mépris de soi : *Bien loin de fuir l'abjection et l'humiliation, je dois l'accepter* (Bourdaloüe). — 2. En parlant de la condition sociale, humilité (non péjor.).

Şekil 8: Lexis Yazı Tipi Örneği

Lexis Larousse de la langue française, Paris: Larousse, 2002.

Çalışma nesnemizin, özgün ve ilk örnek oluşturabilecek bir sözlük çalışması olduğunu belirtmiştik. Çalışma, aynı zamanda bir çeviri çalışması olduğundan kaynak metindeki yazı tipinin olduğu gibi korunması kararlaştırılmıştır. Ancak Pdf'den Word programına aktarma yapılırken, program yazı tiplerini tanımadığı için tek tip yazı tipinde aktarma yapmaktadır. Bütün hepsini tek tek değiştirmek çok emek isteyen bir çalışma olacağından öğrenciler Times New Roman yazı tipinde çalışmıştır⁵³. Yazı tipi dışında sözlük maddelerinin, kalın, ince ya da eğik olup

⁵² Alex Poole, "Which Are More Legible: Serif or Sans Serif Typefaces?", <http://www.alexpoole.info/academic/literaturereview.html>, [16.08.2009]

⁵³ Times New Roman geleneksel yazı tipleri arasında en bilinen ve çok yeğlenendir. 1931 yılında Stanley Morison ve Victor Lardent tarafından tasarlanan ve İngiliz gazetesi The Times tarafından hizmete sunulan bir yazı tipidir. Bu yazı tipinin en belirgin özelliği *serifli* olmasıdır. Lexis gibi sözlük ve ansiklopedilerde büyük ölçüde bu yazı tipinin kullanıldığı görülmektedir.

olmaması, tanım ve örneklerin yazı tipi tercih ve büyüklükleri, tanımlar arasında yer alan çizgi, nokta, virgül, simgeler vb. imlerin hangisinin kullanılıp kullanılmayacağı gibi konular hakkında önümüzdeki şablon dışına çıkılmamıştır.

Lexis'in yayım öncesi yazı tipi ve sayfa yapısına yayınevi karar verecektir, tıpkıbasım olmayacaktır. Yapıt,

4.1.1.3. Sesçil Abece Yazı Tipi

Lexis'in sesbilgisi bölümleri için IPA kullanılmıştır. Bu konuyla ilgili bilgi bir sonraki *4.1.5 Sesçil Abece* başlığı altında anlatılmıştır.

4.1.2. Simgeler

Lexis'te alt maddebaşlarının, kalıplaşmış sözlerin, sözlük maddelerinin klasik ya da yazınsal anlamlarının belirtilmesinde birtakım simgeler kullanılmaktadır. Simge olarak sıklıkla ◆, ●, ||, → imleri görülmektedir. Sözlüğün içeriği yanında bu türde simgeler ilk başta çok önemli birer öge olarak görünmeyebilmektedir. Ancak biçim aktarımı çerçevesinde çalışma nesnesi üzerinde tutarlılığı sağlama açısından önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü çeşitli yazı tipi aileleri ve yazı tiplerine bakıldığında birbirine benzeyen birçok simge olduğu görülür. Ufak farklılıkları gibi görünmelerine karşın bütünlük içerisinde tutarlılığı bozabilmektedirler.

Projenin yürütülmesi sırasında da karşılaşıldığı üzere, projede yer alan öğrenciler ellerindeki özgün metinde yer alan simgeleri birebir bulamadıklarında o simgeye benzediğini düşündükleri başka simgeler yerleştirmişlerdir. Örneğin sözlük maddeleri içindeki alt maddebaşlarını gösteren baklava dilimi simgesi ilk kontrolü yapacak grup şefi karşısına ◆, ◆, ◆, ◆, ◆ gibi farklı biçimlerde çıkmıştır. Aynı biçimde kimi deyim ve deyişleri belirten dikine çift çizgi (||, ||, ||) maddenin klasik ya da yazınsal anlamları gösteren nokta simgesi (●, ●) madde yönlendirmelerini gösteren sağa ok simgesi (→,→), parantez içlerinde gösterildiği gibi öğrenci tarafından farklı biçimlerde yansıtılmıştır. Bu da sözlüğün tutarlılığı açısından bir sorun yaratmakla birlikte düzeltme aşamasında birçok zorluğa neden olmuştur. Aşağıda kullanılan karakterlerle ilgili iki farklı örnek sunulmaktadır:

Örnek 1:

1. **ABUSER** [abyze] dol. gçl. eyl. (*abus*'den; 1312). [Kişi özne] 1. Kötül. *Abuser de quelque chose*, bir şeyi kötü kullanmak, genellikle, aşırı bir şekilde kullanmak; istismar etmek : *Il*

*abuse de sa force contre les plus faibles. Quand elle se fut aperçue que je n'abusais pas du plaisir, elle ferma les yeux sur mes sorties du soir (Mauriac). Le ministre avait abusé de son autorité (=haklarını aşmıştı); ve, gçsz. : Je suis patient, mais il ne faut pas abuser (eşanl. DÉPASSER LA MESURE). Laisse-le tranquille, tu abuses (eşanl. EXAGÉRER). –2. Abuser de quelqu'un, birinin iyi niyetini, sabrını, vb. kötüye kullanmak : Nous sommes tres bons avec les gens, et ils abusent de nous (Blais). –3. Abuser d'une femme, bir kadını baştan çıkarmak, onun ırzına geçmek : Sadique condamné pour avoir abusé d'une fillette (eşanl. VIOLER). ♦ **abus** dış. (Lat. *abusus*, kötü kullanım; 1361). 1. Kötü kullanım, bir şeyin aşırı kullanımı (eylemin birinci anlamı) : L'abus des médicaments peut entrainer certains troubles (eşanl. EXCÈS). Commettre un abus de confiance (=birinin güvenini zedelemek). –2. Alışkanlıkla, gelenekle yerleşmiş sosyal adaletsizlik (tüml.siz ve çoğunlukla ç.) : Il s'était attaqué aux règlements officiels; il avait dénoncé les abus (Martin du Gard). Les syndicats protestaient contre cet abus (eşanl. hukukb. ILLÉGALITÉ). –3. Tkz. Il y a de l'abus, abartı olma. –4. Huk. *Abus d'autorité*, devlet memurunun haklarını ihlal etmesi. || *Abus de confiance*, güvenilirmez kişilere emanet edilen eşyaların ya da değerlerin yok edilmesi sonucunda işlenen suçun cezası. || *Abus de droit*, bir hakkı, kurallara karşı ya da başkalarına zarar verecek şekilde kullanmak. || *Appel comme d'abus*, eskiden kilise otoritesinin sivil otoritere karşı yaptığı güç suistimaline itiraz. ♦ **abusif, ive** s. (lat. *abusivus*; 1361). Abartı içeren : *Privilège abusif*. ♦ **abusivement** bel. (1495). Il s'est abusivement servi de votre naïveté pour arriver à ses fins.*

- KLAS. **abuser** dol. gçl. eyl. *Abuser de quelque chose*, bir nesnenin kınanılacak bir şeye alet olması : *Ces dévots De qui la sacrilège et trompeuse grimace Abuse impunément DE ce qu'ont les mortels de plus saint et sacré (Molière).*

Örnek 2:

1. **CRU, E** [kry] s. (Lat. *crudus, cruor*'dan, kan; 1100'e doğr.). 1. *Aliment cru*, pişmemiş yemek, çiğ : [Ils] *tirent de leur carnier un bon morceau de bœuf en daube, des oignons crus* (Daudet) [karşıt. CUIT]. — 2. Ham, işlenmemiş : *Soie crue, bois cru*. — 3. Yemek yapmaya ve çözünmeye elverişli olmayan kalkerli su (karşıt. DOUX). — 4. tkz. ve alay. *Manger, avaler quelqu'un tout cru*, -e sert davranmak, çok kızmak, -i çiğ çiğ yemek istemek (büyük bir öfkeyi ve tehdidi ifade etmek için kullanılır.). || *Lait cru*, eşanl. LAIT BOURRU. ♦ **crudité** dış. (Lat. *cruditas*, hazımsızlık; 1398). 1. Çiğlik, meyve ve sebzelerin çiğ olma niteliği : *Crudité des fruits*. — 2. Çiğlik. Kimi çiğ besinlerin sindirim sindirim güçlüğü özelliği. ♦ ç. dış. (1834). Çiğ yenen sebze, meyveler : *Son goût allait d'abord aux crudités, aux crevettes et aux coquillages (Romaines).*

- klas. **crudité** dış. Midede ekşilik; hazımsızlık.

Örnek 1 ve Örnek 2, aynı grupta çalışan iki öğrencinin çalışmalarından bir kesittir. Bu iki örnek aynı metin içinde yan yana geldiğinde biçimsel olarak tutarsız kalacaktır. Proje çalışmasının hazırlık aşamasında bu türde simgeler için bir ortak verilmemiş olmaması ya da çalışma boyunca yaşanan iletişim kopuklukları bu türde tutarsızlıklara neden olabilmektedir. Düzeltme sırasında ortaya çıkan bu durum, bu türden görgül ve grup yapılan çalışmalarından önce biçimsel uygunluk ve tutarlılığı sağlamak üzere ortak simge kararı alınmasının önemini göstermiş, aynı oranda öğretici bir örnek olmuştur.

4.1.3. Sesçil Abece

Sözlüğün en önemli bölümlerinden biri sesçil yazı yani sesbilgisi kısmıdır. Her bir maddebaşından sonra köşeli ayraç içinde yer alan bu kısım, sesçil abece ile gösterilir. Sesçil abece oluştururken büyük ölçüde IPA (Uluslararası Sesçil Abece)'dan yararlanılmaktadır (bkz. Şekil 2). Ancak bu abece dışında kullanılan abeceler de vardır. Uluslararası bir sesçil abece olmasına karşın, bu abeceyi kullanan kimi sözlüklere bakıldığında, dillerin kendine özgü seslerin denk gelen farklı karakterler kullandıkları hatta aynı sesin farklı kaynaklarda farklı karakterlerle karşılandığı da görülmüştür. Lexis için kullanılan sesçil abece konusunda, simgelerde yaşanan duruma benzer bir durum yaşanmıştır. Proje çalışması öncesinde herkesin çalışacağı ortak bir abece kararlaştırılmadığından çalışma başladığında öğrenciler farklı karakterler kullanma eğiliminde olmuşlardır. Ayrıca özgün metinde, sesçil abece için tam olarak hangi tür karakterlerden yararlanıldığının bulunamadığı durumlar olmuştur. Çünkü sesçil abece de bilgisayar ortamında belli bir yazı tipi sınıfında olup o yazı tipi doğrultusunda ortak karakterler sağlanabilmektedir. Bu yazı tipleri de bilgisayarın kendi işletim sistemi içeriğinde var olan yazı tipleri arasında olabilir ya da olmayabilir. Bu nedenle, çalışmanın ilerleyen aşamalarında sesbilgisi bölümünü yazarken internet üzerinden IPA yazı tipleri bularak onları kullandık⁵⁴.

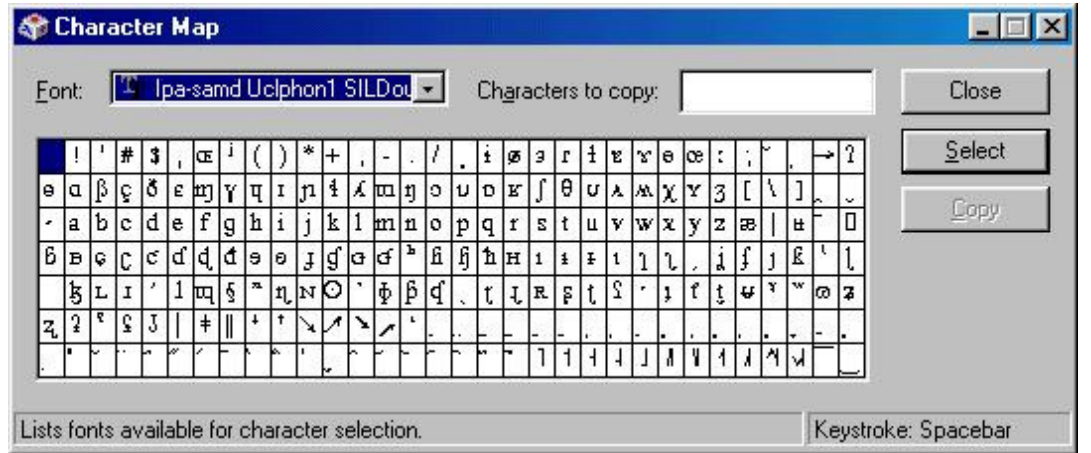
En çok kullanılanlar Unicode olarak kodlanmış yazı tipleri olmuştur. Unicode, Türkçede evrensel kod demektir⁵⁵. Bu kodda, her yazı karakteri için bir sayı karşılığı verilmiştir ve yazılım, altyapı ya da dil ne olursa olsun bu karakterler değişmeyecek

⁵⁴ "IPA Transcription with SIL Fonts", http://scripts.sil.org/cms/scripts/page.php?site_id=nrsi&cat_id=FontDownloadsIPA#Doulos [03.10.2009].

⁵⁵ "Evrensel Kod Nedir?", <http://unicode.org/standard/translations/turkish.html> [03.10.2009].

biçimde ölçünleştirilmiştir. Charis SIL, Doulos SIL adlı yazı tipleri de IPA karakterlerini kapsayacak biçimde tasarlanmış Unicode yazı tipleridir. Charis SIL, Unicode olarak kodlanmış serifli bir yazı tipidir. Latin ya da Kiril temelli yazı sistemince ihtiyaç duyulan kapsamlı bir içeriğe sahip olmasının yanı sıra IPA'nın tüm içeriğini barındırmaktadır. Doulos SIL yazı tipi ise Charis SIL'den farklı olarak Times New Roman yazı tipi özelliklerini de desteklemektedir.

Ancak proje öncesinde doğrudan ortak bir abece sunulmaması, proje grubunda olan öğrencilerin çalışmalarında farklı boyut ve yazı tiplerinde sesçil abece karakterleri kullanmasına neden olmuştur. Grup şefleri, kontrol sırasında, öğrencilerin karakter benzerliklerinden ötürü birçok yanlış harf kullandığını, bulunamayanlar karakterlerin boş bırakıldığını fark etmişlerdir. Bu da düzeltme sırasında sorunlara ve doğal olarak da biçim konusunda tutarsızlığa neden olmuştur. Bu sorunun, çalışmanın ilerleyen aşamalarında sürmesi nedeniyle, çalışmada bu kısmın yapılmaması kararı alınmıştır.

Şekil 9: Doulos SIL Yazı Tipi Örneği

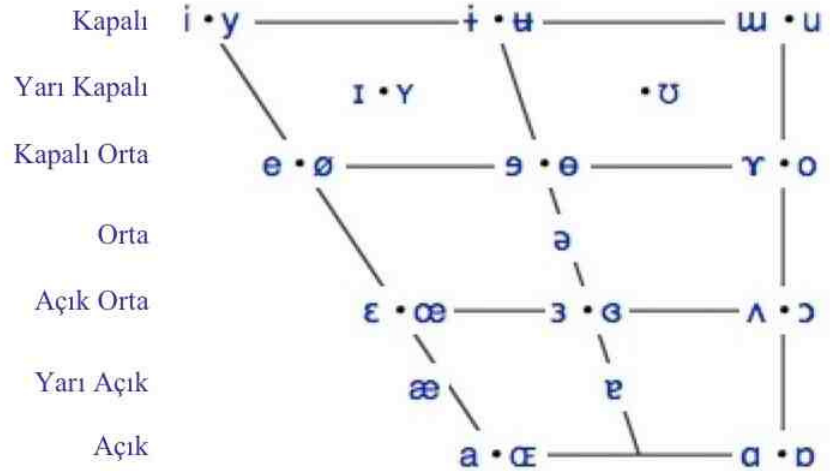
“The IPA-SAM phonetic fonts”, <http://www.langsci.ucl.ac.uk/resource/fonts.php> [03.10.2009].

ULUSLARARASI SESÇİL ABECE (2005)

ÜNSÜZLER

Ekleme Yerleri	Dudaksıl		Taçsı				Dil Üstü			Dil Kökü		Gırtlak -sıl	
	Çift Dudak	Dudak Diş	Diş	Diş Yuvasl	Art Diş Yuvasl	Üst Damaksıl	Damaksıl	Art Damaksıl	Küçük Dİsel	Yutak	Üst Gırtlaksıl		
Geniz	m	ɱ	n			ɳ	ɲ	ŋ	ɴ				
Patlamalı	p b	p̥ b̥	t d			t̥ d̥	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ	ʔ	
Sızmalı	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ɟ	x ɣ	χ	ħ	ʕ	ħ	ʕ
Daralmalı	β	ʋ	ɹ			ɻ	j	ɰ	ɸ		ɸ	h ɦ	
Çarpmalı	ʙ		r			*			ʀ		*		
Tek Vuruşlu	ɥ†	ʋ†	r			ɻ					*		
Yan Sızmalı			ɸ β			*	*	*					
Yan Daralmalı			l			ɭ	ʎ	ɮ					
Yan Çarpmalı			ɹ			*	*	*					

ULUSLARARASI SESÇİL ABECE
ÜNLÜLER

Şekil 10: IPA - Uluslararası Sesçil Abece - Ünsüz çizelge ve Uluslararası Sesçil Abece-Ünlü çizelgesi

“Ses Bilgisi”, <http://www.dilbilimi.net/sesbilgisi.htm> [03.10.2009].

4.1.4. Kısaltmalar

Sözlükte biçimsel tutarlılığı sağlama açısından en önemli öğelerden biri kısaltmalar olmuştur. Nitekim sözlük maddelerinin dilbilgisi, köken, uzmanlık alanları, dil düzeyleri gibi bölümleri sürekli olarak kısaltmalarla gösterilmiştir. Bu bağlamda öncelikle, Lexis'in giriş kısmında belirtilen açıklamalarıyla birlikte yer alan genel kısaltmalar dizlegesini Türkçeye çevrilmiştir ve kısaltmaları yapılmıştır. Bu aşamada Dil Derneği'nin kısaltma yönergeleri göz önünde bulundurulmuştur.

Lexis'in Giriş'inde da yer alan ve YTÜ Fransızca Mütercim Tercümanlık Bölümü tarafından Türkçeye çevrilen kısaltmalar **Ekler** kısmında yer almaktadır (bkz. Ek 9). Ancak giriş kısmında verilenlerin dışında sözlük maddeleri içinde de oldukça çok kısaltma vardır. Bu durum, sözlük içi tutarlılığı sağlamada güçlükler yaşatmıştır. Bu türde örnekler sözlük içinde azınlıkta kalıyor olsa da okuyucunun anlaması, sözlük bütünlüğü ve yazım tutarlılığını sağlanması amacıyla her biri için tek ve ortak bir deyiş bulmak gereklidir. Bu kısaltmalar proje öncesinde öngörülemediğinden, öğrenciler çalışmalarını boyunca kendilerince kısaltmalara başvurmuşlardır. Bu da aynı terimin kısaltmasına farklı karşılıklar olmasına neden olmuştur. Farklı karşılıklar da okuyucunun kafasının karışması demektir. Bu türde kısaltmalar, çalışma sırasında karşılaşıldıkça çevrilerek kısaltmalar dizlegesine eklenmiştir.

Lexis, öteki birçok sözlük gibi, içerisinde – kısaltmalar gibi - çok fazla değişken barındırdığından her birini ilk başta görmek ve ayırmak mümkün olmayabilmektedir. Çalışmalar ilerledikçe ortaya çıkan bu durum, proje kapsamında çalışanlar arasında iyi bir iletişim ağı olmasının ve haberleşmenin oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

4.2. İçerik Aktarımı

Lexis projesinin en önemli ve yoğun aşaması tanımları Türkçeye çevirme aşaması olmuştur.

Sözlük gibi eğitsel bir yapıt doğal olarak kısıtlayıcı ve kuralcıdır. Çünkü sözlük, dilbilgisel bir alan olduğu ölçüde kültürel bir alandır. İçinde belli bir kültür ve tarih taşır. Sözlük yazarı her ne denli yansız ve bağımsız olmaya çalışsa da kendisinin de içinde bulunduğu kültürel bir çember vardır. Sözlük içinde hazırlanmış maddeler de o kültürden doğmuştur. Yani salt bir matematik söz konusu değildir. Bundan ötürü

de genel olarak okuyucunun düş kırıklığına uğramaması gereken bir beklentinin bilincinde yapar çalışmasını. Bir sözlükte tanımların bu doğrultuda hazırlandığını göz önüne alındığında, o sözlük başka dile aktarılırken de belli bir dil düzeyi sağlanmalıdır.

Lexis'te yapısı gereği tek bir anlatım biçimi kullanılmıştır. Sözlük içindeki bütün maddeler benzer bir dille tanımlanmıştır. Sözlük dili, tümce dizilişiyle, biçimiyle kendine özgü bir dildir. Sözlüğü bir dilden başka bir dile çevirirken de en çok dikkat edilmesi gereken ölçütlerden biri budur. Çevrilen metin sözlük diline uygun olmalıdır.

Sözlük maddeleri incelenerek hangi kısımların kaynak dilde kalacağı, hangi kısımların Türkçeye çevrilmesi gerektiği kararlaştırılmış, buna bağlı olarak da dilbilgisi, tarih ve köken açıklamaları, tanımlar ile kısaltma ve açıklamaların Türkçeye çevrilmesi uygun görülmüştür. Lexis'e dışarıdan eklenen tek kısım sözlükte madde ve alt maddebaşı olarak yer alan sözcüklerin karşılıkları olmuştur. Sözlükte verilen tanımların yanı sıra madde ve alt maddebaşlarının, varsa Türkçedeki karşılıkları yazılacaktır. Çevrilen tanımlardan önce yer alması kararlaştırılan bu karşılıklar, Türkçe maddebaşı olarak da adlandırılabilirler.

Bir dilin bütün sözcüklerini başka bir dile aktarmak ve her birine bir karşılık bulmak neredeyse olanaksız bir iştir. Bu nedenle, daha en baştan bir sözlüğün hiçbir zaman tam olmadığını kabul etmek gerekir. Bir sözlüğün bütün sorulara yanıt vermesi mümkün değildir.

Bu durum göz önüne alındığında, çiftdilli sözlüklerdeki içerik ve bağlam daha iyi anlaşılacaktır. Normal koşullarda, düz bir hesapla, çiftdilli bir sözlükte, maddebaşlarının diğer dildeki karşılıkları ve tanımları tekdilli sözlüklerle yeniden kontrol edilerek sağlama yapılabilir. Ancak diller ve kültürlerarası farklılıklar düşünülünce bunun çok da sonuç vermeyecek bir eylem olduğu görülecektir.

Çiftdilli sözlüklerde, tanım ve karşılıklar için genelde bir üstdil kullanılır. Burada üstdil, kaynak dilde yapılan bildiriye açıklık getirmektir. Kaynak dilde anlatılanlar erek dilde başka bir biçimde açıklanır. Buna bir üstsözlükbirim de denebilir. Üstsözlükbirim, bir dizi anlamlı birimde bulunan, tümünün ortak paydası olan anlambirimcik demeti oluşturan sözlükbirimlerdir. Daha özel kavramları, daha genel kavramlarla anlatmak olarak tanımlanabilir. Nitekim erek dilde verilen karşılık, aynı

sözcüğün kaynak dildeki işlevi ya da anlamıyla her zaman birebir örtüşmeyebilir. Özellikle de kültürel birçok ögenin karşılığı genellikle erek dilde bulunmaz. Bu gibi durumlarda söz konusu maddeleri erek dilde açıklamak, üstdildeki bir kavramla anlatma yoluna gidilir.

Örneğin, kaynak dilde yalnızca o kültürde kullanılan özel bir tencereden söz ediliyorsa, erek dilde bunun tek bir sözcükle karşılığını vermek mümkün olmayacaktır. Bu noktada, karşılık "bir tür tencere" biçiminde bir üstsözlükbirimle açıklanır. Verilmiş olan tanım çevrilerek eşdeğer nitelikte anlamsal bir bağ kurulmaya çalışılır.

Lexis'te de, verilen sözcüğe karşılık bulunamadığı zamanlarda bu yöntem uygulanmıştır. Tek bir sözcükle bir karşılık önermeksizin tanımın çevirisiyle yetinilmiştir.

◆ **ailoli** ya da **aiöli** er. (modern Prov. *aioli*, *ai* sarımsak, ve *oli* zeytinyağı). Güney Fransa'da tüketilen zeytinyağlı sarımsak ezmesi : *Nous avons mangé l'aiöli autour de nos anguilles* (Daudet).

Yukarıdaki örnekte, *ailoli* sözcüğünün Türkçede birebir bir karşılığı yoktur. Yerel bir sözcüktür. Bu nedenle, bir karşılık verilmeden yalnızca sözcüğün tanımı çevrilmiştir. Bir karşılığı olan maddebaşları ise aşağıdaki biçimde yazılmaktadır:

GLOBULAIRE [gbbykr] diş. (*globule*'den; 1694). Globularia. Çift çenekli tek taç yapraklı toplu halde küçük mavi yuvarlağımsı çiçekleri olan bitki türü.

Daha önce, kullanılan çeviri yönteminin aşamalarından söz edilmişti. Araştırma, çeviri ve kontrolden oluşan bu sürecin öğrencilerin çalıştığı alanına küçük ölçekli araştırma, çeviri ve kontrol demiştik. Bu küçük ölçekli araştırma, küçük ölçekli çeviri ve küçük ölçekli kontrol aşamaları aşağıda anlatılmıştır.

4.2.1. Araştırma Aşaması: Metin, Belge ve Terim Çalışmaları

Araştırma aşaması genel olarak çevrilecek metnin teslim alınmasıyla çeviriye başlama arasındaki süreçtir. Metni çevirmeden önce yapılacak hazırlık, teknik çeviri için oldukça önemlidir. Aslında yalnızca teknik çeviri için değil, her tür çeviri için geçerli bir çalışmadır bu. Bu süreçte metnin okunması, metinde tam anlaşılamayan konuların, sözcüklerin saptanması, bilinmeyen terimlerin araştırılmaları gibi çeviriye katkıda bulunacak çalışmalar yapılır.

Metnin okunması ve metin bilgisi önemlidir. Çünkü metin kaç sayfadır, konusu nedir, hedef kitlesi kimdir, amacı nedir gibi soruların yanıtları çeviriye yön verecek yanıtlardır ve çeviri sürecini önemli ölçüde etkilerler.

Metin bilgisinden sonra ilgili alana ait terimleri belirlemek gerekir. Bunun için nitelikli bir metin okuma eyleminin yapılmış olması gerekiyor. Metni anlamadan çeviriye başlamak yanlış olacaktır. Metni okurken de bir terim çalışması yapılır. Çevirmenin elinde mimarlık üzerine bir metin varsa, metin bağlamında yer alan terimlerin çevrilecek dildeki karşılıklarının doğru biçimde bulunması gereklidir. Çevirmen bu noktada bir mimar değildir. Bundan dolayı da konuyla ve terimlerle ilgili araştırma yapması şarttır. Bunun için, ilgili konu kapsamında kaynak ve erek dilde benzer metinleri karşılaştırmak yararlı bir çalışma olacaktır. Ayrıca terim araştırması sırasında terim sözlüklerinden, ansiklopedilerden, söz konusu alanla ilgili yazılmış makalelerden, teknik metinlerden ve o alanda uzmanlaşmış kişilerden yararlanılır. Çalışılan konuya ve çalışma nesnesine ilişkin hem kuramsal hem de uygulamalı bilgiye sahip uzman kişiler bu konudaki en güvenilir canlı kaynaklardır. Terimlerin, kendi uzmanlık alanlarında en doğru biçimde nasıl kullanıldığını onlar gösterebilirler.

Özellikle her gün çıkan teknolojik aygıtlar ve yeni çalışma alanlarıyla bu, çeviri için kaçınılmaz bir gereklilik olmaktadır. Bunun dışında, internet siteleri aracılığıyla bilgiye ulaşmak çok daha kolaydır artık. Çift dilde metin incelemeleri ve karşılaştırmaları çok daha kolay ve hızlı biçimde yapılabilmektedir. Ancak bu araştırmalar yapılırken internetin her zaman için doğru bir kaynak olmayabileceği unutulmamalıdır. Yararlanılacak kaynağın iyi seçilmesi, iyi elenmesi, güvenilirliğinin yüksek olması gereklidir.

Yapılan bütün bu çalışmalar ve elde edilen veriler çevirmene ışık tutacaktır, onu çeviri sırasında daha doğru yönlendirecektir. Bu türde ön çalışmaların yapılmış olması çevirinin, doğru ve anlaşılır olması, doğru ileti içermesi için önemlidir.

Teknik metinler, yazınsal çeviride olduğu gibi yorumlanmazlar. Genel olarak çok daha açık ve tartışmasız bilgi içerirler. Metin içinde geçen terimler evrenseldir, kişiden kişiye değişen duygusal kavramlar değildir. Bu nedenle bir terimin başka dillerdeki karşılığı bellidir. Kaynak metin ile çevirisi büyük ölçüde örtüşürler. Yazınsal bir yorum yapmaya gereksinim duyulmaz. Aktarılacak bilgi ayındır. Bu

aktarımı iyi yapmak için de ne kadar çok bilgi edinilirse metin o kadar iyi anlaşılır. Yani çevirmekle yükümlü olunan metnin uzmanlık alanı ve konusunda yapılan araştırma bilgiyi, bilgi de çeviriyi daha iyi noktaya taşıyacak olan anlamayı beraberinde getirir.

Birincisi kaynak metnin ne ifade ettiğini anlamak, ikincisi, bunu erek dilde ifade edebilmektir. Çünkü anlamak için çevirmek her zaman gerekli değildir ancak çevirmek için anlamak şarttır. Bu yaklaşımın temel özelliği, kaynak metnin içeriğini başka bir dilde doğru biçimde anlatmadan önce metni, kaynak dilde anlama çabasını biçimlendirmektir. Yani amaç, öncelikle kaynak metnin anlamını ortaya çıkarmaktır.

Lexis için yapılacak metin çalışması öncelikle metni, yani sözlüğü tanımak olacaktır. Bu, Lexis'in önsözünü okumakla başlayıp metnin biçimini anlatımını tanımakla sürecek olan bir süreçtir. Sözlüğün büyük ve küçük ölçekli yapısını öğrenmek, onu çevirmeye başlamadan önce yapılması gereken bir metin çalışması olacaktır.

Lexis'in büyük ve küçük ölçekli yapısını bilmek, sözlüğün yapılış amacından, hangi hedef kitleye yönelik yazıldığını, nasıl planlandığını, oylumunu ve sayfa yapısı vb. bilgileri bilmek demektir.

Küçük ölçekli yapı ise, bize metnin içyapısını, konusunu ve içeriğini gösteren bölüm olacaktır. Bu açıdan düşünüldüğünde temel bir sözlükbilgisi dersi ve Lexis'in büyük ve küçük ölçekli yapısı metni tanıma aşamasını oluşturacaktır.

Bu çalışma, projede çalışacak öğrencilerin, çalışma nesnelere daha bilinçli yaklaşımlarını sağlayacaktır.

Ancak, böyle bir çalışmanın ilk kez yapılıyor olması düşüncesine dayanarak bu tür geniş çaplı bir ön çalışma yapılmadığını belirtmek gerekir. Bu da, öğrencilerin çalışma nesnelere çok iyi hâkim olamamalarına neden olmuş, kontrol ve düzeltme sırasında çalışmalarında birtakım aksaklıklar yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Belge ve terim araştırmaları ise sözlük maddelerine göre yapılacak bir çalışmadır. Üzerine çalışılan sözlük maddesine göre değişebilecek bir çalışma olup ilgili uzmanlık alanına göre araştırma yapılır. Proje kapsamına göre daha özel bir çalışmadır. Her öğrenci kendi payına düşen parçaya dayanarak bu çalışmayı yapar. Kendi çalıştığı sayfalarda hangi uzmanlık alanlarına ait maddeler varsa o konuyla ilgili araştırma yapar.

Proje yürütücüleri, genel belge ve terim araştırmaları için Lexis ile aynı yayınevinden çıkan Büyük Larousse Ansiklopedilerini, *Le Grand Dictionnaire Terminologique* gibi internet üzerinden ulaşılabilecek terim sözlüklerini önermiştir. Kuşkusuz bunlar yararlanılacak tek kaynaklar değildir ve belli bir sınırlandırma yoktur. Alanlarında uzman kişiler, konuyla ilgili yayımlanmış her türlü makale, kitap, dergi, sözlük ve güvenilir internet siteleri araştırma kapsamında değerlendirilebilecek kaynaklar olabilmektedir.

Bu çalışmadaki başarı ölçütü, çeviri çalışması için verilen sürede, en hızlı biçimde güvenilir ve doğru kaynakla bilgiye ulaşmaktır. Eldeki zaman en verimli biçimde değerlendirilebilmelidir.

4.2.2. Çeviri Aşaması

Belge ve terim çalışmaları tamamlandıktan sonra çeviri aşaması gelmektedir. Çeviri sürecinin tümüne bakıldığında sağlıklı bir çevirinin ortaya çıkması için en çok zaman ayrılması gerek kısmın belge araştırması ve terim çalışması olduğu görülebilir. Terim ve konuyu anlama düzeyince herhangi bir sorun kalmamış, gerekli bütün araştırmalar yapılmış ise çeviri aşaması çevirmeni zorlamayacaktır.

Çeviri aşamasında dikkat edilecek en önemli nokta, yapılacak çevirinin amacı ve hedef kitlesi doğrultusunda metne uygun bir dil düzeyi ve dilbilgisi kullanmaktır. Çünkü çevrilecek metin konusu iyi biliniyor olsa bile, bu anlaşılmaz bir dil ile anlatıldığında okuyucuya istenilen ileti verilemeyecektir. Çeviri öncesi yapılan çalışmalarla, yerinde ve anlaşılır bir dil kullanıldığında ileti doğru biçimde iletilmiş olacaktır.

Aşağıda genel olarak iyi bir çeviri için kabul edilebilir ölçütler sıralanmıřtır⁵⁶:

- Metnin anlamını doğru bir biçimde vermek;
- Kaynak metnin biçimini korumak;
- Herhangi dilbilgisel bir yanlışlık içermemek;
- Çeviriyi hiçbir biçimde kuşkuya yer vermeyecek bir dille anlatmak.

Bu ölçütler Lexis'e aşağıdaki biçimde uyarlanabilir:

- Verilen tanımın anlamını doğru biçimde yansıtmak;

⁵⁶ Jacques Flamand, "Qu'est-ce qu'une bonne traduction ?", *META*, c. 29, s. 3, 1984: 330-334.

- Tanım yapısını ve sözlük dilini korumak;
- Tanımın çevirisinde dilbilgisel bir yanlışlığa yer vermemek;
- Anlam bulanıklığına neden olabilecek bir biçimde yazmamak.

Bu ölçütler, yapılan çevirinin kontrol aşaması için de geçerli olacaktır. Bu açıdan düşünülürse, yapılan çevirinin “sağlaması” olarak da kabul edilebilirler.

4.2.2.1. Teknik Çeviri

Teknik çeviri, teknolojik, bilimsel ve teknik nitelikli metinlerin çevirisi demektir. Buradaki teknik sözcüğü, bir sanat, bir bilim, bir meslek dalında kullanılan yöntemlerin tümü anlamında kullanılır⁵⁷.

Jean Delisle, teknik metinlerin ayırıcı niteliği olan metinler olduğunu, bu metinlerin çevirisindeki güçlüğü taşıdıkları teknik bilgiden geldiğini söyler⁵⁸. Teknik metinler yalnızca içerdikleri teknik bilgiyle değil günlük dilden farklı olan bir dil kullanımıyla da diğer birçok metinden ayrılır. Bir hukuk sözleşmesini, tıp makalelerini ya da bir gökbilim raporunu okumak bu ayrımı anlamak için yeterli olacaktır. Sonuçta bu metinler büyük ölçüde bu alanların uzmanları için yazılmaktadır. Öncelikli amaç ilgili uzman kişiler arasındaki iletişimdir. Bilimsel ya da uygulamalı bir disiplinde, çeşitli uzmanlık alanlarında kullanılan özel bir dildir teknik dil. Nitekim bu alanlarda çalışan uzmanlar da çalıştıkları alanın kavramsal farklılıklarını yansıtmak üzere bir terminoloji geliştirme gereği duymaktadırlar.

Teknik çeviriden söz edilecekse terimde ve terminolojiden de söz etmek gerekir. Nitekim teknik metin demek terim kullanmak demektir. Özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulamaya ya da uzmanlık dalına özgü sözcüklere terim denmektedir. Bu terimlerin oluşturduğu bütüne de terminoloji ya da terimce denir (bkz. s. 16). Terimler, uzmanlar arasında iletişim sağlanması için gerekli öğelerdir. Terimleri, genel dilde kullanılan sözcüklerden ayıran en büyük özellik tekanlamlılıktır. Tekanlamlılık, bir gösterenin yine bir gösterileni olması durumudur. Yani, ilgili göstergenin tek bir anlamı vardır. Genel ve gündelik dil içinde kullanılan sözcüklerde ise çokanlamlılık gözlenir. Sözcüklerin düzanamlarının yanı sıra

⁵⁷Dil Derneği, Türkçe Sözlük
<http://www.dildernegei.org.tr/TR/Sozluk.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFEC9E8A7FA3AA308F&Sozcuk=teknik&Secim=1> [15.01.2010]

⁵⁸ Christine Durieux, **Fondement didactique de la traduction technique**, (Paris: Didier Erudition, 1988): 24 [B.Ç.].

yananlanlamları da vardır. Düzanlam, bir sözcüğün birincil, temel, değişmeyen anlamıdır. Yananlam ise, sözcüğün ikincil ve temel anlamı dışındaki anlamlarıdır. Oysa bir terimin, belli bir uzmanlık alanında tek bir anlamı vardır ve bunun tüm dillerde aynı olması beklenir. Bu sayede, anlamsal karmaşadan uzaklaşmış olunur. Teknik metinleri, öbür metinlerden ayıran özelliklerden biri de buradan gelmektedir. Teknik metinlerin, tek bir anlama dolayısıyla tek bir işleve odaklanması, çevrilecek metnin de kaynak metinle aynı işlev ve anlamda olmasını sağlar. Ancak, teknik metinlerin çevirisini yapmak, terimleri bilmenin ötesinde metnin konusunu iyi anlamaktan geçmektedir. Metnin ne anlattığını anlamadan, terimin ne olduğunu bilmek çeviriyi yapmak için tek başına gerekli olmayacaktır. Christine Durieux, terimlerin, teknik çeviride önemli bir rol oynadığını fakat çeviri eylemindeki tek öge olmadığını söyler⁵⁹. Çünkü ona göre, teknik çevirideki asıl sorun sözcük temelli değil, kavram temellidir. Bu nedenle, çevirinin yapılacağı konu ile ilgili belge araştırması yapmak terimleri bilmekten çok daha önemlidir.

Metni anlama ve terim çalışması doğru biçimde gerçekleşirse çeviri aşaması, aşılamayacak sorunlar yaratmayacaktır. Geriye doğru bir dilbilgisiyle uygun bir dil kullanmak kalmaktadır.

4.2.2.2. Bir Teknik Çeviri Metni Olarak Lexis

Ansiklopediler, ansiklopedik sözlükler geniş yığınlara yönelik hazırlanıp yazılan yapıtlardır. Sözlük madde ve içerikleri göz önüne alındığında her biri birer teknik çeviri metni olarak değerlendirilebilir. Nitekim bir sözlükte, doğası gereği birçok farklı alandan sözcük vardır. Tıptan, tarıma, mühendislik alanlarından, mimarlığa, denizciliğe değin birçok değişik alan içermektedir. Ancak sözlüklerdeki maddeler, doğrudan ve yalnızca uzman kişilere yönelik teknik ve bilimsel tanımlar içermezler. Bu yapıtları okuyacak kişilerin, bu konulara ilişkin bilgisi olmadığı düşünülerek, okunduğunda ilgili konular hakkında bilgi edinebilmek amacı güdülmüştür. Bu nedenle, metinler açık, anlaşılır ve açıklayıcı bir biçimde yazılır. Sözlük maddeleri farklı kişiler tarafından yazılıyor olsa da her bir maddede yalın bir tümce yapısı kullanılır. Bu da, yapıtlar çiftidilli olsa bile, orta düzeyde yabancı dil bilen birinin bu yapıtları okuyabilmesi anlamına gelir.

⁵⁹ Christine Durieux, “La recherche documentaire en traduction technique: conditions nécessaires et suffisantes”, **META**, c. 35, s. 4, 1990: 669–675.

Öte yandan teknik yapıtlar genel olarak uzmanlarca yazılır. Bu nedenle sözlük maddesi içinde mesleklerine özgü terim ve sözcelere yer verirler. Yani, ilgili maddeyi okuyacak kişinin, maddeyi sorunsuzca ve tümüyle anlaması için konuya ilişkin belli bir temel bilgisinin olması gerektiği ön görülüyor.

Bu alanda çeviri yapmak da kaynak ve erek dile yüksek düzeyde hâkim olma gerekliliğinin yanı sıra bu alanlara ilişkin bilgi sahibi olmayı, konu ve terimleri çok iyi bir biçimde araştırmayı gerektirmektedir. Sözlüğün, doğrudan uzman kişilere yönelik olmaması, sözlük içinde yer alan maddelerin teknik terim olmadığı anlamına gelmemektedir. Anlatım dili görece olarak kolay olsa doğru bir çeviri yapmak için ilgili konuda donanımlı olmak gerekecektir. Daha önce de belirtildiği gibi çevirmenin, çevireceği metin için yalnızca terim çalışması yapması yeterli olmayacaktır. Daha doğru bir çeviri ve doğru bir dil kullanımı için karşılaşılan konuyla ilgili bilgi edinmek gerekecektir. Konunun bilincinde olarak yapılan çeviri, bu çalışma olmadan yapılan çeviriden çok daha başarılı olacaktır.

Bu türden belge çalışmaları, bir sözlük söz konusu olduğunda, tek bir konu çevresinde dönen bir teknik metinden biraz daha karmaşık olabilmektedir. Çünkü çevirmenin, sözlük içinde bir sözlük maddesinde bitkibilim alanında çalışma yapması gerekirken bir sonraki maddede uçak mühendisliği alanında çalışma yapmak durumundadır.

Lexis de öbür benzer birçok sözlük gibi içeriğinde çok çeşitli uzmanlık alanlarından terimler barındırır. Sözlüğün bir sayfasında bile birden çok farklı alana ilişkin terimler görmek olanaklıdır. Bu konu üzerine çalışan çevirmen de araştırmalarını bu yönde yapmalıdır.

Lexis'in sözlük maddelerinin yalın, anlaşılır bir dilde ve çok ayrıntılı olmaması yapılacak araştırmayı kolaylaştıracaktır. Ayrıca sözlük maddesinin konusu geniş bir uzmanlık alanı içinde olsa da verilen tanım, o alan içinde kullanılan tek bir terimi anlattığından araştırma kapsamı büyük ölçüde daralmaktadır.

Çeviribilim bölümlerinde farklı çeviri alanları için eğitim verilmektedir. YTÜ Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilimdalı'nda da, yazınsal çeviri, teknik çeviri gibi dersler verilmektedir. Bu dersler kapsamında, bu türde çevirilerin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin konular anlatılmakta, uygulamalar yapılmaktadır.

Lexis gibi bir metin, çeviribilim alanına yeni katılmış bir öğrenci, bir çevirmen adayı için göz korkutucu ve yıldırıcı olabilir. Üstesinden gelmesinin yolu da konu ve çeviri alanı üzerine alacağı eğitimden geçmektedir.

4.2.3. Kontrol Aşaması

Çeviri eyleminin en önemli aşamalarından biri kontrol aşamasıdır. Çeviri tamamlandıktan sonra çevirmenin, çalışmasını teslim etmeden önce yaptıklarını son bir kez gözden geçirmesidir. Bu kontrol, biçimsel ve içerik olarak ele alınabilir. Yapılan çalışma, kaynak metinle ya da çevirmenden istenen ölçütlere uygun biçimde mi yapılmıştır? Erek metin anlaşılır bir dilde, kaynak metnin vermek istediği anlama uygun bir biçimde mi yazılmıştır? Yazım ve dilbilgisi hataları içermekte midir? Gibi sorular eşliğinde yapılan çeviri kontrol edilir. Nitekim belli bir süre aynı çalışma içinde bulunan kişi, yazdığı metinde ilk kez fark edemeyeceği yazım yanlışlıkları ve tümce düşüklüğü gibi hatalara düşebilmektedir. Yapılacak kontrol bu gibi özürlerin önüne geçecektir.

Lexis projesinde çalışan öğrencilerden, uygulanan çalışma yöntemi çerçevesinde yaptıkları çevirileri kontrol etmeleri istenmektedir. Kontrol edilmesi gereken öğeler:

- Kaynak metin istenen biçimle örtüşmekte midir?
 - Yazı tipi ve büyüklüğü doğru mudur?
 - Metnin kalın, normal ve eğik olması gereken kısımlarına dikkat edilmiş midir? Simgeler doğru kullanılmış mıdır?
 - Metin, noktalama ve yazım yanlışlıkları içermekte midir?
- Kaynak metinde çevrilen tanımlar sözlük diline uygun mudur?
- Kaynak metinde anlam doğru verilmiş midir?
- Kaynak metin anlamı bulanıklaştıracak herhangi bir dilbilgisi hatası içermekte midir?

Bu sorular doğrultusunda yapılan kontrolden sonra çalışma, yetkili grup şefine yollanabilecek aşamaya gelmiş demektir.

İkinci kontrol aşaması da grup şefi tarafından gerçekleştirilecektir. Öncelikle, çalışmanın zamanında teslim edilmediğini kaydeden grup şefi, aldığı çalışmayı, biçimsel uygunluk ve içerik uygunluk açısından kontrol etmekle yükümlüdür. İlk

olarak biçimsel açıdan kontrol edilen çalışmada simgeler, yazım, noktalama, yazı tipi gibi öğeler gözden geçirilmekte, yapılan yanlışlıklar düzeltilmektedir.

Yapılan çalışmanın kaynak metinle olan içerik uyumu ise sözlük diline uygunlukla başlamaktadır. İlk okuma ile doğru olup olmadığı belirlenen bu durumu, metnin anlaşılır olup olmaması takip eder. Kaynak ve erek metnin karşılaştırılmasıyla yapılan kontrollerde tanımın, istenen anlamı doğru iletip ilemediğine bakılır. Herhangi bir yanlışlık olması durumunda bu yanlışlığın kaynak metni anlamamaktan mı yoksa kaynak metni erek metne çevirirken yaşanan bir sorundan mı ileri geldiği incelenir. Terimlerin doğruluğu ve tanıma bir karşılık verilmişse bu karşılığın doğruluğu araştırılır.

Öğrencinin yaptığı yanlışlıklar çalışmanın %10 - % 20'lik bir bölümünü kapsıyorsa, grup şefi yapılan yanlışlıkları düzelterek kendi kontrolörüne yollar. Ancak yanlış oranı yüksek ise gerekli uyarılar yapılarak çalışma öğrenciye geri gönderilir ve düzeltilmesi istenir.

Aşağıda, Lexis'in metni ve yapısını, proje çalışmasının yapısını, çalışma yöntemlerini ve çeviri sürecini göz önüne alarak, gerçekleştirilen birkaç çeviri çalışması incelenmiştir.

BISSAC [bisak] er. a. (*bis*'den, iki kere, ve *sac*'dan; 1440). Çanta. Kendi ortamında eriyen çanta, at üstüneyken sırtta taşınan iki gözlü çanta.

İlgili grup şefi bu maddeyi okuduğunda birden çok yanlış ile karşılaşmıştır. Tanım, dilbilgisel olarak doğru bir tümce olmasına karşın, anlam açısından okuyucuya bir şey ifade etmemektedir. Eriyen bir çanta ya da yalnızca at üstüneyken taşınan iki gözlü bir çanta akla uygun gelmemektedir. Tanım, kaynak metne bakarak kontrol edildiğinde kaynak dili doğru anlayamamaktan kaynaklanan sorunlar olduğu görülür. Tanımın Fransızcası "*sac fendu en son milieu, formant deux poches lorsqu'il est porté à cheval sur l'épaule*" olup omuzda taşınan ortadan ayrılmış çift gözlü çanta anlamına gelir. Bunun, Türkçe karşılığı "heybe"dir. Öğrencinin çevirisi incelendiğinde Fransızcadaki sözcükleri yanlış anladığı görülür. *Milieu*, ortam anlamıyla kullanılmış, *fendu*, *fondu* sanılarak erimek olarak kullanılmıştır. At üstüneyken sırtta taşınma söz konusu değildir, omuzda taşınan bir çantadan söz edilmektedir. Ayrıca çanta olarak verilen karşılığın doğrusu heybe olmalıdır. B dili yetersizliğinden kaynaklanan anlamsal yanlışlıklar vardır. Bu biçimiyle kabul edilebilir bir çeviri olması mümkün değildir.

◆ **casse-noix** er. değsmz. **1.** (1611). Cevizkıran, ceviz kırma aleti. — **2.** (1564). Ötücü kuşlar takımından olan, özellikle etçil ki onların türüne *geai de montagne* denir ve Alplerde yaşarlar(kargagiller ailesinden).

2. COMPRADOR [kõpradõr] er. (İsp. sözcük, «alıcı»). [ç. *des COMPRADORES*] *tar.* Komprador, işbirlikçi, aracı. Sömürü ülkelerinde ticaret mecburen bir yerli aracılığı ile yapılyordu.

1. FÉRULE [feryl] diş. (Lat. *ferula*; 1372). Ferula, şeytanteri ağacı. İçi baştanbaşa oyuk fakat tutuşabilir bir özle kaplı olan ağaç. Akdeniz ülkelerinin bitkisi, tür olarak İran kökenli olup *assa-foetida* (Şeytan otu) verir, oysaki diğerleri *galbanum* (kasnı) verir. (maydanozgiller familyası).

Yukarıdaki örneklerde ilk göze çarpan nokta, çevirinin sözlük diline uygun olmadığıdır. Tanımlarda vurgu her zaman için maddebaşına yöneliktir. Bütün tanım, maddebaşını niteleyen bir sıfat görevinde gibidir.

Örneğin, “Sömürü ülkelerinde ticaret mecburen bir yerli aracılığı ile yapılyordu” tümcesi, bir tanım tümcesinden çok bir düz yazı içinde geçen bir tümceye örnek olabilir niteliktedir. *Comprador*, bir kişidir. Tanım tümcesi de bu kişiyi anlatmaktadır: *Sömürge ticaretinin zorunlu olarak yapıldığı ülkelerde aracılık yapan yerli* (Lexis’teki özgün tanım: *Indigène par l’intermédiaire duquel se faisait obligatoirement le commerce colonial.*) biçiminde çevirmek daha doğru olacaktır. Özgün metne bakıldığında bu tümce dilbilgisi kurallarına uygun çevrildiğinde zaten tanım tümcesi ortaya çıkacaktır. Çeviride ortaya çıkan yanlış, erek dilde çok yetkin olamamaktan kaynaklanan bir sorundur.

Öbür iki örnekte de benzer bir durum söz konusudur. “... özellikle etçil ki onların türüne *geai de montagne* denir ve Alplerde yaşarlar(kargagiller ailesinden)” ve “Akdeniz ülkelerinin bitkisi, tür olarak İran kökenli olup *assa-foetida* (Şeytan otu) verir, oysaki diğerleri *galbanum* (kasnı) verir. (maydanozgiller familyası)” tümcelerinde yer alan **ki**, **oysaki** gibi bağlaçlar tanım tümceleri içinde kullanılmayan kalıplardır. Ayrıca kaynak ve erek dilin (Fransızca-Türkçe) farklı dilbilgisi yapılarından ileri gelen biçim sorunları söz konusudur. Fransızca tanımda yer alan ayraçlar, Türkçeye çevrildiğinde tümce akışını bölmektedir. Bu türde ayraçların Türkçe tümce içine kaynaştırılarak verilmesi daha doğru bir anlatım sağlayacaktır. Çeviri süreci içinde öngörülemediş durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bitki hayvanlar

üzerine olan sözlük maddelerinin tanımlarında, hayvan ve bitkiler, bilimsel sınıflandırmalarıyla açıklanmaktadır. Bu sınıflandırma terimlerinin Türkçe karşılıkları ölçünlü olmadığından farklı kullanımlar söz konusu olabilmektedir. Çeşitli kaynaklar tarandığında hem familya hem aile sözcüklerinin kullanıldığı görülebilmektedir. Bu durum, Lexis çevirisinde de gözlenmiştir. Projeye başlamadan önce belirli bir kullanımda karar kılınmadığından, bir öğrencinin *kargagiller ailesi* terimini başka bir öğrencinin de *maydanozgiller familyası* terimini kullandığı görülmektedir. Terimlerin değişik kullanımları nedeniyle yapının tutarlılığını olumsuz yönde etkileyecek durumlarla karşılaşmamak için bu tür çeviri projelerinde daha sıkı bir ön çalışma yapılmasını gerektiği görülmektedir.

BİSTOURNER [bisturne] gçl. eyl. (*tourner*'den; 1175). **1. burkmak**, doğal yönünün tersine bükme: *Bistourner une lame d'acier.*—**2. iğdiş etmek**, hayvanlarda erkeklik bezlerini çıkarmak veya körletmek, burmak.♦ **bistournage** er. a. (1836)

FÉVRIER [fevrije] er. (erken Ortaç. *febrarius*, klas. *februarius*, *februum*'dan, moyen de purifier; 1100'e doğr.). [Şubat]. Normalde 28 gün, artıkyıllarda 29 gün çeken yılın ikinci ayı : *Février, c'est le mois le plus petit, c'est aussi le plus méchant* (Céline).

Yukarıdaki örneklerde görünen yanlışlıklar biçimsel yanlışlıklardır. Öncelikle maddebaşı olan *bistourner* sözcüğündeki i harfi, Fransız dili kuralları gereği büyük yazıldığında I biçiminde olmalıdır. Fakat yapılan çalışmadan bu kurala dikkat edilmemiştir.

Bistourner maddesinde, karşılık olarak verilen burkmak ve iğdiş etmek sözcükleri, küçük ve kalın harflerle yazılmıştır. Oysa dilbilgisi kuralları gereği tümce büyük harfle başlar. Lexis'in biçimiyle ilgili alınan karar ise tanımlara verilecek karşılıkların tanımdan önce yazılması ardından nokta işareti koyup tanımın yazılması biçimindedir. Ancak bu örnekte, karşılıktan sonra virgül imi konmuştur. *Février* örneğinde ise karşılık köşeli ayraç içinde yazılmıştır ve yine, alınan kararlar gereği biçime uygun değildir.

►**CATAPHORÈSE** [kataforez] diş. (Yun. *pherein*, taşımak; 1950'ye doğr.). *fiz.*

Kaynak Metin: *Dans l'électrophorèse, migration, vers la cathode, des ions, chargés d'électricité positive, d'une solution colloïdale.*

— Grup şefi düzeltmesi: Kataforez. Elektroforez içinde koloidal bir çözeltinin pozitif elektrik yüklü iyonlarından katot yönündeki göçü.

► **CATAPLEXIE** [katapleksi] diş. (Yun. *katapléxis*; 1771). *patol.*

Kaynak metin: *Affection caractérisée par la perte du tonus musculaire, entraînant souvent une chute (sans perte de connaissance), et déclenchée par une émotion.*

— Grup şefi düzeltmesi: Katapleksi. Bir heyecanın etkisiyle, çoğu zaman insanın bilincini kaybetmeden düşmesine neden olan ani kas tonusu yitimi.

► **CATARRHE** [katar] er. (Lat. *catarrhus*, Yun. *katarrhos*, akıntı; 1400'e doğru). eski 1. Ateşlenmiş bölgenin bezlerinin aşırı salgılamasına yol açacak, mukozaların ateşlenmesi.

Kaynak Metin: *Inflammation des muqueuses s'accompagnant d'une hypersécrétion de glandes de la région enflammée.*

Yukarıdaki örneklerde, yeterli ve doğru belge ve terim araştırması yapılmamasından kaynaklanan sorunlar görülmektedir. Öğrencinin, grup şefine gönderdiği çalışmada, fizik ve patoloji alanlarına ait olan ilk iki terimin tanımları çevrilememiş ve doğru karşılıklar bulunamamıştır. Üçüncü terimde ise yetersiz terim araştırması, tanımda anlamsal yanlışlıklara neden olmuştur. Öğrenci, **inflammation des muqueuses** için mukozaların ateşlenmesi demiştir. Ancak doğru ve yeterli bir çalışma sonrasında tanımda söz edilen durumun mukozaların ateşlenmesi değil, iltihaplanması olduğu sonucuna ulaşılabilirdi.

Aşağıdaki örnekte de bir hukuk terimi yer almaktadır. Kaynak metinde verilen tanım göz önünde bulundurulduğunda ilgili terimin karşılığı ve tanımı eksik kalmaktadır. İlgili hukuk metinleri taranıp, terim araştırması yapıldığında grup şefinin düzeltmesinde yer alan doğru tanım ve karşılığa ulaşılabilir.

► ♦ **compositeur** er. (1274). huk. *Amiable compositeur*; iki kişi arasında uzlaşmayı sağlayan, dürüst kişi.

Kaynak Metin: *Amiable compositeur; personne privée chargée en équité de terminer à l'amiable un différend entre deux personnes.*

Grup şefi düzeltmesi:

— Dostane aracı, muslih hakem. İki kişi arasındaki anlaşmazlığı karşılıklı uzlaşmayla hakkaniyet içinde çözen kimse

— İhtilafı maddi hukuk hükümlerine bağlı kalmaksızın hak ve nisfete çözen hakem.

Örnek çalışmaları sunulan öğrenciler, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileridir. Aldıkları teknik çeviri eğitimi, projede yer alan son sınıf ve yüksek lisans öğrencilerine göre çok daha azdır. Hatta 2006–2007 öğretim yılı başında başlayan bu projede, ikinci sınıf öğrencileri henüz tam bir çeviri eğitimi, özellikle de teknik çeviri eğitimi alamadan projeye başlamışlardır. Belge ve terim araştırmaları konusunda yeterli deneyimi kazanamamışlardır. Bu durumun gösterdiği iki sonuç vardır. Birincisi, teknik çeviri eğitimi almadan, metin, belge ve terim çalışmaları yapmadan gerçekleştirilen çeviride birçok sorun yaşandığı, öbürü ise bu eğitimi yeteri düzeyde almayan kişilerle verimli bir çalışma elde edilemeyeceğidir.

Nitekim aşağıdaki örnekler, varılan bu sonuçları haklı çıkarabilecek niteliktedir.

Örnekler, son sınıf ve yüksek lisans öğrencilerinin yaptığı çalışmalardan alınmıştır.

HYALITE [jalit] diş. (1827) **1.** *mineral*. Hiyalit. Şeffaf ve camsı bir opal türü. — **2.** Bohemya’da üretilen ve porselen ile aynı şekilde kullanılan siyah bir cam türü. — **3.** *tıp*. Camsı cisim iltihaplanması.

CRUCIFÈRES [kryşifer] ya da **CRUCIFÉRACÉES** [kryşife-rase] ç. diş. (*crucifère*; 1762). Turpgiller. Haç biçimli dört taçyaprağa sahip çiçeği olan çift çenekli ayrı taçyapraklı bitki familyası : *Les crucifères comprennent de nombreuses plantes potagères : chou, navet, etc.*

GLOBIGÉRINE [gbbiaeriri] diş. (Lat. *globus*, küre, ve *gerere*, taşımak; 1826). Globigerina. Düzensiz sarmal biçimli kabuğu olan, sıcak ve ılık denizlerdeki çamurlarda 700 ila 5000 metre derinliklerde yaşayan delikliler cinsi.

RÉDHIBITOIRE [redibitwar] s. (hukukb. Lat. *redhibitorius*, *redhibere*’den, geri vermek; 1300’e doğr.). **1.** huk. *Vice rédhibitoire*, bir hayvanın ya da bir eşyanın satışının feshini gerektiren kusur — **2.** Kesin kusur teşkil eden : *Un prix rédhibitoire*. ♦ **rédhhibition** diş. (hukukb. Lat. *rédhhibition* 1549). *huk.* Satış akdinin feshi. Müşteri tarafından alınmış kusurlu veya hileli bir malın satışının feshi, iptali.

Dördüncü sınıf öğrencileri bu projeye başladığında iki yıllık bir teknik çeviri eğitimi almış durumdadır. Yüksek lisans öğrencileri ise dört yıllık çeviri eğitimlerini bitirmişlerdir. Bu süre boyunca çok çeşitli metinler üzerine çalışma olanağı elde etmişler, ortak bir proje yürütmeyi öğrenmişlerdir. Belge ve terim araştırmaları ile doğru ve verimli bilgiye en kısa sürede ulaşma konusunda daha deneyimlidir. Lexis’in çevirilerindeki başarıları buradan ileri gelmektedir.

Ancak bir de şöyle bir durum vardır : Giriş'te de belirtildiği gibi, öğrencilere Lexis projesine katılıp katılmama istekleri sorulmamıştır. Öğrencilerin zorunlu olarak proje içinde olmaları, içlerinden kimilerinin çoğu kez isteksiz ve özensiz çalışmalarına yol açmıştır. Çalışma sürecindeki temelden kaynaklanan eksiklik ve aksaklıkların yanı sıra projenin çok uzun soluklu olması çalışma motivasyonunu genel olarak olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durumun, sözlük çalışmasının başarısında kuşkusuz önemli bir payı vardır. Bir başka deyişle, yetersiz araştırmanın dışında, projede isteksiz çalışmak da başarıyı etkilemektedir. Düşük bir not almayı kabul etmiş bir öğrencinin çalışması da notuyla benzer oranda başarılı olmaktadır. Bu çalışma, öğrencinin kendisine yetebilirken, yayımlanacak bir sözlük için yeterli olmayabilmektedir.

Projeye, her yeni öğretim yılında yeni öğrenciler katılmış olsa da 2006 yılında birinci ya da ikinci öğretim yılını okumakta olan öğrenciler 3-4 yıl boyunca bu projede çalışmış olmaktadır. Yeni gelen öğrenciler ise sürmekte olan projenin içine doğrudan katılmaktadırlar.

Araştırmanın başında da belirtildiği gibi geçmişten bugüne yapılan sözlük çalışmaları, sözlükçülüğün zaman ve emek isteyen ciddi ve özen gösterilmesi gereken bir uğraş olduğunu göstermektedir. Yapılmış sözlüklerin de çoğunlukla gönüllü çalışmalar olduğu göz önüne alınırsa, başarılı bir ivme elde etmek için istek önemli bir öğedir.

Ancak Lexis, o güne dek benzeri yapılmamış bir projedir. Benzeri yapılmadığı gibi, kendisine benzeyen herhangi başka bir çalışma örneği üzerine de çalışılmamıştır. Bundan dolayı biçimden içeriğe birçok önemli öğe öngörülememiş, çalışma piramidinin her katmanında bulunan kişiler sorun yaşamıştır. Projede görevli kişilerin belli bir çeviri deneyimi olmasına karşın çalışmada aksaklıklar yaşanmıştır. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu proje gelecekte yapılacak bu türden çalışmalara örnek bir çalışma ya da deneyim olarak adlandırılabilir.

5. SONUÇ

YTÜ Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilimdalı projesi olan Lexis, 2006 yılında başlamış olup sürmekte olan bir sözlük çevirisi projesidir. Çalışma, çeviri türü ve alanı açısından daha önce çalışılmamış ve örneklerine pek rastlanmamış olması açısından farklı ve özgün bir çeviri projesi olmuştur.

Sözlükler, sözlükbilgisi ve teknik çeviri kapsamında yapılmış betimleyici çalışmamız, Lexis projesinin daha geniş çerçevede değerlendirilmesine olanak sunarak daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Tezde, sözlük tanımlarından yola çıkılarak sözlükçülük, sözlükçülüğün tarihçesi ve sözlük türleri anlatılmıştır. Sözlükler birçok sözlükçü tarafından çeşitli biçimlerde sınıflandırıldığından örnek olabilecek nitelikte birkaç sınıflandırmaya yer verilmiştir. Ayrıca genel sözlük türleri içinde yer almayan farklı sözlük girişimlerinden örnekler de sözlük türleri içine alınmıştır. Basılı sözlüklerin dışında eski sınıflandırmalarda çok yer verilmeyen internet sözlüklerine de değinilmiştir.

Sözlük türlerinin arasından Lexis'in içinde bulunduğu sözlük türü olan tekdilli sözlükler ile Lexis'in proje sonrası içinde olacağı çiftdilli sözlükler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bir sonraki aşamada bu sözlük türlerinin büyük ölçekli ve küçük ölçekli yapıları şemalarla da desteklenerek anlatılmıştır. Lexis de bu modele göre açıklanmaya çalışılmıştır. Sözlüklerin büyük ve küçük ölçekli yapıları bir sözlüğü tanımada, anlamada ve kullanmada büyük önem taşıdığından proje kapsamında bir çeviri metni olarak elimizde bulunan Lexis'i bu biçimde açıklamak, çalıştığımız gereci bilmek açısından önemli görülmüştür. Bu, aynı zamanda çeviri süreci içindeki kaynak metni okuma anlama aşamasına denk gelmektedir.

Bu betimleyici bölümün ardından Lexis'in Türkçeye yapılan çevirisi, bir başka deyişle proje aşaması ele alınmış, bu aşama biçim ve içerik olarak ikiye ayrılmıştır. Biçim aktarımı kısmında, yazı tipleri, simgeler, sesçil abece ve kısaltmalar açıklanmış, projede nasıl uygulandığı anlatılmıştır. Bu aşamada değinilen en önemli

nokta kaynak metin ile erek metin arasındaki biçimsel tutarlılığının sağlanması olmuştur.

Grup çalışması olarak yapılan çeviri projelerinde biçimsel tutarlılığı sağlamanın bireysel yapılan çalışmalardan daha zor olduğu görülmüştür. Bu biçimde ortak yürütülen çalışmalarda, tutarlı bir çalışma sağlamak amacıyla proje öncesinde iyi bir ön çalışma yapılması gerektiği gözlenmiştir. Sözlük gibi bir çeviri metni, çok fazla biçimsel öge içermektedir. Verimli bir ön çalışma ve sağlıklı bir iletişim sağlanmadığında çalışma sürecinde zorluklar yaşanacaktır. Ortaya çıkacak tutarsız bir çalışma da düzeltme sırasında büyük zaman kaybına neden olacaktır.

İçerik kısmı ise daha çok Lexis'in çevirisi ile ilgili olmuştur. Lexis, içeriği açısından teknik bir metin olarak değerlendirildiğinden öncelikle bölüm ve proje kapsamında uygulanan teknik çeviri yöntemi açıklanmış, yapılan çeviriler ve proje çalışması bu yöntemle göre değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sırasında, projede çalışan öğrencilerin içinde buldukları öğretim yılı, teknik çeviri bilgileri göz önünde bulundurulmuş sözlüğün çevirisine etkileri gözlenmiştir. Uyguladığımız çeviri yöntemi kısaca özetlenecek olursa üç aşamadan meydana gelen bir çeviri süreci söz konusudur: Araştırma, çeviri ve son olarak da kontrol aşaması. Araştırma aşaması, çalışılacak metnin çözümlenmesi ile ilgili konu üzerinde belge ve terim araştırmalarından oluşmaktadır. Bu aşamanın özenle yürütülmesi, çevirinin başarısını etkileyen en önemli öğelerden sayılmaktadır. Ardından yapılan çalışmalar doğrultusunda metin çevrilir ve son olarak da ortaya çıkan bu çalışma biçim ve içerik açısından kontrol edilir. Kontrol aşaması, yapılan çevirideki tümce düşüklükleri, anlatım yanlışlıkları, varsa gözden kaçan hatalar vb. aksaklıkları düzeltmeyi sağlamaktadır.

Lexis'e bakıldığında bu yöntem büyük ölçekli ve küçük ölçekli olarak iki farklı boyutta ele alınmıştır: büyük ölçekli araştırma, çeviri ve kontrol ile küçük ölçekli araştırma, çeviri ve kontrol aşamaları.

Büyük ölçekli araştırma, proje öncesinde yapılacak çalışmalar olarak düşünülmüştür. Bunlar:

- Sözlükbilgisi ve sözlük yapımcılığı konularının öğretimi;
- Lexis'in sözlükbilgisi ve sözlük yapımcılığı çerçevesinde tanıtımı ve öğretimi;

Bu noktada, Lexis'in önsözünde yer alan bilgiler doğrultusunda, yapılacak proje hakkında amaç, hedef kitle, biçim ve içerik üzerine yönlendirmeler yapılabilir.

— Çeviri gruplarına sunulacak olan kısaltmalar, simgeler, sesçil abece, yazı tipleri gibi sözlük öğeleri hakkında gerekli biçim ve terim çalışmaları;

— Lexis'in nasıl bir çalışma yöntemiyle çevrileceği kararı.

Bu karar, çeviri sırasında bilgisayar programlarının kullanılıp kullanılmayacağı, kullanılacaksa hangi programlardan yararlanılacağı, hangi teknolojik araçların kullanılacağı gibi soruları kapsamaktadır.

Büyük ölçekli çeviri, proje kapsamında çalışan bütün grupların ortak kullanacağı bilgilerin çevrilmesi olarak düşünülebilir. Bunlar:

— Lexis'te yer alan kısaltmaların çevirisi;

— Lexis'te yer alan tanımların Türkçeye nasıl bir anlatımla aktarılacağı kararlar.

Büyük ölçekli kontrol ise, öğrencilerin yaptığı çalışmaların biçim ve içerik kontrollerinin yapılması olarak değerlendirilebilir.

Küçük ölçekli araştırma, çeviri ve kontroller ise proje gruplarının çalışmalarını kapsamaktadır. Projede kullanılan çeviri yöntemi, ortak bir çalışma ile yürütülmektedir. Öğrenciler hiyerarşik düzenle belli gruplara ayrılarak çalışırlar. Çalışmalarını, verilen zaman dilimi içerisinde tamamlayıp grup şeflerine verirler. Öğrencilerin, kendi paylarına düşen çeviriler hakkında yapacağı metin, belge ve terim araştırmaları küçük ölçekli araştırmayı, bu araştırmalar doğrultusunda yapacakları çeviri, küçük ölçekli çeviri ve her birinin kendi çevirilerini kontrol etmesi de küçük ölçekli kontrol aşamaları olarak değerlendirilebilir.

Yapılan çalışmaların değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan sonuçlar ise aşağıdaki biçimde maddeleştirilebilir:

— Lexis'in, büyük ölçekli araştırma çerçevesinde sözlükbilgisi ve sözlük yapımcılığı konuları kapsamında yeterli biçimde tanıtılmaması çevirilerde anlatım eksikliklerine yol açmıştır.

- Lexis'in çevirisi sırasında kullanılması düşünülen bilgisayar programlarının ve teknolojik araçların proje sürecinde öngörüldüğü gibi sonuç vermemesi, projede zaman kaybına yol açmıştır.
- Proje grupları arasında yaşanan iletişim eksiklikleri, çeviri sürecinde alınan yeni kararların herkesçe uygulanamamasına, sonuç olarak da birbirinden farklı ve tutarsız çalışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- Lexis'in küçük ölçekli araştırma aşamasında öğrencilerin, gerekli metin, belge ve terim araştırmalarını yapmaması, ortaya çıkan çevirilerde biçim ve içerik hatalarına neden olmuştur.

Bu durumun nedenlerinden biri, proje grupları içinde yer alan her öğrencinin aynı düzeyde teknik çeviri eğitimi almamış olmalarından kaynaklanmaktadır.

- Lexis'in küçük ölçekli kontrol aşamasında, öğrencilerin, yaptıkları çalışmaları son bir kez gözden geçirmemeleri, tümce düşüklüklerine, yazım yanlışlıklarına, çeviride eksik yerler kalmasına yol açmıştır. Bu eksiklik ve yanlışlıkların düzeltilmesi çalışmada verim ve zaman kaybına yol açmıştır.

Yapılan Lexis çalışmasını her yönden değerlendirmenin, bu türde yapılacak gelecek çalışmalara örnek olacağı düşüncesindeyiz. Bu noktada, araştırmanın istenen hedefe ulaştığı düşünülmektedir. Bu türden çalışmalara öneri olarak sunulabilecek görüşler de şöyle sıralanabilir:

- Toplumsal gereksinimler ve dilsel gelişim açısından önemli olan bu türden çalışmaların, akademik ortamlarda yapılıyor olması yararlıdır. Ancak, öğrencilerle yapılacak uzun soluklu çalışmalar, yalnızca derse ve notlara bağlı olmayan bir düzenle gerçekleştirilip, çalışmalarda katılımcıların istek ve motivasyonları göz önüne alınmalıdır. Aceleye getirilmeden her türlü aşamasında dikkatle çalışılması gereken bu tür projeler için ayrı çalışma grupları oluşturulabilir. Öğrenciler, yetenekleri doğrultusunda çalışmanın değişik kollarında görev alabilirler. Bu yolla, ilgili dersler, tek bir projeye bağlı kalmadan, zengin ve verimli bir biçimde değerlendirilmiş olur. Ayrıca bu yöntem, dersler dışında yapılan projelerle, gerek piyasaya, gerekse üzerinde pek durulamayan alanlara yönelik çalışmalar yürütmeye de olanak sağlayabilir.

- Başta teknolojik araçlar olmak üzere, proje sırasında kullanılması öngörülen her türlü araç ve gerecin, çalışma boyunca sorun yaratmaması amacıyla, önceden küçük çaplı uygulama ve denemeleri yapılarak sürekliliği ve verimliliği ölçülmelidir.

Araştırma sırasında karşılaşılan öbür durumlar da şöyle sıranalabilir:

- Ülkemizde sözlükbilgisi ve sözlük yapımcılığı alanında yeterli oranda çalışma yapılmadığı görülmüştür. Sözlüklerin, bir dilin, kültürün kalıcı olmasını ve aynı zamanda başka dil ve kültürlerin aktarımını sağlayan yapıtlar olduğu düşünülerek, bu alanda daha bilinçli çalışmalar yapılması, akademik düzeyde eğitiminin daha yoğun olarak verilmesi gerekmektedir.
- Araştırma çerçevesinde, başvuru kaynakları arasında yer alan Türk Dil Kurumu'nun internet sitesinde ve çeşitli yapıtlarında sözlükbilgisi ve sözlük yapımcılığı alanlarında, bu alan üzerine terim, araştırma ve yöntem konularında az ve tutarsız bilgilere erişilmiştir. Sözlüğün büyük ve küçük ölçekli yapısı gibi kimi bilgilere ise hiç ulaşamamıştır. Ülkemizde, dil ve sözlük ile ilgili en yetkili kurum olarak daha kapsamlı çalışmaların olması, Türk dili sözlükçülüğü açısından önem taşımaktadır.
- Araştırma kapsamında incelenen Türkçe sözlüklerin önsöz kısmında çalışılan sözlükçülük yöntemleri ve sözlük yapısıyla ilgili yeterli bilgilerin bulunmaması ve hatta birçok sözlükte bu kısmın hiç yer almaması, sözlükçülük açısından üzücüdür. Üniversitelerin ilgili bölümlerinde bu alanın eğitiminin verilmesi ve bu alanda yetişmiş donanımlı kişilerin çıkması sözlükçülüğün gelişimi ve geleceği adına atılabilecek önemli adımlar olacaktır. Böylece, daha nitelikli ve tutarlı çalışmalar elde edilebilecektir.
- Lexis'in çevirisi sırasında da sık sık karşılaşıldığı üzere uzmanlık alanlarına ilişkin terimlere ulaşılmakta güçlükler yaşanmıştır. Birçok terimin Türkçe karşılığı olmadığı gibi kullanılan terimlerin genelinde belli bir ölçünleme olmadığı gözlenmiştir. Ülkemizde sözlükçülük alanında olduğu gibi terminoloji alanında da çalışmaların ve araştırmaların artırılması, uzmanlık alanı terimlerinin ve terim sözlüklerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

- Gelişen bilgisayar ve internet teknolojisi, dil ve sözlükçülük alanlarında daha etkin ve verimli kullanılabilir. Bilgiye erişmenin artık çok daha hızlı ve kolay bu düzende, ilgili web siteleri daha donanımlı ve gelişmiş olmalı, sitelerde yapılan aramalarda daha çok bilgiye erişilebilir. Okullarda, bilgisayar destekli öğrenim uygulamaları genişletilip artırılarak daha nitelikli çalışmaların ortaya çıkması sağlanmalıdır.

Yapılan bütün bu araştırma ve çalışmalar sonucunda sözlükçülüğün çok ciddi bir iş olduğunu, bir dilin, kültürün gelişiminde, korunmasında ve geleceğe aktarılmasında çok büyük önem taşıdığı gösterilmiştir. Sözlükçülük alanında, tutarlılık, açıklık ve yararlılık gibi kavramlar göz önünde bulundurulup, bu kavramlara özen ve dikkat gösterilerek çalışmalar yapılması gereklidir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Şükrü Halûk. “Kâşgarlı Mahmud ve Divanü Lugati't-Türk”.
<http://www.tdkterim.gov.tr/dlt/?kategori=divan#yapisi> [16.11.2009].
- Aksan, Doğan. **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**. 4. bs. Ankara: TDK Yayınları, 2007.
- Béjoint, H. **Modern Lexicography: An Introduction**. Oxford: OUP, 2000
(Aktaran: **Piet G.J. Van Sterkenburg**, A Practical Guide to Lexicography, (Amsterdam: J. Benjamins, 2003).
- Bingölçe, Filiz. **Kadın Argosu Sözlüğü**. İstanbul: Metis Yayınları, 2001.
- Caprile J.-P., A.Clas, A.Coupez, M. Diki-Kidiri, M.Rahaingoson. **Guide de recherche en lexicographie et terminologie**. Paris: Agence de coopération culturelle et technique, 1985.
- Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales.
<http://www.cnrtl.fr/etymologie/lexicographie> [10.11.2009]
- Çalışlar, Aziz. Shakespeare Sözlüğü. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları, 1994.
- Dil Derneği, Türkçe Sözlük
<http://www.dilderneği.org.tr/TR/Sozluk.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA84981>
- Dubois Jean, Claude Dubois. **Introduction à la lexicographie : le dictionnaire**. Paris : Librairie Larousse, 1971.
- Durieux, Christine. **Fondement didactique de la traduction technique**. Paris: Didier Erudition, 1988.
- _____ “La recherche documentaire en traduction technique : conditions nécessaires et suffisantes”. META. c. 35, s. 4, (1990): 669–675.
- Erkmen, Nevzat. **Ulysses Sözlüğü**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Mart 2006
- Ertan, Elif. “Teknik Çeviri Eğitiminde Başarı Karşılaştırmalı Uygulamalar”, **Unesco Mevlâna Yılında VII. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Bildiri Kitabı 1, 2-5 Mayıs 2007**. Konya: Selçuk Üniversitesi, 267.

- “Evrensel Kod Nedir?”. <http://unicode.org/standard/translations/turkish.html>
[03.10.2009]
- Flamand, Jacques. “ Qu’est-ce qu’une bonne traduction ?”. **META**, c. 29, s. 3,
(1984): 330–334.
- Gouadec, Daniel. **Profession : traducteur**. Paris: La Maison du Dictionnaire, 2002.
_____. **Comprendre et Traduire**. Paris: Bordas, 1974.
- Gürlek, Dursun. **Ayaklı Kütüphaneler**. 4. bs, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2008.
- Hançerlioğlu, Orhan. **Türk Dili Sözlüğü**. Remzi Kitabevi, 2000.
- Hartmann, R.R.K. Gregory James. Dictionary of Lexicography. London: Routledge
1998, New York: Taylor and Francis, 2002.
_____. Lexicography: Principles and practices. London: Academic Press, 1983.
_____. Teaching and Researching Lexicography (Applied Linguistics in
Action Series). Harlow: Longman/Pearson Education, 2001.
- Hausmann, F. J. O. Reichmann, H.E. Wiegand, L. Zgusta.
Wörterbücher/Dictionaries/Dictionnaires, Ein internationales Handbuch zur
Lexikographie/An International Encyclopedia of Lexicography/Encyclopédie
internationale de lexicographie. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1989–
1991.
- Hilâv, Selahattin. “Diderot ve d'Alembert'in Asiklopedi'si Fransız Devrimi'nin
Düşünsel Kaynağı”,
<http://www.bilimvegelecek.com.tr/?act=2&sayi=35&id=36> [11.11.2009].
- Horcickova, Jitka. "Computational Linguistics and Lexicography: English
Monolingual General Purpose Dictionaries Freely Available on the Internet".
Yüksek Lisans Tezi. Università Cattolica del Sacro Cuore, 2004.
- IPA Transcription with SIL Fonts”.
http://scripts.sil.org/cms/scripts/page.php?site_id=nrsi&cat_id=FontDownloasIPA#Doulos [03.10.2009]
- “Bütünleşik Biçembentler, 2. Aşama”.
<http://www.belgeler.org/recs/css2/fonts.html#fonts1> [16.08.2009].
- Keskin, Aytekin. “Sosyal Bilimler ve Belirleyenleri”. **Yelken-Aylık Kültür-Sanat
Dergisi**, s.2, Nisan (1995): 11–12 (Aktaran: BİNGÖL, Zekeriya. “Sözlük Ve
Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma”. **Akademik Bakış**, s.9 (2005): 197– 207.
- Kremer, Jean-Marc. “La Petite Histoire Des Grands Dictionnaires ou à quoi sert la
lexicographie?”, <http://www.orthophonistes.fr/upload/DO2-lexicographie.pdf>
[1.10.2009]

Landau, Sidney I. **Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography**. Cambridge: Cambridge University Pres, 2001.

Lexis Larousse de la langue française. Paris: Larousse, 2002.

Leca-Tsiomis, Marie. “L’Encyclopédie » Recherches sur Diderot et sur l’Encyclopédie”, (28 Kasım 2006), <http://rde.revues.org/index266.html> [12.11.2009].

Nutku, Özdemir. **Shakespeare Sözlüğü**. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, Kasım 2008.

Öztürk Kasar, Sündüz. **Cours de lexicologie dans la formation des futurs traducteurs**. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 2003.

_____.”Pour une typologie moderne des dictionnaires”. **Synergies**, Turquie s.1, (2008): 55-64.

Poole, Alex. “Which Are More Legible: Serif or Sans Serif Typefaces?”. <http://www.alexpoole.info/academic/literaturereview.html> [16.08.2009].

Püsküllüoğlu, Ali. **Yaşar Kemal Sözlüğü**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.

Rey, A. “Les bases théoriques de la description lexicographique du français : tendances actuelles”. **Travaux de Linguistique et de Littérature**. c. 6, s. 1 1968: 55–72.

Rey, Alain. “Un texte compromettant: le dictionnaire”. **Critique**. s. 273 (1970): 163–181.

“Ses Bilgisi”.<http://www.dilbilimi.net/sesbilgisi.htm> [03.10.2009]

Svensén, Bo. **Practical Lexicography, Principles and Methods of Dictionary-making**. çev. J. Sykes ve K. Schofield. Oxford: Oxford University Press, 1993 (Aktaran: Kocaman, Ahmet. “Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük”, **Kebikeç**, s.6, 1998).

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Haberler-Duyurular, 2009 Yıldönümleri Takvimi, Aralık ayı.
<http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFEF77E518A96D33320237E47896F8AFCF> [12.11.2009]

“The IPA-SAM phonetic fonts”. <http://www.langsci.ucl.ac.uk/resource/fonts.php> [03.10.2009]

Tülek, Levent. **Lumpen Sözlüğü**. İstanbul: Sel Yayınevi, 2007.

Van Sterkenburg, Piet G.J. **A Practical Guide to Lexicography, Terminology and Lexicography Research and Practice**. Amsterdam: J. Benjamins Yayınları, 2003.

Vardar, Berke. **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Multilingual Yayınları, 2002.

Zgusta, Ladislav. **Manual of Lexicography**. Paris: The Hague: Mouton, 1971.

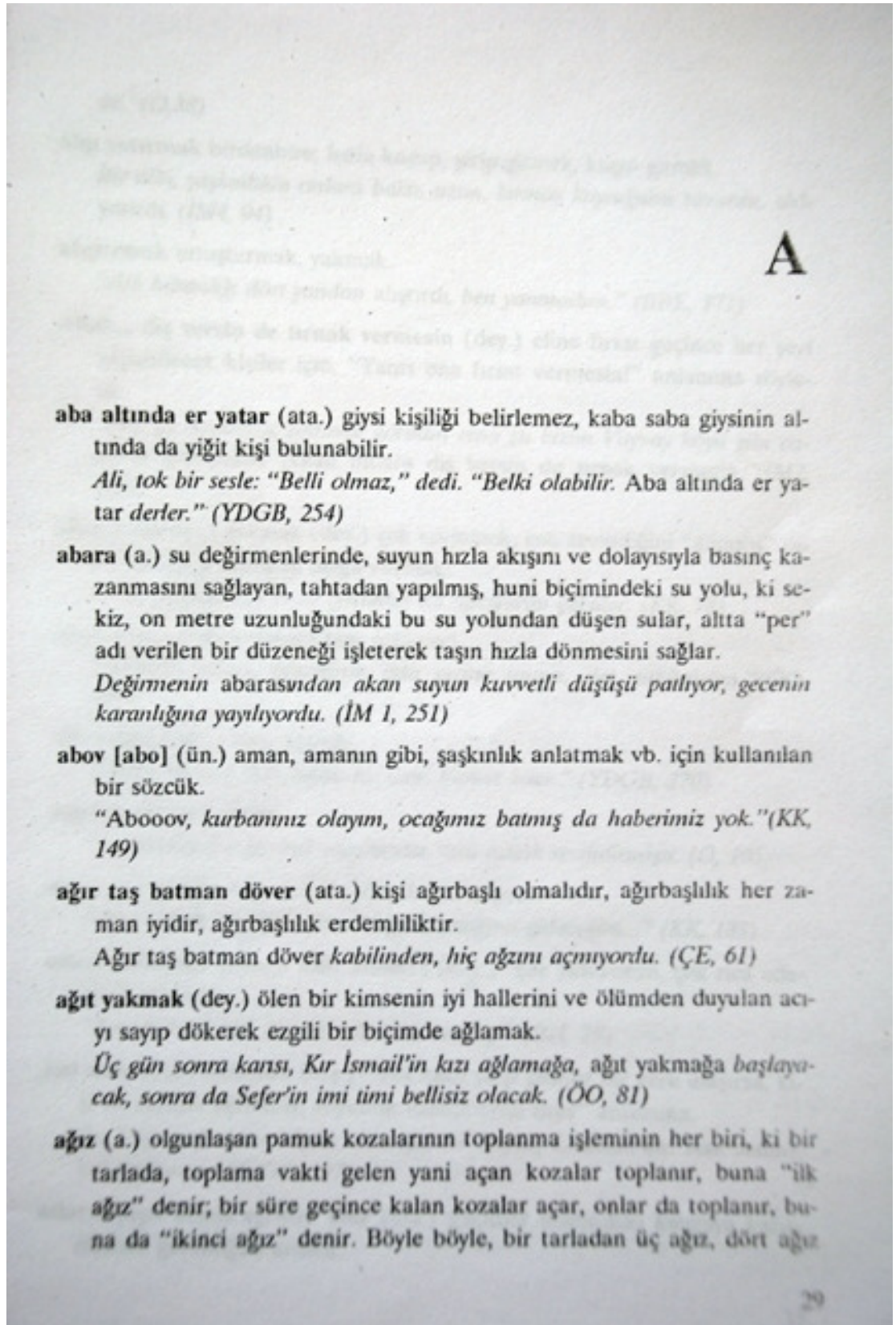
EKLER

Ek 1. Ekşi Sözlük, Vampiric Sözlük ve İtü Sözlük Web Sayfası Görüntüleri

The screenshot shows the Ekşi Sözlük website interface. The browser's address bar displays 'http://www.eksi.org/sozluk/161224/richard-roundtree'. The page title is 'richard roundtree'. The main content area contains a list of definitions for the term, with the first one being: '1- orinal shift serisiyle tanınan kazınmış bir oyuncu, her perdesiz skorum anımlarından dolayı bir poz finde polis başı kazandı'. Below the definitions, there is a search bar and a 'Gözet' button. On the right side, there is a 'SUPERBİLGİ YARIŞMASI' logo and a 'NEMEN' logo. The left sidebar shows a list of related terms and their counts.

The screenshot shows the Vampiric Sözlük website interface. The browser's address bar displays 'http://www.vampiric.org/sozluk/161224/mimas'. The page title is 'mimas'. The main content area contains a list of definitions for the term, with the first one being: '1- Sait urfan yazdığından beri çıplak william herschel tarafından keşfedilmiştir. bu keşif evrenimizde birer diğer gök cisimlerinden bir olan krotone adı da herschel krotone'dır'. Below the definitions, there is a search bar and a 'Gözet' button. On the right side, there is a 'Vampiric - Birinçlik' logo. The left sidebar shows a list of related terms and their counts.

The screenshot shows the İtü Sözlük website interface. The browser's address bar displays 'http://www.itusozluk.com/sozluk/161224/tentec'. The page title is 'tentec'. The main content area contains a list of definitions for the term, with the first one being: '1- çerçede parçaları birbirine yapıştıran yağmur ve güneş etinden korunma için kullanılan perde'. Below the definitions, there is a search bar and a 'Gözet' button. On the right side, there is a 'Oy verin, birinci kelime ve birinciden değerli hediye olan hediyeye katılma şansı yakalayın!' banner. The left sidebar shows a list of related terms and their counts.

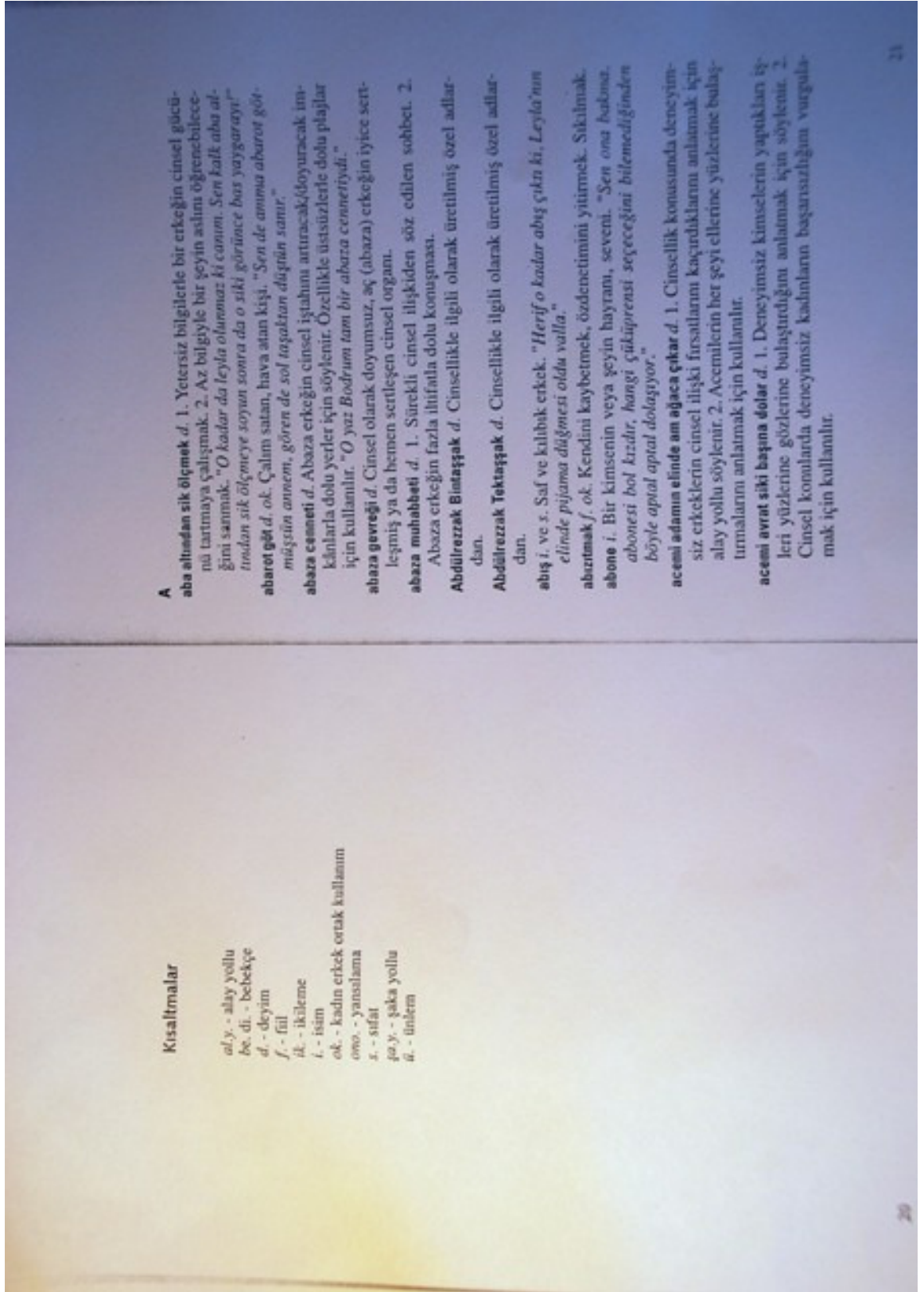

Ek 3. Shakespeare Sözlüğü - Özdemir Nutku

A

- a¹** **Have** yerine kullanılmıştır: *She might'a been grandam ere she died* (AŞKIN EMERİ V.2:17; HAMLET IV.5:65).
- a²** **He** yerine kullanılmıştır: *a has a little gall'd me, I confess* (HİRCİN KIZ V.2:60).
- a³** **ah**'ın varyantı (IV. HENRY' II.1:50).
- a⁴** **Of, on, in, to** ve **by** ilgeçlerinin kısaltılmışı: 1. **of**: *John a' Gaunt* (III. RICHARD I.3:76); *out a' door* (YANLIŞLIKLAR KOMEDYASI II.1:11); 2. **on**: *a' mine honour* (IV. HENRY' II.4:313); *Lucentio that comes a' wooing* (HİRCİN KIZ III.1:34); 3. **in**: *a' God's name* (III. RICHARD II.1:251); 4. **to**: *Seeing me now a' sleepe* (BİR YAZ GECESİ II.2:7); 5. **by**: *A' my troth* (CORIOLANUS I.3:58).
- a⁵** **1. One** anlamında da kullanılmıştır: *He and his physicians Are of a mind* (YETER KI SONU I.3:238); *These foils have all a length?* (HAMLET V.2:265); 2. Çokluk gösteren bir sözcüğün önünde de yer alır: *a many thousand warlike French* (KRAL JOHN IV.2:199).
- a⁶** Önek olarak: *a shamed* (AŞKIN EMERİ IV.3:157).
- a⁷** Bazı şarkılarda hece tutturmak için son ek olarak (KİŞİ MASALI IV.4:317); *my dainty duck, my dear-a* (HAMLET IV.5:172).
- a from a windmill** Bilgisiz, okuması yazması olmayan.
- abandon, to** 1. Sürmek, yaklaş(tır)mamak: *Being all this time abandon'd from your bed* (HİRCİN KIZ, ÖNOYUN 2:113); 2. Tama-
- men terk etmek, vazgeçmek, bırakmak: *Never pray more; abandon all remorse* (OTHELLO III.3:69).
- abandoned** Kayıtsız şartsız teslim olmuş: *If she be so abandon'd to her sorrow* (ON-İKİNCİ GECE I.4:19).
- abase, to** İndirmek: *And will she yet abase her eyes on me* (III. RICHARD I.2:246; VI. HENRY' I.2:15).
- abashed** [Hatasından ya da suçundan dolayı] utanç duyma: *Do you with cheeks abash'd behold our works* (TROILUS & KRESSIDA I.3:18).
- abate, to.** 1. Kısa kesmek, kısaltmak: *Abate thy hours* (BİR YAZ GECESİ III.2:432); 2. Dışında tutmak: *Abate throw at novum, and the whole world again Cannot pick out five such* (AŞKIN EMERİ V.2:544); 3. Azaltmak, kısmak: *she hath abated me of half my train* (KRAL LEAR II.4:159; HİRCİN KIZ, ÖNOYUN 1:135); 4. [Birisi] hakkında lafını esirgemedi konuşmak: *I would abate her nothing* (CYMBELINE I.4:58); 5. Körleştirmek, yontmak: *Abate the edge of traitors* (III. RICHARD V.5:35; IV. HENRY' I.1:117).
- abated** Aşağılanmış, utandırılmış: *as most Abated captives to some nation* (CORIOLANUS III.3:132).
- abatement** 1. Kısaltma, eksiltme: *There's a great abatement of kindness appears* (KRAL LEAR I.4:60; HAMLET IV.7:120; CYM-

- 31.2 – USTURA – Mezbahacının simgesi, rahip bir kasap oluyor.
- 31.2 – TAS – Katolik kilise ayiniyle alay edilirken, bir sonraki sahnede (“merdiven başı”, mihrap merdivenlerine dönüşürken), tas da, ayinde kullanılan kadehe dönüşecektir. Aşai Rabbani ayininde kadehteki şarap, İsa'nın kanına dönüşür.
- 31.3 – SARI – 16 Haziran, Fransa'nın güneyinde çok sayılan pek tanınmamış bir aziz olan St. John Francis Regis'in (1597-1640) yortusudur. Bir günah çıkarıcısının yortusu olduğundan, Komünyon (Aşai Rabbani) ayinlerindeki giysilerin de beyaz ya da istenirse sarı olması uygun düşmektedir. Ne var ki bu ayinlerde kullanılan giysiler sarı dokumalardan değil, tümüyle ya da kısmen altın telciklerden dokunmuş kumaşlardan yapılır. Katolik kilise ayini bağlamında, sarı renk çeşitli olumsuz anlamlar taşır: “Kimi zaman sarı, cehennem ateşini, yozlaşmayı, kıskançlığı, ihaneti ve yalancılığı anlatmak amacıyla kullanılır. Bu nedenle, hain Yahuda çoğu zaman soluk sarı bir giysi içinde resmedilmiştir. Ortaçağda, mezhep sapkınlarının sarı renkli giysiler giymeleri zorunluydu.” (George Ferguson, *Signs and Symbols in Christian Art—Hıristiyan Sanatında İmler ve Simgeler* [New York, 1954]; Joan Glasser Keenan'ın anlatısı).
- 31.3 – KUŞAĞI BAĞLANMAMIŞ – Bir rahip Komünyon ayinindeyken beyaz uzun keten giysisi, uçları püsküllü dar bir kuşakla bağlanır. “Kuşağı bağlanmamış”, denilerek, rahiplere özgü sililik yemininin bozulduğu anıştırılmaktadır.
- 31.6 – INTROIBO AD ALTARE DEI – Katolik Ayini'nin başlangıcı: “Tanrı'nın mihrabına gideceğim.” Buna Mezmurlar

-A-

ABARMAK

Bir şeyin abartılı hale gelmesi. Fazlalaşmak. Coşmak. Taşmak. Önenemez hale gelmek.

Ör1: Bu modifiye olayı iyice **abardı**... Altına taka Temp-ra'yı alan modifiye istiyor birader...

Ör2: "Hani düğmesine basınca yürüyen ve davul çalan oyuncaklar vardır ya. Öyle bir hal işte. Birileri düğmesine basılmış gibi, ortalıkta fır dönüyor. Davulun sesi de azdı **abardı**. Bu gürültüde kim makama uygun çalıyor, kim kuru gürültü yapıyor, ayırmak mümkün değil."

(Tuba Akyol – MİLLİYET Gazetesi / "Postmodernizm Düğmeye Bastı" başlıklı yazısından... 24.01.2001.)

ABLA

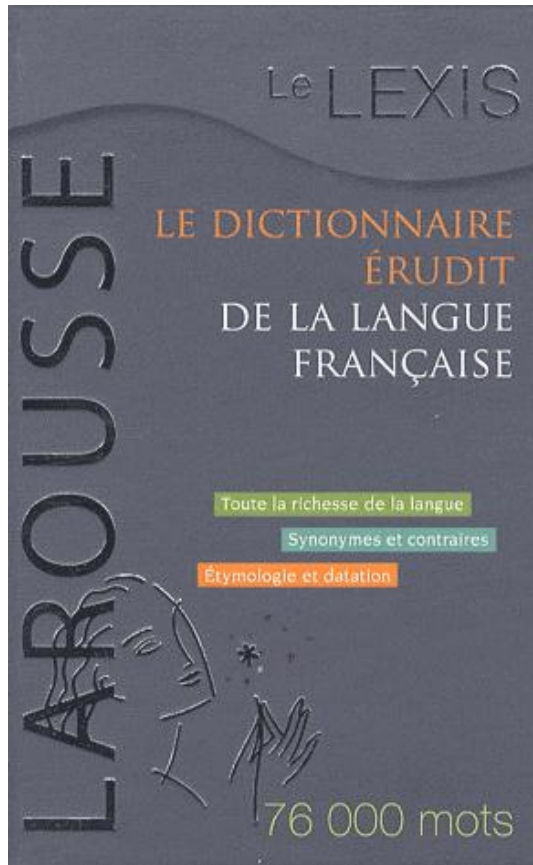
Klasik anlamının dışında çekici, seksi, aykırı, frapan, vamp kadınlar için kullanılır. Bazen de travestiler ve transseksüeller için kullanılan bir sözcüktür.

Ör: -Şu arabadaki dün barda takıldığımız **abla** değil mi?
-Evet ya o!.. Anaaa! Travestiymiş lan!

AĞIR ABİ

Delikanlı, racona abartılı bir şekilde uyan, fazla konuşmayan, genelde siyah palto ve koyu renk takım elbise giyen, sa-

Ek 7. Larousse Lexis Kapakları

Ek 8. Lexis Çalışma Gruplarından Bir Örnek

A Grubu		B Grubu		C Grubu	
Grup Koordinatörleri		Grup Koordinatörleri		Grup Koordinatörleri	
Yard.Doç.Dr.A. Banu Karadağ	AK1	Öğr.Gör.Beki Haleva	BK1	Arş.Gör.Deniz Kurlmel	CK1
Arş.Gör. Zeynep Süter	AK2	Öğr.Gör.Elif Ertan	BK2	Arş.Gör.Yeliz Yalın	CK2
Grup şefi		Grup şefi		Grup şefi	
Murat Sirkecioğlu	AS	Asena Çakmak yl	BS	Handan Kortak yl	CS
4.sınıf		4.sınıf		4.sınıf	
Melis Özer 4	A1	Yekdane Kırdar 4	B1	Çiğdem Kınık 4	C1
Fernaz Demir 4	A2	Hakan Ateşler 4	B2	Tuğba Eyüboğlu 4	C2
Meltem Ersev 4	A3	Arman Onur 4	B3	Elif Ergin 4	C3
3.sınıf		3.sınıf		3.sınıf	
Kader Ciddi 3	A4	Serkan Ulukan 3	B4	Sacide L. Suner 3	C4
Burak Uğurlu 3	A5	Murat Korkmaz 3	B5	Deniz Gülbayır 3	C5
Hatice Şahbaz 3	A6	Yekdane Kırdar 3	B6	Dilara Ataç 3	C6
Aytül Durmaz 3	A7	Eda Atçı 3	B7		
D Grubu		E Grubu		F Grubu	
Grup Koordinatörleri		Grup Koordinatörleri		Grup Koordinatörleri	
Arş.Gör.Pınar Güzelyürek Çelik	DK1	Öğr.Gör.Hande Ersöz	EK1	Öğr.Gör.Dr.Ertuğrul Efeoğlu	FK1
Arş.Gör.Ersel Topraktepe	DK2	Arş.Gör. Nil Özçelik	EK2	Öğr.Gör.Lale Arslan	FK2
Grup şefi		Grup şefi		Grup şefi	
Ekin Danacı yl	DS	Nebile Öztürk 3	ES	Tamar Nalcı 3	FS
4.sınıf		4.sınıf		4.sınıf	
Ece Öztunç 4	D1	Halil Hacıoğlu 4	E1	Elif Tuncer 4	F1
Türkan Güney 4	D2	Evrin Gültekin 4	E2	Aslı Birdal 4	F2
Aslı Genç 4	D3	Özgü Berksoy 4	E3	Melis A. Meriç 4	F3
3.sınıf		3.sınıf		3.sınıf	
Tuğçe Kurtboğan 3	D4	Aynur Öztürk 3	E5	Bora Bulu 3	F4
Hazal Ereğ 3	D5	Beril Tarakçioğlu 3	E6	Elif Tuncer 3	F5
Aslı Genç 3	D6	Bilgesu Akkaya	E7	Şeyda Durak 3	F6
Melike Doğrukaş 3	D7				

Ek 9. Lexis Kısaltmalar

LEXİS KISALTMALAR ve EK AÇIKLAMALAR/KARŞILIKLAR LİSTESİ

Fransızca kısaltma	Türkçe kısaltma	Türkçe anlam
abrév.	kısalt	kısaltma
absol.	mutl.	mutlak; kesin olarak (Sözcük yalın durumdayken çağrıştırdığı ilk anlam.)
abus.	doğr. tartış.	aşırı; abartılı (doğruluğu tartışılır, abartma ya da eksiltme olabilir)
acad.	akad.	akademi; akademik
accus.	belirt.	belirtme durumu; -i hali; aküzatif
acoust.	akust.	akustik
act.	günc.	güncel; şimdiki
actuell.	şimd.	şimdiki
adj.	s.	sıfat
adj. dém.	göst. s.	gösterme sıfatı
adj. indéf.	belgsz. s.	belgisiz sıfat
adj. interr.	sor. s.	soru sıfatı
adj. num. cardin.	as. say. s.	asıl/asal sayı sıfatı
adj. poss.	iyelik. s.	iyelik/mülkiyet sıfatı
adj.num.ordin.	sır. say. s.	sıra sayı sıfatı
adjectiv.	s. gibi	sıfat gibi; sıfat değerinde (sıfat işlevi alabilen sözcük)
admin.	yönet.	yönetim; yönetsel
adv.	bel.	belirteç/zarf
adverb.	bel. gibi	belirteç/zarf gibi; belirteç değerinde (belirteç işlevi alabilen sözcük)
aéron.	havc.	havacılık
agr.	tarım	tarım/ziraat; çiftçilik
alchim.	sim.	simya
all.	Alm.	Almanca
allus.	anışt. (olumlu-olumsuz) dokun. (olumsuz)	anıştırma; dokundurma; ima
alp.	dağc.	dağcılık
alphab.	abece	abecesel/alfabetik
altér.	değiş.	değişmiş; bozulmuş
amér.	Amer.	Amerikanca, Amerikan İngilizcesi
anal.	çöz.	çözümsel/analitik
anal.	örneks.	örnekseme; benzeşim
anat.	anat.	anatomi
anc.	esk.	eski; eskiden
anesth.	anest.	anestezi, uyuşturma
angl.	İng.	İngilizce
anthrop.	insanb.	insan bilimi/antropoloji
Antiq.	A. çağ.	Antik çağ
Antiq. gr.	Esk. Yun.	Eski Yunan; Yunanca
Antiq. hébr.	Esk. İbr.	Eski İbranice; İbranice
Antiq. rom.	Esk. Rom.	Eski Roma
apic.	aric.	arıcılık
apr.	sonr.	sonra
ar.	Ar.	Arapça
arbor.	meyv. ağ. yet.	meyve ağaççılığı; meyve ağacı yetiştirme
archéol.	arkeol.	arkeoloji
archit.	mim.	mimarlık
ardois.	ard.	arduvaz (kayağantaş) imâl yeri;

		kayağantaşla (arduvaz) ilgili.
arg.	argo	argo
arm.	silahl.	silahlanma (silahlanmayla ilgili)
art.	tan.	tanımlık, tanım ilgeci (Fransızca da adların eril-dişil, tekil-çoğul olduğunu gösteren tanımlık)
art défini	belirtili tan.	belirtili tanımlık
arts graph.	graf. sanat.	grafik sanatları
arts ménag.	ev ekon.	ev ekonomisi
ascét.	çilec.	çilecilik; koyu sofuluk
astrol.	astrol.	astroloji
astron.	gökb.	gökbilim/astronomi
astronaut.	uzay havac.	uzay havacılığı
atom.	atom.	atomik; atomla ilgili
auj.	gün.	günümüzde
autom.	oto.	otomobil
autref.	eskd.	eskiden
auxil.	yard.	yardımcı
av.	ön.	önce
avic.	kuşç.	kuşçuluk (ve tavukçuluk)
bactér.	bakteriyol.	bakteriyoloji
balist.	balis.	balistik
banq.	bankac.	banka; bankacılık
bas lat.	erken Ortaç. Lat.	erken Ortaçağ Latincesi
basq.	Bask.	Baskça
bijout.	takıc.	takıcılık
biochim.	biyokim.	biyokimya
biogéogr.	biyocoğ.	biyocoğrafya
biol.	biyol.	biyoloji
bonnet.	tuhafc.	tuhafiyecilik
bot.	bitkib.	bitkibilim/botanik
bouch.	kasapl.	kasaplık
bouddh.	Bud.	Budizm
boulang.	ekmekç.	ekmekçilik; fırıncılık
bourrell.	saraç.	saraçlık; saraciye; koşumcu
bours.	borsa	borsa
brasser.	birac.	biracılık
brésil.	Brez. Port.	Brezilya Portekizcesi
brod.	iğ. işl.	iğne işleri; nakışçılık
bx-arts	güz. sanat.	güzel sanatlar
byz.	Biz.	Bizans'la ilgili
c.-à-d.	yani	yani, şu demek
caoutch.	last. işl.	lastik işleri; kauçukçuluk
cardiol.	kardiyol.	kardiyoloji
carr.	taşoc.	taşocakları
carross.	arabac.	arabacılık; araba yapımı
cartogr.	haritc.	harticalık
cathol.	Katol.	Katoliklik
celt.	Kelt.	Keltçe
céram.	seram.	seramik
cf.	bşz.	başvurunuz
ch. de f.	demiry.	demiryolları
chapell.	şapkac.	şapkacılık
charp.	yapı kaf.	yapı kafesi
charronn.	at araba. yap.	at arabası yapımı
chass.	avc.	avcılık
chim.	kim.	kimya
chin.	Çin.	Çince
chir.	cerr.	cerrahlık
chir. dent.	dişç. cerr.	dişçilik cerrahisi
chirom.	el falc.	el falcılığı
chor.	koregr.	koregrafi
chronol.	kronol.	kronoloji
cin.	sin.	sinema

cirq.	sirk	sirk
class.	klas.	klasik
climatol.	iklimb.	iklimbilim
comm.	tic.	ticaret
comp.	bileş.	bileşik
compar.	karş.	karşılaştırmalı
compl.	tüml.	tümleç
comptab.	muhs.	muhasebecilik
condit.	koş. k.	koşul/şart kipi
confect.	konfekte.	konfeksiyonculuk
conj.	bağ.	bağlaç
conj.	eyl. çek.	eylem/fiil çekimi
constr.	yapıc.	yapıcılık
contr.	karşıt.	karşıt; ters
contract.	kaynaş.	kaynaşık biçim; Fransızcada kimi edatlarla tanımlıkların kaynaşması
cordonn.	ayakkc.	ayakkabıcılık
cosmét.	kozmet.	kozmetik
cost.	giy.	giyim; giysi, elbise
cout.	terz.	terzilik; dikiş
crystal.	kristalgr.	kristalografi
cuis.	mutf.	mutfak; yemek sanatı
cybern.	sibern.	sibernetik
cycl.	bisikç.	bisikletçilik
cytol.	hücreb.	hücrebilim
d'apr.	(y)e/(y)a göre (kısaltma kullanmıyoruz!!)	(y)e/(y)a göre
dan.	Dan.	Danca
décor.	süslem. sanat.	süsleme sanatları
dém.	göst.	gösterme; işaret etme
démogr.	nüfusb.	nüfusbilim
dér.	tür.	türev, türemiş
dermatol.	der. hast.	deri/cilt hastalıkları; dermatoloji
dialect.	lehçe	lehçe
didact.	öğret.	öğretici
diét.	diyet bilg.	diyet/perhiz bilgisi
dimin.	küçült. ek.	küçültme eki
diplom.	diplom.	diplomasi; diplomatlık
dir.	dolyz.	dolaysız; doğrudan; düz
dout.	kuşku.	kuşkulu/şüpheli
dr.	huk.	hukuk
dr. anc.	esk. huk.	eski hukuk
dr. canon.	kilise huk.	kilise hukuku
dr. civ.	med. huk.	medenî hukuk
dr. comm.	tic. huk.	ticaret hukuku
dr. féod.	dereb. huk.	derebeylik hukuku
dr. mar.	deniz huk.	deniz hukuku
dr. pén.	ceza. huk.	ceza hukuku
dr. rom.	Roma huk.	Roma hukuku
E.	D.	Doğu
eaux et for.	su-orman.	sulak ve ormanlık yerler idaresi
ébénist.	ince. marang.	ince marangozluk
ecclés.	kilise ilg.	kiliseyle ilgili
écol.	çevreb.	çevrebilim
écon.	ekon.	ekonomi/iktisat; siyasî ekonomi
éd.	yay.	yayım; yayın; baskı, basım
éduc.	eğit.	eğitim
égypt.	Mıs.	Mısırca; eski Mısır'a ilişkin
électr.	elek.	elektrik
électron.	elektron.	elektronik
électrotechn.	elektrotekn.	elektroteknik
ellipt.	eks.	eksiltili
embryol.	embriyol.	embriyoloji
empr.	akt.	aktarma; bir başka dilden alınmış

		ödünç sözcük
endocrinol.	endokrinol.	endokrinoloji
enseign.	öğr.	öğretim
entom.	böcekb.	böcekbilim
env.	yaklaş.	yaklaşık olarak
équit.	binc.	binicilik
escr.	eskr.	eskrim
esp.	İsp.	İspanyolca
esthét.	estet.	estetik
etc.	vb.	ve benzeri
ethnogr.	etnogr.	etnografi/budunbetim
ethnol.	etnol.	etnoloji/budunbilim
éthol.	etol.	etoloji/ hayvan davranışlarını inceleyen bilim
étym.	kökenb.	kökenbilim/etimoloji
ex.	örn.	örnek
expl. sal.	tuz işlet.	tuz işletmeleri
expr.	dey.	deyim
f. ou fém.	diş.	dişil
fam.	tkz.	teklifsiz, samimî; alışılmış
fauconn.	doğ. avc.	doğanla avcılık
féod.	derebey.	derebeylik; feodal
fig.	mec.	mecazî
fin.	mâli.	mâliye
fisc.	vergi	vergi; vergi hukuku
flam.	Fl.	Flamanca
for.	kuyuc.	kuyuculuk
fortif.	güçl.	güçlendirme
fr.	Fr.	Fransızca
fr.-maçonn.	Mason.	Masonluk
frigor.	soğut. san.	soğutma sanayisi
frq.	Frank	Frank dili
fut.	gel. z.	gelecek zaman
gaél.	Gal.	Galce, Gal dili
gasc.	Gask.	Gaskonca
généal.	soyb.	soybilim
génét.	genet.	genetik
génit.	gen.	-in hâli; genitif; tamlayan; tanımlama durumu
géod.	jeod.	jeodezi
géogr.	coğr.	coğrafya
géol.	yerb.	yerbilim/jeoloji
géom.	geom.	geometri
géomorphol.	jeomorfol.	jeomorfoloji
géophys.	jeofiz.	jeofizik
germ.	Ger.	Germence
goth.	got.	gotik
gr.	Yun.	Yunanca
gramm.	dilbilg.	dilbilgisi
grav.	grav.	gravür
gymn.	jimn.	jimnastik; beden eğitimi
gynécol.	kad. hast.	kadın hastalıkları
hébr.	İbr.	İbranice
hématol.	hematol.	hematoloji
hérald.	armc.	armacılık
hind.	Hindu	Hindu
hippol.	at anatb.	at anatomisi bilimi
hist.	tar.	tarih
hist. nat.	doğa tar.	doğa tarihi
hist.litt. LITTERAIRE)	(HISTOIRE ed. tar.	edebiyat tarihi
histol.	dokub.	dokubilim
holland.	Holland.	Hollanda'ya ilişkin
homéopath.	homeop.	homeopati

hongr.	Mac.	Macarca
horlog.	saatç.	saatçılık
hortic.	bahç.	bahçecilik
hydrogr.	hidrogr.	hidrografi
hydrol.	hidrol.	hidroloji
hyg.	sağl. kor.	sağlık koruma
hyrgom.	nemölç.	nemölçüm
ibid.	a.g.y.	adı geçen yapıt, yer
iconog.	ikonogr.	ikonografi
imp.	şimd. z. hik.	şimdiki zaman hikâyesi
impér.	emir k.	emir kipi
impers.	kişz.	kişisiz
impr.	matbaac.	matbaacılık
inc.	bilinm.	bilinmeyen
incert.	belirsiz.	belirsiz; belli olmayan
ind.	bild. k.	bildirme kipi
ind.	dolyıl.	dolaylı
ind.	Kızılderili	Kuzey Amerika yerlisi
indéf.	belgsz.	belgisiz
industr.	san.	sanayi
industr. du gaz	gaz san.	gaz sanayisi
inf.	mast.	mastar; adeylem/isim-fiil
infl.	etk.	etki
inform.	bilış.	bilışim
interj.	ünl.	ünlem
intr.	geçsz.	geçişsiz
inus.	kullanm.	kullanılmayan
inv.	değşmz.	değişmez
irland.	İrl.	İrlanda dili
iron.	alay.	alaycı; alaylı biçimde
irrég.	kuraldış.	kuraldışı; düzensiz
it.	İt.	İtalyanca
J.-C.	İ.	İsa
jap.	Jap.	Japonca
jeux.	oy.	oyun
joaill.	mücevherc.	mücevhercilik
jur.	hukukb.	hukuk bilimi; içtihat; adli
lat.	enl.	enlem
lat.	Lat.	Latince
législ.	yasm.	yasama; mevzuat
ling.	dilb.	dilbilim
litt.	edb.	edebî/yazımsal
littér. (LITERATURE, HISTOIRE LITTERAIRE)	ed.	edebiyat; edebiyat tarihi
littéral.	tam anl.	tam anlamıyla
liturg.(LITURGIE)	dins.	dinsel törenlerde usul
loc.	dilbilg. öb.	dilbilgisel öbek
loc. adj.	s. öb.	sıfat öbeği
loc. adv.	bel. öb.	belirteç/zarf öbeği
loc. conj.	bağ. öb.	bağlaç öbeği
loc. div.	farklı dilbilg. öb	farklı dilbilgisel öbekler
loc. prép.	ilgeç öb.	ilgeç/edat öbeği
log.	mant.	mantık
logist.	lojist.	lojistik
M.	Bay	Bay
m. ou masc.	er.	eril
magnét.	manyet.	manyetizma; mıknatis olma durumu
maj.	b. h.	büyük harf
manut.	el yap.	el yapımı
mar.	denizc.	denizcilik; deniz kuvvetleri
mar. anc.	esk. denizc.	eski denizcilik
maroq.	marokenc.	marokencilik
mat. plast.	plas. ger.	plastik gereçler/malzemeler
matér.	ger.	gereç/malzeme

math.	mat.	matematik
mécan.	mekan.	mekanik; makina
mécan. des fl.	akışkan. mekan.	akışkanlar mekaniği
méd.	tıp	tıp
méd. lég.	adli tıp	adli tıp
médiév.	Ortaç.	Ortaçağ
menuis.	marangl.	marangozluk
métall.	metalurj.	metalurji
météor.	meteorol.	meteoroloji
métriq.	metr.	metrik sistem
métrol.	ölçb.	ölçübilim
meun.	değirmenc.	değirmencilik
microbiol.	mikrobiyol.	mikrobiyoloji
mil. ou milit. (echauffourée'de)	ask.	asker; askerlik; askerî
min.	mad. ocak.	maden ocakları
minér.	mineral.	mineraloji
mobil.	mobc.	mobilyacılık
mod.	mod.	modern/çağcıl
monn.	para	para
mor.	ahl.	ahlâk; ahlâk bilim
mot méridion.	Güney Fransa ağzından sözcük (kısaltma kullanmıyoruz!!!)	Güney Fransa ağzından sözcük
mus.	müz.	müzik
mycol.	mantarb.	mantarbilim
myth.	mitol.	mitoloji; mitolojik
n.	a.	ad, isim
N.	K.	Kuzey
n.	yansz.	yansız; nötr
n. f.	diş.	dişil ad
n. f. pl.	ç. diş.	çoğul dişil ad
n. m.	er.	eril ad
n. m. pl.	ç. er.	çoğul eril ad
n. pr.	öz. a.	özel ad
navig. fl.	neh. yolc.	nehir yolculuğu
Néerl.	Holl.	Hollandaca
néol.	yeni söz.	yeni sözcük
neurol.	nörol.	nöroloji
n°	no.	numara
norm.	Norm.	Normanca; Normandiya'ya ilişkin
norv.	Norv.	Norveççe
num. car.	asıl sayı (kısaltma kullanmıyoruz!!!)	asıl sayı
num. ord.	sıra sayı (kısaltma kullanmıyoruz!!!)	sıra sayı
Numism.	nümism.	nüsmatik
O.	B.	Batı
obsc.	kar.	karanlık, bulanık, anlaşılmaz
Obstétr.	doğm.	doğum bilgisi
occult.	gizb	gizli bilimleri inceleme ve uygulama
océanogr.	denizb.	denizbilim
oenol.	şarapç.	şarapçılık
Onomat.	yans.	yansıma
ophtamol.	oftalmol.	oftalmoloji; göz hekimliği
opt.	opt.	optik
ord. abstrait	genel. soyut	genellikle soyut
ordin.	genel.	genellikle
orfèvr.	kuyumc.	kuyumculuk
organ.	iş örgüt.	iş örgütlenmesi/organizasyonu
orig.	köken	köken; kaynak
ornith.	kuşb.	kuşbilim
orth.	yazım	yazım/imla
ostréic.	istr. yetiş.	istridye yetiştiriliciliği
p.-ê.	belki	belki
paléobot.	paleobot.	paleobotanik

Paléogr.	paleogr.	paleografî
Paléont.	paleont.	paleontoloji
papet.	kâğ. san.	kâğıt sanayisi
par anal.	örneks. y.	örneksemeyle, benzetmeyle; andırma yoluyla
par compar.	karşıl. y.	karşılaştırma yoluyla
par ex.	örn.	örneğin
par exagér.	abart. y.	abartma yoluyla
par ext.	anl. gen. y.	anlam genişlemesi yoluyla
par oppos.	karşıt. y.	karşıtlık yoluyla
par plaisant.	şaka y.	şaka yoluyla
parasitol.	asalakb.	asalakbilim
Parfum.	parfç.	parfümcülük
part.	ortaç	ortaç, sıfat-fiil
part. pass.	geç. z. ort.	geçmiş zaman ortacı
part. prés.	şim. z. ort.	şimdiki zaman ortacı
partic.	özel.	özel, özellikle
pathol.	patol.	patoloji
pâtiss.	pastac.	pastacılık
peauss.	deric.	dericilik; deri işleri
pêch.	balıkç.	balıkçılık
pédag.	eğitb.	eğitbilim/pedagoji
Pédiatr.	çoc. hek.	çocuk hekimliği
pédol.	pedol.	pedoloji, çocuk gelişimi bilimi; toprakbilim
peint.	res.	resim; boya
péjor.	kötül.	kötüleyici; küçümseyici
pers.	Fars.	Farsça
pers.	kiş.	kişi; kişisel
pétr.	petro. san.	petrol sanayisi
pétrochim.	petrokim.	petrokimya
Pétrogr.	petrogr	petrografi/kayabilim
peu us.	az. kull.	az kullanılır
pharm.	eczc.	eczacılık
philat.	pulc.	pulculuk
philol.	filol.	filoloji
philos.	fels.	felsefe
phon.	sesbilg.	sesbilgisi/fonetik
phot.	fotoç.	fotoğrafçılık
phys.	fiz.	fizik
phys. nucl.	çekird. fiz.	çekirdek fiziği
Physiol.	fizyol.	fizyoloji
piscic.	balık yetiş.	balık yetiştiriciliği
pl. 1	ç. 1	çoğul 1
pl. 2	ç. 2	çoğul 2
pl. 3	ç. 3	çoğul 3
pl. ou plur.	ç.	çoğul
pl.-q.-parf.	miş. geç. hik.	-miş'li geçmişin hikayesi
plaisamm.	hoş.	hoşça
pneumol.	pnömol.	pnömoloji/akciğerbilim
poét.	şiir.	şiirsel
polit.	siyas.	siyasî
polon.	Leh.	Lehçe
pop.	halk.	halkça sevilen; halkla ilgili
portug.	Port.	Portekizce
poss.	ie.	iyelik/mülkiyet
pr.	öz.	özgü, özel
pr. ou pron.	zam.	zamir/ adıl; zamir gibi
précéd.	önce.	önceki
précisém.	kesin.	kesinlikle; tam olarak
préf.	önek	önek
Préhist.	tar. önc.	tarihöncesi
prép.	ilgeç	ilgeç/ edat
prés.	şimd. z.	şimdiki zaman; zamanımızda

prestidig.	gözboy.	gözboyacılık
princ.	asal	esas; ana, asal
principalem.	başl.	başlıca
probabl.	olası.	muhtemelen/olasılıkla
procéd.	yar. mevz.	yargılama mevzuatı; işlem
pron. dém.	göst. adıl.	gösterme adılı/işaret zamiri
pron. indéf.	belgsz. adıl	belgisiz adıl/zamir
pron. interr.	soru adıl.	soru adılı/zamiri
pron. pers.	kiş. adıl.	kişi adılı/zamiri
pron. poss.	iyelik. adıl.	iyelik, mülkiyet adılı/zamiri
pron. rel.	ilgi adıl.	ilgi adılı/zamiri
prononc.	seslet.	sesletim, söyleyiş/ telâffuz
proprem.	uyg. ol.	uygun olarak; tam olarak
prosod.	düzg. söyl.	düzgün söyleyiş
prov.	atasöz.	atasözü; atasözüne ilişkin
prov.	Prov.	Provence dili
psychanal.	psikan.	psikanaliz
psychiatr.	psik.	psikiyatri
psychol.	psikol.	psikoloji, ruhbilim
psychopathol.	psikopatol.	psikopatoloji
pyrotechn.	fişekç.	fişekçilik; patlayıcı madde yapımı
qqch.	b.ş.	bir şey
qqf.	bazen	bazen
qqn.	biri	biri; birisi
rad.	kök	kök
radio.	radyo.	radyo yayımı; radyoteknik
radiol.	radyol.	radyoloji
réfl.	dönüş.	dönüslü (fiil/eylem)
rel.	ciltç.	ciltçilik
régional.	bölgesel yapılmadan!!!	(kısaltma) bölgesel
relat.	ilint.	ilintili, bağımlı, ilişkin, değgin
relig. (RELIGIEUX, RELIGION)	din	din; dinsel, dinî,
rem.	açık.	açıklama; uyarı; saptama
rhét.	sözb.	sözbilim; hitabet
rom.	rom.	roman, romanla ilgili
roum.	Rumen.	Rumence
S.	G.	Güney
s.	yy.	yüzyıl
s. d.	hiç kuşk.	hiç kuşkusuz
sanskrit.	Sansk.	Sanskritçe
savonn.	sabunc.	sabunculuk
sc.	b.	bilim
sc. occult.	gizlib.	gizli bilimler
scand.	İskand.	İskandinavca
scientif.	b.sel	bilimsel
scol.	okul	okul; okulla ilgili
scolast.	skolast.	skolastik; Ortaçağ felsefesi
sculpt.	heykelc.	heykelcilik
séricicult.	ipekböçç.	ipekböcekçiliği
sérol.	serol.	seroloji; serum bilimi
sexol.	seksol.	seksoloji
signif.	anlam.	anlamında
simplem.	sad.	sadece
sing.	t.	tekil
sociol.	toplumb.	toplumbilim
sorcell.	büyüc.	büyücülük
souv.	çoğnl.	çoğunlukla
spécialem.	özel ol.	özel olarak
spéléol.	mağarab.	mağarabilim
sport.	spor	spor
stat.	istat.	istatistik
styl.	stil.	stilistik/biçembilim

subj.	dilek k.	dilek kipi
subst.	ad.	adeylem/isim-fiil
substantiv.	ad. ol.	ad/isim olarak
sucr.	şek. san.	şeker sanayisi
suéd.	İsv.	İsveççe
suff.	sonek	sonek
sup.	üst.	üst; üstün
superl.	enüst.	enüstünlük
superst.	boş inan.	boş inanç/bâtlı inanç
sylvic.	ormanc.	ormancılık
symb.	simge	simge
syn.	eşanl.	eşanlımlı
syr.	Sür.	Süryanice
t élév.	TV	televizyon
techn.	tekn.	teknik
technol.	teknol.	teknoloji
télécomm.	telekom.	telekomünikasyon
tératol.	teratol.	ucubeleri inceleyen bilim
text.	tekst.	tekstil
théâtr.	tiy.	tiyatro
théol.	tanrıb.	tanrıbilim
thérap.	ted.	tedavi
tiss.	dokumc.	dokumacılık; dokuma
tonnell.	fiçic.	fiçicilik
topogr.	topogr.	topografya
toxicol.	toksikol.	toksikoloji; zehirbilimi
tr.	geçşl.	geçişli
trad.	çev.	çeviri; çevirilmiş
trav. publ.	bayınd.	bayındırlık
triv.	bayğ.	bayağı; adi; alışılmış
trivalem.	bayğ. ol.	bayağı olarak
turf.	at yar.	at yarışı
urban.	şehirc.	şehircilik; kentbilim
usuell.	kullang.	kullanılagelen
v.	bkz.	bakınız
v.	doğr. (dikkat!!! v. 1250 ➔ 1250'ye doğr.) (1250'e doğr. DEĞİL!!!)	-ya doğru
v.	eyl.	eylem/fiil
v.	şeh.	şehir, kent
v. impers.	kişz. eyl.	kişisiz eylem, özne almayan eylem
v. intr.	gçsz. eyl.	geçişsiz eylem/fiil
v. pr.	dönş. eyl.	dönüşlü eylem/fiil
v. tr.	gçl. eyl.	geçişli eylem/fiil
v. tr. ind.	dol. gçl. eyl.	dolaylı geçişli eylem/fiil
vann.	sepetç.	sepetçilik
var.	değ.	değişke; farklı metin
véner.	köp. avc.	köpekli avcılık; sürekl avcılığı
verr.	camc.	camcılık
versific.	naz. sanat.	nazım sanatı
vétér.	vet. hek.	veteriner hekimlik
vitic.	bağc.	bağcılık
vulg.	avam	avam dili
vx.	eski	eski
yacht.	yatç.	yatçılık
zool.	hayvb.	hayvan bilimi/zooloji
zootechn.	zootekn.	zootekni, evcil hayvan üretme ve yetiştirme bilimi

EK AÇIKLAMALAR/KARŞILIKLAR LİSTESİ

après le nom	addan sonra
langue soignée	özenli dil
nom déposé	tescilli a. (dikkat!!! Türkçe karşılıkta “ad” sözcüğü için kısaltma kullanılmaktadır.)
probablement	olasılıkla
rare	ender kullanım
sans doute	büyük olasılıkla
suivi de	ardından ... gelir
sujet nom de chose	nesne özne
sujet nom de personne	kişi özne
sujet nom désignant un petit enfant	çocuk özne
sujet nom désignant une étoffe	kumaş özne
sujet nom d'être animé	canlı özne
terme d'injure	hakaret sözü (kısaltması yok!)

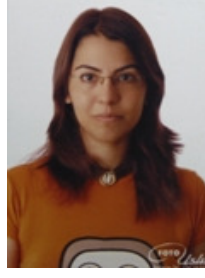
ÖNEMLİ UYARILAR:

- “**mot**” için “kelime” DEĞİL, “**sözcük**” diyoruz!!!
- “**n. f.**” için “**diş. a.**” DEĞİL, yalnızca “**diş.**”; “**n. m.**” için yalnızca “**er.**” diyoruz!!! (aşağıdaki kısaltma listesinde de belirtildiği üzere)
- “**ou**” için “veya” DEĞİL “**ya da**” diyoruz!!!
- Fransızca sözcüklerdeki **aksanlara** dikkat ediyoruz!!!
- Maddebaşları –yani tanımlanan sözcükler hep **majuscule**’dür- **BÜYÜK HARFLERLE**, varsa **aksanlarıyla** (ör: BÉGARD) yazılmalı; **ancak i harfi noktasız -I- şeklinde, trema’lılar da tremalarıyla** (ör: BÉGU, Ê) yazılmalıdır.
- Peş peşe gelen kısaltmalarda, Türkçe sözdizimine özen gösterilmelidir. Sözelimi **v. tr.** kısaltması eyl. geçiş DEĞİL **geçişl. eyl.** olmalıdır.
- Kısaltmaların ilk harfleri -dil adları dışında- **her zaman küçük harfle** yazılır. Bu ilke, kısaltmadan önce noktanın olduğu; başka bir deyişle noktadan sonra kısaltmanın geldiği durumlarda da geçerlidir.
- Dil adlarının kısaltmalarında:
 - **Dil adı kısaltılmamışsa** (ör: Galce) çıkış bildiren ek (-den, -dan) apostrof (') ile ayrılmaz. ör. “Galceden”.
 - **Dil adı kısaltılmışsa** (ör: Fr.) çıkış bildiren ek (-den, -dan) apostrof (') ile ayrılır ve de bu ekin sesli uyumu, kısaltılmış sözcüğün (Fr.) tam okunuşu (Fransızca) düşünülerek yapılır; kısaltmanın harfleri okunarak (ör: fe-re den) yapılmaz. Doğru ör: “Fr.’dan”.
- **plur. régulier ; a été invar. : İt. kökende çoğ.; Fr.'da bu biçimi korumuştur.** [ÖNEMLİ NOT: Bu Fr. kısaltmanın Türkçesi standart değildir. Başka deyişle önerilen bu kısaltma **CONFETTI** sözcüğü bağlamında kullanılacaktır. LEXIS'te aynı ifadeyle başka bir maddebaşında tekrar karşılaşıldığında lütfen hemen kontrolörünüze bildirin!!! Kontrolörünüz, Arş. Gör. Ersel Topraktepe aracılığıyla bizimle irtibata geçecektir.]
- “BACON ... v. 1200 **repris** v. 1880”. Sözcüklerin etimolojileri hakkında bilgi verilirken kullanılan, yukarıda bir örneğini gördüğünüz ifadedeki “**repris**” terimini “**tekrar**” sözcüğü ile Türkçe’de karşılıyoruz.

SÖZLÜKÇE

<i>Abece</i> : Alphabet	<i>Lehçe</i> : Dialecte
<i>Abecesel</i> : Alphabétique	<i>Maddebaşı</i> : Entrée
<i>Ad</i> : Nom	<i>Mega ölçekli yapı</i> : Megastructure
<i>Alıntı</i> : Citation	<i>Orta kesim</i> : Textes
<i>Anlam</i> : Sens	<i>Ön kesim</i> : Prétextes
<i>Anlambilim</i> : Sémantique	<i>Örnek</i> : Exemple
<i>Anlambirim</i> : Monème	<i>Özel ad</i> : Nom propre
<i>Ansiklopedi</i> : Encyclopédie	<i>Sayfa yapısı</i> : Format d'impression
<i>Argo</i> : Argot	<i>Sesbilgisi</i> : Phonétique
<i>Arka kesim</i> : Posttextes	<i>Sesbilim</i> : Phonologie
<i>Atasözü</i> : Proverbe	<i>Sesçil</i> : Phonétique
<i>Belirteç</i> : Adverbe	<i>Sesçil abece</i> : Alphabet phonétique
<i>Biçim</i> : Forme	<i>Sıfat</i> : Adjectif
<i>Biçimbilim</i> : Morphologie	<i>Sınıflandırma</i> : Classification
<i>Biçimbirim</i> : Morphème	<i>Simge</i> : Symbole
<i>Büyük ölçekli yapı</i> : Macrostructure	<i>Sözcük</i> : Mot, Vocable
<i>Çeviri</i> : Traduction	<i>Sözlük</i> : Dictionnaire
<i>Çift dilli sözlük</i> : Dictionnaire bilingue	<i>Sözlük maddesi</i> : Article
<i>Çift yönlü sözlük</i> : Dictionnaire bidirectionnel	<i>Sözlükbilgisi</i> : Lexicographie
<i>Çok dilli sözlük</i> : Dictionnaire multilingue	<i>Sözlükbilim</i> : Lexicologie
<i>Deyim</i> : Expression	<i>Sözlükbirim</i> : Lexème
<i>Dış Kesim</i> : Textes externes	<i>Sözlükçü</i> : Lexicographe
<i>Dil</i> : Langue, langage	<i>Sözlükçülük</i> : Bkz. sözlükbilgisi
<i>Dilbilgisi</i> : Grammaire	<i>Sözlüksel birim</i> : Lexie
<i>Düzanlam</i> : Dénotation	<i>Tanım</i> : Définition
<i>Düzelme</i> : Rédaction	<i>Tanımlamak</i> : Définir
<i>Erek metin</i> : Texte cible	<i>Tekanamlı</i> : Monosémique
<i>Eşanamlı</i> : Synonyme	<i>Tek dilli sözlük</i> : Dictionnaire monolingue
<i>Eylem</i> : Verbe	<i>Teknik çeviri</i> : Traduction technique
<i>Kalıplaşmış söz</i> : Expression figée	<i>Terim</i> : Terme
<i>Karşıtanamlı</i> : Antonyme, contraire	<i>Terminoloji</i> : Terminologie
<i>Kaynak</i> : Source	<i>Veri</i> : Donnée
<i>Kaynak metin</i> : Texte source	<i>Veritabanı</i> : Base de donnée
<i>Kısaltma</i> : Abbréviation	<i>Yananlam</i> : Conotation
<i>Köken</i> : Etymologie	<i>Yazı tipi</i> : Police de caractères
<i>Küçük ölçekli yapı</i> : Microstructure	

ÖZGEÇMİŞ

ASENA ÇAKMAK

Adres : Selami Ali Mah. Güner Sok. Adıgüzel Apt. B Blok No: 37 D: 6
Üsküdar /İSTANBUL
Ev Tel. : 0216 492 14 20
Cep Tel. : 0090 536 662 52 59
E-posta : asenaselenga@gmail.com

Kişisel Bilgiler:

Yaş : 25
Cinsiyet : Kadın
Medeni Hali : Bekâr
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri, Tarihi : İzmir, 27.02.1985

Eğitim Durumu:

- ▶ 1999 – 2003: İzmir Atatürk Anadolu Lisesi (1 yıl hazırlık + 3 yıl lise eğitimi, Fransızca bölüm birinciliği ile mezunyet)
- ▶ 2003 – 2007: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı Lisans Eğitimi (Diploma Notu 3,62; Bölüm ikinciliği ile mezuniyet.)
- ▶ 2007 – Devam ediyor: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Eğitimi
- ▶ 2008 – 2009 Güz dönemi: Institut Libre Marie Haps – Master en Traduction (Bruxelles/Belçika)

Burslar, Sertifikalar, Ödüller:

- ▶ 2001 ve 2002 yıllarında İzmir Fransız Kültür Merkezi'nde burslu ve yarı burslu olarak Fransızca çeviri kursu.
- ▶ İzmir Fransız Kültür Merkezi - Prix du Jeune Ecrivain Francophone (Genç Frankofon Yazarlar Yarışması) (2001 ve 2002 yıllarında Mansiyon Ödülü)
- ▶ İzmir Fransız Kültür Merkezi Bursu ile Fransa Besançon'daki CLA Centre de linguistique appliquée de Besançon okulunda 1 aylık Dil Eğitimi'ne katılım (05.07.2003 – 08.08.2003).
- ▶ 2003–2004 Öğretim Yılı'nda üniversiteye dereceyle, bölüme üçüncü olarak girerek Yıldız Teknik Üniversitesi Başarı Bursu.
- ▶ İstanbul Fransız Kültür Merkezi bursu ile Fransa Bretagne'da Tourisme et Ecologie dans le Finistère (Finistère'de Turizm ve Ekoloji) adlı programa katılım (02 -11 Temmuz 2006).
 - *Program kültürlerarası bir çalışma olup bölgenin deniz ve dağlık kesimlerinde doğa gözlemleri ve doğal koruma ve yaşam alanlarını tanıma şeklinde uygulanmıştır.*

İş Deneyimleri:

- ▶ Fram Turizm – Yolcu Transfer ve Rehberlik (2001 – 2003 yaz sezonları)
 - *Yolcuların havaalanından otele, otelden havaalanına transferleri ve yolculuk esnasında yürütülen rehberlik hizmetleri.*
- ▶ 9 Eylül Üniversitesi Hastanesi Pediatrik Onkoloji Bölümü – (Haziran- Temmuz 2002)
 - *Hastanede gönüllü çalışma.*
- ▶ Yıldız Teknik Üniversitesi Öğrenci Asistanlık (2004–2005)
- ▶ İstanbul Air France - Marketing Departmanı (17.12.2004 – 25.12.2005)
 - *Müşteri şikâyet ve memnuniyet mektuplarının çevirileri, reklâm çalışmaları ekibinde görev alma ve yaklaşık 8000 yolcunun bilgilerinin telefon yoluyla güncellenmesi.*
- ▶ Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama – Elle Decor Dergisi (3 aylık staj)
- ▶ İkinci El Kısa Film Festivali – Organizasyon (2007)
 - *Festivalin basın, halkla ilişkiler ve organizasyon çalışmaları*
- ▶ İlköğretim ve lise öğrencilerine Fransızca özel ders öğretimi.

Katıldığım Kurslar ve Seminerler:

- ▶ İzmir Fransız Kültür Merkezi’de iki yıl süreyle çeviri kursu (2001–2003)
- ▶ İzmir Kuğu Bale ve Latin Dansları (2002–2003)
- ▶ İstanbul Çamlıca Eğitim Merkezi - 5 ay süreyle Japonca Dil Kursu (2005)
- ▶ Uluslararası Çeviri Kolokyumu - Uluslararası Diyalogun Odağında Bütün Yönleriyle Çeviri (21 – 23 Ekim 2009 - İstanbul)

Proje ve Çalışmalar:

- ▶ Yıldız Teknik Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü projesi olan LAROUSSE LEXIS – Ansiklopedik Sözlük Çevirisi Projesi’ne 3 yıl süreyle katılım (2006–2009).
- ▶ Yüksek Lisans Tezi: Konusu *Larousse Lexis Sözlüğü Çevirisi* bağlamında bir sözlük bilgisi çalışması olarak onaylanan tezin adı *Sözlük Aktarımı Üzerine Betimleyici ve Eleştirel Bir Çalışma*

İlgi Alanları:

- ▶ Amatör olarak fotoğrafçılık.
- ▶ Amatör olarak gökbilim ve gökyüzü fotoğrafçılığı.
- ▶ Doğal taş koleksiyonculuğu.
- ▶ Doğal yaşam, coğrafya, dil.
- ▶ Yüzme, bisiklet, salon sporları.
- ▶ Kampçılık.